राज्य प्रशिक्षण धोरण

ज्येष्ठ नागरिक शासन निर्णय व योजना

संदर्भ साहित्य

भाग - २

२०१८-१९

निर्मिती
राज्य प्रशिक्षण नियोजन व मूल्यमापन यंत्रणा
यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी
(यशदा), पुणे

राज्य प्रशिक्षण धोरण

ज्येष्ठ नागरिक शासन निर्णय व योजना

संदर्भ साहित्य

भाग - २

२०१८-१९

निर्मिती
राज्य प्रशिक्षण नियोजन व मूल्यमापन यंत्रणा
यशवंतराव चव्हाण विकास प्रशासन प्रबोधिनी
(यशदा), पुणे

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	विषय	पृष्ठ क्र.
१.	ज्येष्ठ नागरिकांसाठी विविध योजना. • राष्ट्रीय वयोश्री योजना • इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृद्धावस्था पेंशन योजना • वरिष्ठ पेन्शन विमा योजना (VPBY -२०१७) • प्रधान मंत्री वय वंदना योजना (PMVVY) • संजय गांधी निराधार अनुदान योजना. • श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्ती योजना. • इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृद्धापकाळ निरुत्तीवेतन योजना. • इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्ती वेतन योजना.	१ ते ४३
२.	ज्येष्ठ नागरिकांसाठीचे संबंधित शासन निर्णय व परिपत्रके.	४४ ते ११०
३.	आई-वडील व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा-२००७ बाबत नेहमी विचारले जाणारे प्रश्न.	१११ ते ११६
४.	इतर माहिती • ज्येष्ठ नागरिक कायद्यांतर्गत महत्वाच्या तरतुदी. • राज्यातील शासनमान्य अनुदानित वृद्धाश्रामांची यादी. • राज्यात कार्यरत असलेले मातोश्री वृद्धाश्रामांची यादी. • ज्येष्ठ नागरिकांसाठी "वृद्धाश्रम योजना" व "मातोश्री वृद्धाश्रम योजना" यामधील फरक	११७ ते १२७
५.	महाराष्ट्रातील ज्येष्ठ नागरिकांची जिल्हा आकडेवारी	१२८ ते १३२

ज्येष्ठ नागरिकांसाठी विविध योजना

केंद्र व राज्य सरकार

सौजन्य – अरुण रोडे, अध्यक्ष, FESCOM, महाराष्ट्र

1 योजनेचे नांव	**राष्ट्रीय वयोश्री योजना**	
2. **राज्य/ केंद्र** 3. **विभाग**	केंद्र सरकार सामाजिक न्याय आणि अधिकारिता मंत्रालय,भारत सरकार	
3. योजननेचे लाभार्थी	दारीद्र्य रेषेखालील ज्येष्ठ नागरिकांसाठी महाराष्ट्रात - नागपूर व धुळे या जिल्ह्यांसाठी	
4. योजनेचे स्वरूप	ज्येष्ठ दिव्यांग नागरिकांसाठी आवश्यक सहाय्यक उपकरणे या योजनेमार्फत दिली जातात.	
	*दिली जाणारी उपकरणे	
	१- वॉकिंग स्टिक २- एल्बो क्रचेस ३- ट्राइड पॉट ४- क्वाईड पॉट	५- श्रवणयंत्र ६- व्हीलचेअर ७- कृत्रिम डेनचर्स ८- स्पेकतल्स
5. योजनेसाठी आवश्यक कागदपत्रे	* ६० वर्षे वयाचा पुरावा * बीपीएल कार्ड	

1 योजनेचे नांव	**इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृद्धावस्था पेंशन योजना**	
2. **राज्य/ केंद्र** 3. **विभाग**	केंद्र सरकार सामाजिक न्याय व विशेष साहाय्य विभाग	
3. योजननेचे लाभार्थी	दारीद्र्य रेषेखालील ज्येष्ठ नागरिकांसाठी लाभार्थी कमीत कमी ६० वर्षे व त्याहून अधिक वयाचा असावा. लाभार्थ्याचे नाव बीपीएल सूची २००२ मध्ये असणे आवश्यक आहे.	
4. योजनेचे स्वरूप	बिपीएल परिवारातील ६५ वर्षे आणि त्याहून अधिक वय असणाऱ्या सर्व व्यक्तींना पेन्शन देणे हो योजनेचा मुख्य उद्देश आहे. या योजनेनुसार ७५ वर्षाहून कमी असणाऱ्या पेन्शन धारकांना प्रतिमाह रुपये ५००/- पेन्शन दिली जाते. ६० वर्ष व त्याहून अधिक वय असणाऱ्या वृध्द व्यक्तीला प्रतिमाह ३००/-रुपये देय आहे, केंद्र सरकारकडून रुपये २००/- आणि राज्य सरकारकडून रुपये १००/- असे एकूण रुपये ५००/- राज्य सरकार पेन्शन प्रदान करीत आहे.	
5. योजनेसाठी आवश्यक कागदपत्रे	१-पासपोर्ट आकार फोटो २-वयाचे प्रमाण ३-मतदान आईडी, ४-राशन कार्ड ५-आधार कार्ड	६-मोबाइल नंबर ७-बँक पासबुक ८-आय प्रमाण पत्र ९-बीपील कार्ड

1 योजनेचे नांव	**वरिष्ठ पेन्शन विमा योजना** **(VPBY -२०१७)**	
2. **राज्य/ केंद्र** 3. **विभाग**	केंद्र सरकार वित्तीय सेवा विभाग,भारत सरकार	
3. योजननेचे लाभार्थी	लाभार्थी कमीत कमी ६० वर्षे व त्याहून अधिक वयाचा असावा.	
4. योजनेचे स्वरूप	६० वर्षे आणि त्याहून अधिक वय असणाऱ्या सर्व व्यक्तींना पेन्शन देणे हा योजनेचा मुख्य उद्देश आहे. या योजनेसाठी आरोग्य प्रमाणपत्राची आवश्यकता नाही. पेन्शन केवळ बँक ECS अथवा NEFT द्वारेच घेता येईल. या योजनेत पुढील प्रमाणे लाभ होतील १- रुपये ७४,०००/-ठेवीवर दरमहा रुपये ५००/- पेन्शन प्राप्त होईल. २- रुपये ७,४६,०००/- ठेवीवर दरमहा रुपये ५०००/- पेन्शन प्राप्त होईल. ३- ठेव ठेवल्यापासून १ वर्ष कालावधीने पेन्शन चालू होईल. ४- ठेवीचा कालावधी १० वर्ष इतका आहे. ५- ८ % इतका निश्चित व्याजदर आहे. ६- ठेवीदाराच्या मृत्युनंतर नामांकित वारसदारास धनराशी प्राप्त होईल. ७- पेन्शन तिमाही,सहामाही अथवा वार्षिक अशीही आपल्या पद्धतीने घेता येईल. ८- नोडल एजंसी म्हणून LIC ची नेमणूक केली आहे.	
5. योजनेसाठी आवश्यक कागदपत्रे	१-पासपोर्ट आकार फोटो २-वयाचे प्रमाण ३-मतदान आईडी, ४-राशन कार्ड	५-आधार कार्ड ६-मोबाइल नंबर ७-बँक पासबुक ८-आय प्रमाण पत्र ९-बीपील कार्ड

1 योजनेचे नांव	**प्रधान मंत्री वय वंदना योजना (PMVVY)**	
2. **राज्य/ केंद्र** 3. **विभाग**	केंद्र सरकार वित्तीय सेवा विभाग,भारत सरकार	
3. योजननेचे लाभार्थी	दारीद्र्य रेषेखालील ज्येष्ठ नागरिकांसाठी लाभार्थी कमीत कमी ६० वर्षे व त्याहून अधिक वयाचा असावा.	
4. योजनेचे स्वरूप	६0 वर्षे आणि त्याहून अधिक वय असणाऱ्या सर्व व्यक्तींना पेन्शन देणे हा योजनेचा मुख्य उद्देश आहे. या योजनेसाठी आरोग्य प्रमाणपत्राची आवश्यकता नाही. पेन्शन केवळ बँक ECS अथवा NEFT द्वारेच घेता येईल या योजनेत पुढील प्रमाणे लाभ होतील ठेव ठेवल्यापासून १ वर्ष कालावधीने पेन्शन चालू होईल. १- गंभीर परिस्थितीत एकाच परिवारातील पती अथवा पत्नीला (क्रिटीकल/टर्मिनल) आजारादरम्यान ९८% इतकी परतावा रक्कम प्राप्त होईल. २- एका परिवारातील पती पत्नी १५,००,०००/- रुपये प्रत्येकी असे एकूण रुपये ३०,००,०००/- बोनस घेऊ शकतात. ३- ठेव ठेवल्यानंतर ३ वर्षाने ठेवीवर ७५% लोन मिळू शकते ज्याचा व्याजदर १०% इतका असेल. ४- ठेवीचा कालावधी १० वर्षे इतका आहे. ५- ८.३ % इतका निच्चीत व्याजदर आहे. ६- ठेवीदाराच्या मृत्युनंतर नामांकित वारसदारास धनराशी प्राप्त होईल.	
5. योजनेसाठी आवश्यक कागदपत्रे	१-पासपोर्ट आकार फोटो २-वयाचे प्रमाण ३-मतदान ओळखपत्र, ४- रेशन कार्ड	५-आधार कार्ड ६-मोबाइल नंबर ७-बँक पासबुक ८-आय प्रमाणपत्र

सामाजिक अर्थसहाय्य योजना

१) संजय गांधी निराधार अनुदान योजना
२) श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना
३)इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना
४) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना
५) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजना

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२०१०/प्र.क्र.१७५/विसयो-२
मंत्रालय , मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : २६ ऑक्टोबर, २०१०.

वाचा :- १) शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दि. ३० सप्टेंबर,२००८.
२) शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दि. २७ फेब्रुवारी,२००९.
३) शासन परिपत्रक सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दि. ६ मे,२००९.
४) शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दि. २९ जून,२००९.
५) शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.विसयो-२०१०/प्र.क्र.३३/विसयो-२, दि.१३ जुलै,२०१०.
६) शासन निर्णय सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्र. विसयो-२०१०/प्रक्र १७७/विसयो-२, दिनांक २८/०९/२०१०
७) शासन पत्र सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्र. विसयो-२०१०/प्रक्र १९०/विसयो-२, दिनांक ०७/१०/२०१०
८) शासन पत्र सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग क्र. विसयो-२०१०/प्रक्र १७५/विसयो-२, दिनांक १५/१०/२०१०

प्रस्तावना :- राज्यात निराधार वृध्द व्यक्ती, अंध, अपंग, शारिरीक व मानसिक आजाराने रोगग्रस्त व्यक्ती व निराधार विधवांना अर्थसहाय्य देण्याच्या मूळ हेतूने संजय गांधी निराधार / आर्थिक दुर्बलांसाठी अनुदान योजना सन १९८० पासून राबविण्यात येत होती. या योजनेमध्ये संदर्भ क्र.१ येथील दिनांक ३० सप्टेंबर, २००८ च्या शासन निर्णयान्वये काही सुधारणा करुन ही योजना संजय गांधी निराधार अनुदान योजना या नावाने राज्यात राबविण्यात येत आहे. या योजनेअंतर्गत सध्या प्रतिमाह प्रति लाभार्थी रु.५००/- एवढे अनुदान देण्यात येत आहे. त्याचप्रमाणे केंद्र पुरस्कृत इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेला पूरक म्हणून श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना सन २००४ पासून राबविण्यात येत आहे. या योजनांच्या अटी/शर्ती संदर्भ क्र.१ येथील शासन निर्णयान्वये पूर्वीचे सर्व शासन निर्णय, परिपत्रके अधिक्रमीत करुन सुनिश्चित करण्यात आलेल्या आहेत.

या योजनांच्या अंमलबजावणीमध्ये काही अडचणी येत असून या योजनांच्या निकषात उदाहरणार्थ लाभार्थ्यांच्या मुलांचे वय २१ वर्ष झाल्यानंतर त्याला अनुदान द्यावयाचे नाही व या मुलांना २१ वर्षानंतर लगेच नोकरी मिळेल याची शाश्वती नसल्याने ही वयोमर्यादा वाढविणे, वाढत्या महागाईमुळे सध्याच्या अनुदानात वाढ करावी, तसेच संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेच्या समितीच्या रचनेत बदल, देवदासी, परित्यक्त्या, तृतीयपंथी यांचा लाभार्थी म्हणून समावेश करावा, अशा अनेक मागण्या लोकप्रतिनिधी, निराधार इत्यादी व्यक्ती शासनाकडे सातत्याने करीत आहेत. वरील अडचणी लक्षात घेऊन लाभार्थ्यांच्या निवडीचे निकष, निवड प्रक्रिया व लाभ

वितरण पध्दत यामध्ये सुधारणा करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. शासन आता संदर्भ क्रमांक १ ते ५, ७ व ८ येथील शासन निर्णय, परिपत्रके, पत्रे अधिक्रमीत करुन खालीलप्रमाणे आदेश देत आहे.

शासन निर्णय :

राज्य पुरस्कृत योजना :-

(१) संजय गांधी निराधार अनुदान योजना :-

संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेखाली पात्र लाभार्थ्यांस यापूर्वी मिळणाऱ्या प्रतिमाह रुपये ५००/- अनुदानात रुपये १००/- इतकी वाढ करण्यात येत असून यापुढे प्रतिमाह रुपये ६००/- इतके अनुदान मिळेल.

एका कुटुंबात एकापेक्षा जास्त लाभार्थी असल्यास, यापूर्वी मिळणाऱ्या प्रतिमाह रुपये ७५०/- अनुदानाच्या मर्यादेत वाढ करण्यात येत असून, ती यापुढे प्रतिमाह रुपये ९००/- इतकी राहील.

या योजनेसाठी पात्र लाभार्थ्यांच्या यादीतून " **शेतमजूर महिला** " हा प्रवर्ग वगळण्यात येत आहे. म्हणजेच त्यांना यापुढे सदर योजनेत अनुदान मिळणार नाही.

आता, या शासन निर्णयान्वये पात्र लाभार्थींच्या यादीत " **तृतीयपंथी व परित्यक्ता** " या प्रवर्गाचा समावेश करण्यात येत आहे. तसेच महिला व बालविकास विभागामार्फत सध्या ज्या **४०३८ देवदासींना** लाभ देण्यात येत आहे, त्यांना महिला व बालविकास विभागाच्या योजनेमधून वगळून त्या ऐवजी त्यांना संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेत / श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेत लाभार्थी म्हणून समाविष्ट करण्यात येत आहे.

या योजनेअंतर्गत लाभार्थ्यांची मुले २१ वर्षाऐवजी २५ वर्षांची होईपर्यंत किंवा नोकरी मिळेपर्यंत (शासकीय / निमशासकीय / खाजगी), यामध्ये जे अगोदर घडेल तोपर्यंत लाभार्थ्यांना लाभ देण्यात यावा. **यापूर्वी ज्या लाभार्थ्यांची मुले २१ वर्षांची झाल्यामुळे त्यांचा लाभ बंद करण्यात आलेला आहे, तथापि दिनांक १ नोव्हेंबर, २०१० रोजी ज्यांच्या मुलाचे वय २५ वर्ष पूर्ण झालेले नाही, अशा लाभार्थ्यांचा लाभ उप विभागीय अधिकारी (महसूल) यांची मंजूरी घेऊन पुन:श्च चालू करण्यात यावा. अशा लाभार्थ्यांना पुन्हा अर्ज करण्याची आवश्यकता राहणार नाही.**

ज्या लाभार्थ्यांना फक्त मुलीच असतील अशा लाभार्थ्यांच्या बाबतीत मुलीचे वय २५ वर्ष झाले अथवा त्यांना नोकरी लागली किंवा त्यांचे लग्न होऊन त्या नांदावयास गेल्या तरीसुध्दा लाभ चालू राहील.

योजनेच्या सुधारित अटी व निकष सोबतच्या **परिशिष्ट-१** प्रमाणे राहतील.

(२) श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना :-

६५ व ६५ वर्षांवरील दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाव असलेल्या निराधार स्त्री व पुरुषांना केंद्र शासनाच्या इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्ती वेतन योजनेमधून प्रतिमाह रुपये २००/- निवृत्ती वेतन देण्यात येते. त्याला पूरक असलेल्या राज्य शासनाच्या श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्ती वेतन योजनेमधून लाभार्थ्यांस सद्य:स्थितीत प्रतिमाह रुपये ३००/- निवृत्ती वेतन देण्यात येते. यामध्ये रुपये १००/- इतकी वाढ करण्यात येत असून, यापुढे प्रतिमाह रुपये ४००/- इतके निवृत्ती वेतन देण्यात येईल. म्हणजेच लाभार्थ्यांस सद्य:स्थितीत जे रुपये ५००/- (केंद्र शासनाचे रुपये २००/- + राज्य शासनाचे रुपये ३००/-) प्रतिमाह निवृत्ती वेतन मिळत आहे, त्याऐवजी त्यांना प्रतिमाह रुपये ६००/- इतके निवृत्ती वेतन यापुढे मिळेल. याला श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना-गट-अ असे वर्गीकरण करावे.

त्याचप्रमाणे श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेत ज्या लाभार्थ्यांना (दारिद्र्य रेषेखालील यादीच्या कुटुंबात नाव नसलेल्या व रु २१०००/- पेक्षा कमी वार्षिक उत्पन्न असलेल्या) सध्या प्रतिमाह रुपये ५००/- इतके निवृत्ती वेतन मिळत आहे. त्यांच्या निवृत्ती वेतनात प्रतिमाह रु १००/- इतकी वाढ करण्यात येत असून त्यांना यापुढे प्रतिमाह रुपये ६००/- इतके निवृत्तीवेतन मिळेल. याला श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना गट-ब असे वर्गीकरण करावे.

या योजनेच्या सुधारित अटी व निकष सोबतच्या **परिशिष्ट-२** प्रमाणे राहतील.

केंद्र पुरस्कृत योजना :- (या केंद्राच्या योजना संगणकावर ऑनलाईन पध्दतीने कार्यान्वित करणे आवश्यक राहील.)

(३) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना :-

अ) या योजनेमध्ये ग्रामीण भागाकरिता दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या सर्वेक्षणानुसार व शहरी भागासाठी नगर विकास विभागाने दारिद्रयरेषेखालील कुटुंबांच्या घेतलेल्या सर्वेक्षणानुसार फक्त दारिद्रयरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाव असलेल्या ६५ व ६५ वर्षावरील सर्व व्यक्ती पात्र होतील. या लाभार्थ्यांना केंद्र शासनाकडून रु.२००/- प्रतिमाह प्रति लाभार्थी निवृत्तीवेतन देण्यात येईल. याच लाभार्थ्यांना राज्य शासनाच्या श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेमधून रु.३००/- प्रतिमाह ऐवजी रुपये ४००/- प्रतिमाह इतके निवृत्तीवेतन मिळेल. यामुळे या लाभार्थ्यांना केंद्र शासनाकडून रुपये २००/- व राज्य शासनाकडून रुपये ४००/- असे एकूण रुपये ६००/-प्रतिमाह प्रतिलाभार्थी निवृत्तीवेतन मिळेल.

ब) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये यापुढे फक्त दारिद्रयरेषे खालील कुटुंबाच्या यादीमध्ये नाव समाविष्ट असणाऱ्या ६५ व ६५ वर्षावरील लाभार्थ्यांना लाभ देण्याचा निकष केंद्र शासनाने विहित केलेला आहे. संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमधील लाभार्थी ६५ वर्षाचे झाल्यानंतर त्या लाभार्थ्यांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना व इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये या योजनांच्या निकषांच्या अधिन राहून सामावून घेतले जाईल. (परिशिष्ट-१४ नुसार तहसिलदारांनी आदेश काढावेत).

या योजनेच्या सुधारित अटी व निकष सोबतच्या **परिशिष्ट-३** प्रमाणे राहतील.

(४) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना :-

संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेतील दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाव असलेल्या ४० ते ६५ वर्षापेक्षा कमी वयोगटातील विधवा, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजनेतंर्गत निवृत्तीवेतन मिळण्यास पात्र आहेत. इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये केंद्र शासनाकडून लाभार्थ्याला रुपये २००/- प्रतिमाह देण्यात येतात. त्याला पूरक असलेल्या संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमधून सद्यःस्थितीत जे रुपये ३००/- प्रतिमाह देण्यात येतात, त्यामध्ये रुपये १००/- प्रतिमाह इतकी वाढ करण्यात येत असून, यापुढे लाभार्थ्याला रुपये ४००/- प्रतिमाह देण्यात येतील. म्हणजेच या योजनेअंतर्गत लाभार्थ्यास सद्यःस्थितीत जे रुपये ५००/- प्रतिमाह मिळत आहेत, त्याऐवजी त्यांना रुपये ६००/- प्रतिमाह निवृत्ती वेतन मिळेल.

या योजनेच्या अटी व शर्ती केंद्र शासनाच्या कार्यालयीन ज्ञापन क्रमांक जे-११०१२/१/२००९-एनएसएपी, दि. ३०.९.२००९ नुसार राहतील. सदर अटी / शर्ती संक्षिप्तपणे **परिशिष्ट-४** येथे दर्शविल्या आहेत. वरील पात्र लाभार्थ्यांव्यतिरिक्त केंद्र शासनाच्या उपरोक्त कार्यालयीन ज्ञापनानुसार पात्र असलेले लाभार्थी (संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेत जरी लाभ घेत नसले तरी) संबंधित तहसिलदार / नायब तहसिलदार यांच्याकडे स्वतंत्रपणे नव्याने अर्ज करु शकतील. संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमध्ये लाभ घेत असलेले पात्र लाभार्थी या योजनेत वर्ग करण्यात यावेत.

(५) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजना :-

संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमधील दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाव असलेल्याअपंग लाभार्थ्यांपैकी, फक्त १८ ते ६५ वर्षापेक्षा कमी वयोगटातील, ८० टक्क्याहून जास्त अपंगत्व असलेले तसेच एक किंवा बहुअपंगत्व असलेले (दोन किंवा त्यापेक्षा जास्त अपंगत्व) लाभार्थी इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये निवृत्तीवेतन मिळण्यास पात्र राहतील. इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये केंद्र शासनाकडून लाभार्थ्याला रुपये २००/-प्रतिमाह देण्यात येतात. त्याला पूरक असलेल्या संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमधून सद्यःस्थितीत जे रुपये ३००/- प्रतिमाह देण्यात येतात, त्यामध्ये रुपये १००/-प्रतिमाह इतकी वाढ करण्यात येत असून यापुढे लाभार्थ्याला रुपये ४००/- प्रतिमाह निवृत्तीवेतन मिळेल. म्हणजेच या योजनेअंतर्गत लाभार्थ्यास जे रुपये ५००/- प्रतिमाह निवृत्तीवेतन मिळत आहे, त्याऐवजी त्यांना रुपये ६००/- प्रतिमाह निवृत्तीवेतन देण्यात येईल.

या योजनेच्या अटी व शर्ती केंद्र शासनाच्या कार्यालयीन ज्ञापन क्रमांक जे - ११०१२ / १ / २००९ - एनएसएपी, दि. ३०.९.२००९ नुसार राहतील. सदर अटी / शर्ती संक्षिप्तपणे **परिशिष्ट-५** येथे दर्शविल्या आहेत. वरील पात्र लाभार्थ्यांव्यतिरिक्त केंद्र शासनाच्या उपरोक्त ज्ञापनानुसार पात्र असलेले लाभार्थी (संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेत जरी लाभ घेत नसले तरी) संबंधित तहसिलदार / नायब तहसिलदार यांच्याकडे स्वतंत्रपणे नव्याने अर्ज करु शकतील. संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमध्ये लाभ घेत असलेले पात्र लाभार्थी या योजनेत वर्ग करण्यात यावेत.

संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेसाठी अर्ज करण्याची पध्दत, समितीचे गठन, कार्यपध्दती, समितीच्या बैठका **परिशिष्ट-१, नमुना - दोन** प्रमाणे राहील. श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्ती वेतन योजना, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्ती योजनांसाठी अर्ज मंजूर करण्याची पध्दत **परिशिष्ट-६** प्रमाणे राहील.

२. **लाभार्थ्यांचे अनुदान दर महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यात वितरीत करण्यात येईल.**

३. सदर शासन निर्णय **दिनांक १ नोव्हेंबर, २०१०** पासून अंमलात येईल.

४. **या योजनांखालील लाभार्थ्यांची संख्या, देय अनुदानाचे व खर्चाचे मासिक अहवाल परिशिष्ट-१५, परिशिष्ट-१६, परिशिष्ट-१७, परिशिष्ट-१८ मधील नमुना - एक मध्ये तहसिलदार यांनी जिल्हाधिकाऱ्यांना सादर करावेत आणि परिशिष्ट-१५, परिशिष्ट-१६, परिशिष्ट-१७, परिशिष्ट-१८ मधील नमुना - दोन, नमुना-तीन मध्ये जिल्हाधिकारी/विभागीय आयुक्त यांनी त्रैमासिक/वार्षिक अहवाल शासनाला सादर करण्याची दक्षता घ्यावी. तसेच सध्या लाभ मिळणाऱ्या लाभार्थ्यांना अनुदान नियमितपणे देण्यात यावे.**

५. हा शासन निर्णय, वित्त विभागाच्या सहमतीने व त्यांच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक: ३७४/व्यय-१४/१०, दिनांक २६ ऑक्टोबर, २०१० अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

६. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक - २०१०१०२६२०१२४६००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सतिश गवई)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन.

सोबत : परिशिष्ट-१ ते परिशिष्ट-१८

प्रति,
मा.राज्यपालांचे सचिव
मा.मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव
मा.उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव
सर्व जिल्ह्यांचे पालक मंत्री
सर्व मंत्र्यांचे खाजगी सचिव
सर्व राज्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव
सर्व जिल्हा परिषदांचे अध्यक्ष
मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता / लेखा परीक्षा) १/२, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई / नागपूर
सचिव, ग्रामीण विकास मंत्रालय, भारत सरकार, कृषि भवन, नवी दिल्ली
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई
संचालक, नागरी प्रशासन, नवीन प्रशासकीय इमारत, मुंबई
वित्त विभाग (व्यय-१४ / अर्थसंकल्प -७), मंत्रालय, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग / सर्व विभागीय आयुक्त / सर्व महापालिका आयुक्त / सर्व पोलीस आयुक्त

सर्व जिल्हाधिकारी / सर्व जिल्हा पोलीस अधीक्षक / सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
संचालक, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई
संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई
अधिदान व लेखा अधिकारी व लेखा कार्यालय, मुंबई
विभागीय समाजकल्याण अधिकारी (मुंबई/नाशिक/पुणे/औरंगाबाद/अमरावती/नागपूर)
सर्व उप विभागीय उप जिल्हाधिकारी (प्रांत अधिकारी) /सर्व तहसिलदार
सर्व कोषागार अधिकारी / सर्व पंचायत समितींचे गट विकास अधिकारी
सर्व उप कोषागार अधिकारी
सर्व अधिकारी, सा.न्या.व वि.स.विभाग,मंत्रालय, मुंबई
निवड नस्ती / का.विसयो-२.

e

परिशिष्ट-१

नमुना - एक

संजय गांधी निराधार अनुदान योजना
पात्रतेचे निकष, अटी व शर्ती

१	किमान १५ वर्षांपासून महाराष्ट्र राज्याचा रहिवासी असणे आवश्यक आहे.
२	**वय-** ६५ वर्षांपेक्षा कमी असावे.
३	**कुटुंबाचे उत्पन्न-** प्रतिवर्षी रुपये २१,०००/- पर्यंत.
४	**आर्थिक सहाय्य / निवृत्तीवेतन -** एक व्यक्ती निराधार कुटुंबाला रुपये ६००/- प्रतिमाह एकापेक्षा जास्त लाभार्थी निराधार कुटुंबाला रुपये ९००/- प्रतिमाह या मर्यादेत
५	**पात्रतेची अर्हता-** १. अपंगातील अस्थिव्यंग, अंध, मुकबधिर, कर्णबधिर, मतिमंद इत्यादि प्रवर्गातील स्त्री व पुरुष. २. क्षयरोग, पक्षाघात, ध्रुमरस्तीष्कघात, कर्करोग, एड्स (एचआयव्ही +), कुष्ठरोग, सिकलसेल व सार्वजनिक आरोग्य विभागाने निश्चित केलेल्या दुर्धर आजारामुळे स्वत:च्या चरितार्थ चालवू न शकणारे स्त्री व पुरुष. ३. निराधार पुरुष / महिला / तृतीयपंथी, निराधार विधवा, घटस्फोट प्रक्रीयेतील व घटस्फोट झालेल्या परंतु पोटगी न मिळणाऱ्या किंवा या योजनेखाली विहित केलेल्या उत्पन्न मर्यादेपेक्षा कमी पोटगी मिळणाऱ्या महिला, परित्यक्ता, देवदासी , अत्याचारित महिला व वेश्या व्यवसायातून मुक्त केलेल्या महिला. ४. आत्महत्या केलेल्या शेतक-याच्या कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न या योजनेखालील विहित उत्पन्नापेक्षा कमी असल्यास ते कुटुंब. ५. अनाथ मुले (१८ वर्षाखालील).
६	**१) वयाचा दाखला-** ग्रामपंचायतीच्या / नगरपालिकेच्या / महानगरपालिकेच्या जन्मनोंद वहीतील उतारा-याची साक्षांकित प्रत *किंवा* शाळा सोडल्याचा दाखला, *किंवा* शिक्षणविभागामध्ये अथवा नियंत्रणाखाली मतदार यादीत नमूद केलेल्या वयाचा उतारा किंवा ग्रामीण/नागरी रुग्णालयाच्या वैद्यकिय अधिक्षक यांचा किंवा त्यापेक्षा वरील दर्जाच्या शासकीय वैद्यकिय अधिकारी-यांने दिलेला वयाचा दाखला. **२) उत्पन्नाचा दाखला--** तहसिलदार किंवा उप विभागीय अधिकारी यांनी दिलेला दाखला *(अर्जदाराकडून रु.५/- च्या Court Fee Stamp वर प्राप्त झालेल्या अर्जानुसार)* (अर्जाचा नमुना परिशिष्ट-१३ मध्ये दिला आहे) किंवा दारिद्रयरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीमध्ये त्या व्यक्ती / कुटुंबाचा समावेश असल्याबद्दलचा साक्षांकित उतारा. **३) रहिवाशी दाखला--** ग्रामसेवक/ तलाठी / मंडळ निरिक्षक यांनी दिलेला रहिवाशी असल्याबाबतचा दाखला किंवा कोणत्याही न्यायालयाने दिलेला रहिवाशी दाखलाही ग्राह्य धरण्यात येईल. **४) अपंगाचे प्रमाणपत्र--** अस्थिव्यंग, अंध, मुकबधिर, कर्णबधिर, मतिमंद यांचे अपंगत्वाबाबत अपंग व्यक्ती अधिनियम १९९५ मधील तरतुदीप्रमाणे जिल्हा शल्यचिकित्सक (सिव्हील सर्जन) यांचे प्रमाणपत्र. **५) असमर्थतेचा / रोगाचा दाखला--** जिल्हा शल्यचिकित्सक (सिव्हील सर्जन), शासकीय रुग्णालयाचे वैद्यकिय अधिक्षक यांनी दिलेला दाखला. **६) कोणत्याही सरकारी किंवा निमसरकारी किंवा शासन अनुदानित निवासगृहाचा आंतरवासी नसल्याबाबतचा दाखला--** तहसिलदार किंवा ग्रामसेवक / तलाठी यांच्या शिफारशीवरून दिलेला दाखला व महिला व बाल कल्याण अधिकारी यांनी दिलेला दाखला. **७) अनाथ असल्याचा दाखला-** ग्रामसेवक / मुख्याधिकारी / प्रभाग अधिकारी यांनी दिलेला व महिला विकास अधिकारी / प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक बालविकास सेवा योजना यांनी साक्षांकित केलेला दाखला.
७	**अतिरिक्त अटी-** अ) लाभार्थ्यांची मुले (मुलगा) २५ वर्षाची होईपर्यंत किंवा नोकरी मिळेपर्यंत (शासकीय /निम शासकीय/खाजगी) यामध्ये जे अगोदर घडेल तोपर्यंत लाभार्थी व मुलांना लाभ देण्यात यावा. ब) मुलाला नोकरी मिळाल्यानंतर (शासकीय/निम शासकीय/खाजगी) मुलाचे व कुटुंबाचे उत्पन्न विचारात घेऊन लाभार्थ्यांची पात्रता ठरविण्यात यावी. क) ज्या लाभार्थ्यांना फक्त मुलीच असतील, अशा लाभार्थ्यांच्या बाबतीत मुलींचे वय २५ वर्ष झाले अथवा त्यांना नोकरी लागली किंवा त्यांचे लग्न होऊन नोंदणीपासून सासरी गेल्या तरीसुध्दा लाभ चालू ठेवण्यात यावा.
८	या योजनेखाली लाभ मिळण्यासाठी अर्जदाराच्या अपत्य संख्येची अट सहाय्यक नाही.

९	(अ) अपंगातील अस्थिव्यंग, अंध, मुकबधीर, मतिमंद या सर्व प्रवर्गातील अपंगांना या योजनेचा लाभ मिळण्याकरिता त्यांचे कुटुंबाचे एकत्रित वार्षिक उत्पन्न या योजनेत पात्र होण्यासाठी रुपये २१,०००/- पर्यंत असावे. (ब) अस्थिव्यंग, अंध, मुकबधीर, कर्णबधीर, मतिमंद यांचे अपंगत्वाबाबत अपंग व्यक्ती अधिनियम १९९५ मधील तरतूदीप्रमाणे निर्णय होईल.(किमान ४० % अपंगत्व असलेल्या व्यक्ती या योजनेखाली लाभ घेण्यास पात्र ठरतील) यासाठी जिल्हा शल्य चिकित्सक (सिव्हिल सर्जन) यांचे प्रमाणपत्र बंधनकारक राहील.
१०	शारिरीक छळवणूक झालेल्या अथवा बलात्कार झालेल्या अत्याचारित स्त्रियांच्या बाबतीत जिल्हा शल्यचिकित्सक (सिव्हील सर्जन) व महिला व बाल विकास अधिका-याचे प्रमाणपत्र तसेच बलात्कार संबंधात पोलीस ठाण्यामध्ये गुन्ह्याची नोंद झाल्याचे पोलीस ठाण्याचे प्रमाणपत्र घेणे आवश्यक राहील.
११	(अ) घटस्फोट प्रक्रियेतील स्त्रिया, ज्या पती-पत्नीने कायदेशीर घटस्फोट मिळण्यासाठी न्यायालयाकडे अर्ज केला आहे, परंतु घटस्फोट मिळण्याची अंतिम कार्यवाही झालेली नाही, अशा कालावधीत पतीपासून वेगळया राहणाऱ्या स्त्रियांनी रितसर घटस्फोट मिळण्यासाठी न्यायालयाकडे केलेल्या अर्जाची सत्य प्रत व पतीपासून वेगळी राहत असल्याबद्दलचे संबंधित गावच्या तलाठी व ग्रामसेवक यांनी संयुक्तरित्या दिलेले प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील. तसेच शहरी भागासाठी तलाठी किंवा नगरपालिका / महानगरपालिकांचे कर निरीक्षक यांनी दिलेले प्रमाणपत्र आवश्यक राहील. (ब) घटस्फोट झालेल्या परंतु पोटगी न मिळणाऱ्या किंवा या योजनेत विहित केलेल्या उत्पन्न मर्यादेपेक्षा कमी पोटगी मिळणाऱ्या महिला अनुदान मिळण्यास पात्र राहतील. घटस्फोट झाल्याबाबत न्यायालयाच्या निर्णयाची प्रत व पोटगीची रक्कम याबाबतचा पुरावा सादर करणे आवश्यक राहील. (क) परित्यक्ता स्त्रियांच्या बाबतीत ज्या स्त्रीला एक वर्षापेक्षा अधिक कालावधीपासून पतीने सोडले आहे किंवा तिला पती नांदवत नाही व त्यामुळे अशा स्त्रीला स्वतंत्रपणे किंवा नातेवाईकाकडे राहावे लागते, अशा स्त्रिया पात्र असतील. याबाबत तलाठी व ग्रामसेवक यांचा संयुक्त दाखला आवश्यक राहील. शहरी भागामध्ये तलाठी वा नगरपालिका/ महानगरपालिकांचे कर निरीक्षक यांनी दिलेले प्रमाणपत्र आवश्यक राहील.
१२	वेश्या व्यवसायातून मुक्त केलेल्या स्त्रियांच्या बाबतीत, महिला व बालविकास अधिकाऱ्यांचे अशा महिलेला वेश्या व्यवसायातून मुक्त केल्याचे प्रमाणपत्र व तिला शासनाच्या अन्य योजनेखाली नियमित मासिक आर्थिक लाभ मिळत नसल्याबाबतचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक राहील.
१३	अनाथ मुले-मुली म्हणजे आई-वडील मृत्युमुखी पडल्यामुळे अनाथ झालेली व कोणत्याही शासकीय / निमशासकीय / शासन अनुदानित अनाथ आश्रमात न राहणारे मुले-मुली यांना लाभ मिळेल. आई-वडील मृत्युमुखी पडल्यामुळे अनाथ असल्याबद्दल तलाठी व ग्रामसेवक यांचे व संबंधित महिला व बाल विकास अधिकारी यांचे प्रमाणपत्र आवश्यक राहील. अनाथ मुले/मुलींना देय असलेले अर्थसहाय्य हे लाभार्थी सज्ञान होईपर्यंत त्यांच्या संबंधित पालकांना देण्यात येईल.
१४	विधवा ज्या स्त्रीच्या पतीचे निधन झाले आहे अशी स्त्री या योजनेखाली लाभ मिळण्यास पात्र राहील. पतीचे निधन झाल्याबद्दल संबंधित ग्रामपंचायत / नगरपरिषद / महानगरपालिकेच्या मृत्यू नोंदवहीतील उतारा सादर करणे आवश्यक राहील.
१५	शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमित मासिक आर्थिक लाभ घेत असलेली व्यक्ती संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेखाली लाभ घेण्यास पात्र राहणार नाही.
१६	संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमधील लाभार्थी ६५ वर्षाचे झाल्यानंतर त्या लाभार्थ्यांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना व इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये या योजनांच्या निकषांच्या अधिन राहून सामावून घेतले जाईल.
१७	एखाद्या विशिष्ट प्रकरणी शासनाकडे प्राप्त झालेल्या व विहित अटी पूर्ण करीत असलेल्या अर्जदाराचा अर्ज मंजूर करण्याचे अधिकार शासनालासुध्दा राहतील.

परिशिष्ट-१

नमुना - दोन

अर्ज मंजूर करण्याची पध्दत.
संजय गांधी निराधार अनुदान योजना

(१) अर्ज करण्याची पध्दत :

(अ) अर्जदार या शासन निर्णयानुसार आर्थिक सहाय्य मिळण्यासाठी निर्धारित केलेल्या, परिशिष्ट-१ मधील नमुना तीन मधील अर्जाच्या दोन प्रतीमध्ये, तो राहात असलेल्या भागातील संबंधित तलाठ्याकडे अर्ज करील.

(ब) अशा अर्जासोबत लाभार्थ्यांच्या पात्रतेच्या अटींच्या पुष्ठ्यर्थ संबंधित कागदपत्रे व प्रमाणपत्रे जोडण्यात यावीत. नमूद केलेल्या सक्षम प्राधिकाऱ्यांकडून अशा प्रमाणपत्रांच्या व कागदपत्रांच्या दोन प्रती अर्जदाराने मिळवाव्यात.

(क) तलाठी यांनी त्यांच्याकडे प्राप्त अर्जांची तपासणी करुन अर्जासोबत जी कागदपत्रे जोडण्यात आली आहेत, त्यांची व अर्ज कोणत्या योजनेसाठी दिलेला आहे, याची सविस्तर नोंद नोंदवहीमध्ये घ्यावी व अर्जदाराला विहित नमुन्यात पोच पावती द्यावी. तलाठी यांनी नोंदवही ठेवणे व त्यामध्ये अर्जाची नोंद ठेवणे बंधनकारक राहील.

(ड) तलाठी यांनी प्राप्त अर्जांची व त्यासोबतच्या कागदपत्रांची छाननी व पडताळणी करुन अर्ज संबंधित तहसिलदार / नायब तहसिलदार यांचेकडे पाठवावेत.

(२) नायब तहसिलदार/तहसिलदार यांच्याकडे आलेल्या अर्जांची छाननी :

(अ) संबंधित नायब तहसिलदार / तहसिलदार यांच्याकडे आलेले अर्ज, प्राप्त तारखेनुसार लावण्यात येतील व त्यांना नोंदणी क्रमांक देऊन एका स्वतंत्र नोंदवहीमध्ये त्याची नोंद घेण्यात येईल.

(ब) आलेल्या अर्जांची छाननी व प्रत्यक्ष पडताळणी संबंधित नायब तहसिलदार / तहसिलदार यांनी करावी व समितीचे सदस्य सचिव म्हणून तहसिलदार यांनी अर्जदारांची यादी संजय गांधी निराधार अनुदान योजना समितीसमोर प्रत्येक तिमाहीस निर्णयासाठी ठेवावी.

(क) प्राप्त झालेल्या अर्जांची छाननी समितीने करावी व छाननीनंतर लाभार्थ्यांची निवड समितीने करावी. अशी निवड झाल्यानंतर पात्र व अपात्र लाभार्थ्यांची यादी सूचना फलकावर लावण्यात यावी.

(ड) अर्ज मंजूर झालेल्या लाभार्थ्यांना कळवावे आणि ज्यांचे अर्ज नामंजूर करण्यात आलेले आहेत त्यांनाही कारणासह कळवावे.

(इ) अर्जांच्या छाननीमध्ये सदस्य सचिवांनी नामंजूर करण्याचे प्रस्तावित केलेले, पण समितीने पात्र ठरविलेल्या अर्जाबाबत उप विभागीय अधिकारी (महसूल) पुनर्विलोकन करुन निर्णय घेतील.

(ई) लाभार्थ्यांची यादी ग्रामसभा / प्रभाग सभेला माहितीसाठी पाठवावी. सदर पात्र तसेच अपात्र अर्जदारांची यादी ग्रामपंचायतीच्या व प्रभाग कार्यालयाच्या सूचना फलकावर लावावी. सदर यादीचे वाचन ग्राम सभेत व प्रभाग कार्यालयात करावे. ग्रामसभेने / प्रभाग कार्यालयाने काही व्यक्तींची चुकीची निवड झाली आहे, असे पुराव्यासह कळविल्यास अशा अर्जांची पडताळणी करुन समितीसमोर फेरविचारार्थ ठेवावेत.

(फ) केंद्र शासनाच्या निकषानुसार वर्षातून दोनदा ग्रामसभेच्या स्तरावर अपात्र लाभार्थी शोध मोहिम घ्यावी.

(३) आर्थिक सहाय्य मंजूर करणे व निधी वितरण :

या शासन निर्णयानुसार द्यावयाचे आर्थिक सहाय्य संजय गांधी निराधार अनुदान योजना समितीमार्फत मंजूर केले जाईल. नव्याने मंजूर करण्यात आलेल्या प्रकरणातील लाभार्थ्यांची माहिती दर तिमाहीस शासनाला कळविण्यात यावी.

(४) संजय गांधी निराधार अनुदान योजना समितीची रचना :

(१) मा.पालकमंत्री यांनी शिफारस केलेली संबंधित तालुक्यातील सामाजिक क्षेत्रात कार्य करणारी व्यक्ती	: अध्यक्ष
(२) मागासवर्गीय (अ.जा./अ.ज.) अशासकीय प्रतिनिधी (एक)	: सदस्य
(३) महिला अशासकीय प्रतिनिधी (एक)	: सदस्य
(४) इतर मागासवर्गीय/वि.जा.भ.ज. प्रवर्गातील अशासकीय प्रतिनिधी (दोन)	: सदस्य
(५) सर्वसाधारण प्रवर्गातील अशासकीय प्रतिनिधी (एक)	: सदस्य
(६) पंचायत समितीचे गटविकास अधिकारी /मुख्य अधिकारी,नगरपालिका/ प्रभाग अधिकारी,महानगरपालिका (शासकीय प्रतिनिधी)	: सदस्य
(७) तहसिलदार (शासकीय प्रतिनिधी)	: सदस्य सचिव

अ) संदर्भ क्र.१ येथील शासन निर्णयान्वये ज्या समित्या यापूर्वी गठित केलेल्या आहेत, त्या सर्व समित्या बरखास्त करण्यात येत आहेत.

ब) वरील समितीमधील अध्यक्षांसह इतर पाच अशासकीय प्रतिनिधींच्या नावांची शिफारस जिल्ह्याचे पालकमंत्री या शासन निर्णयाच्या दिनांकापासून अथवा नवनियुक्त पालकमंत्र्यांच्या बाबतीत त्यांचे नियुक्तीच्या दिनांकापासून तीन महिन्यांच्या आत संबंधित जिल्हाधिकारी यांचेकडे करतील. त्यानुसार जिल्हाधिकारी समिती गठनाचे आदेश तात्काळ काढतील. अशा पध्दतीने समिती गठीत होईपर्यंतच्या कालावधीत तसेच जिल्ह्याचे पालकमंत्री यांनी अध्यक्ष व अशासकीय सदस्य यांची नावे तीन महिन्यांच्या आत संबंधित जिल्हाधिका-यांना दिली नाहीत अशा प्रसंगी जिल्हाधिकारी संदर्भ क्रमांक ६ येथील शासन निर्णयानुसार उपविभागीय अधिकारी (महसूल) यांच्या अध्यक्षतेखालील समिती व्दारे अर्ज मंजूरी बाबत पुढील कार्यवाही करतील.

क) समितीमध्ये लाभार्थी निवडीसंदर्भात काही मतभेद निर्माण झाल्यास समितीच्या सदस्य सचिवांनी म्हणजेच तहसिलदार यांनी अशी प्रकरणे जिल्हाधिकारी यांच्याकडे २५ दिवसाचे आत सादर करावी. अशा प्रकरणी जिल्हाधिकारी यांनी ३० दिवसांच्या आत निर्णय द्यावा. जिल्हाधिकारी यांनी दिलेला निर्णय अंतिम राहील.

(५) समितीच्या बैठका :

संजय गांधी निराधार अनुदान योजना समितीची बैठक तीन महिन्यातून एकदा घेण्यात यावी. समितीच्या सदस्य सचिवांनी म्हणजे तहसिलदार यांनी अध्यक्षांची तारीख घेऊन बैठकीची सूचना समितीचे अध्यक्ष व संबंधितांना पाठवावी. समितीच्या बैठकीसाठी ५० % उपस्थिती असल्यास, बैठक घेण्यात येईल. ५०% उपस्थिती नसल्यास बैठकीच्या वेळेनंतर एक तासाने समितीची बैठक सुरु होईल.

(६) संजय गांधी निराधार अनुदान योजना समितीची बैठक तीन महिन्यांतून एकदा झाली नाही तर समितीच्या सदस्य सचिव यांनी खालीलप्रमाणे कार्यवाही करावी :

(अ) तहसिलदार (सं.गां.यो.) हे समितीचे अध्यक्ष यांचेशी संपर्क साधून बैठकीसाठी त्यांचेकडून दिनांक व वेळ मागून घेतील.

(ब) समितीचे अध्यक्ष यांनी वेळ दिल्यानंतर त्याप्रमाणे बैठक घेण्यात येईल.

(क) समितीच्या अध्यक्षांकडून कोणताही प्रतिसाद न मिळाल्यास तहसिलदार हे त्यानुसार उप विभागीय अधिकारी यांना बैठक आयोजित करण्याबाबत तिसऱ्या महिन्याच्या शेवटच्या आठवडयात अहवाल सादर करतील.

(ड) तहसिलदार यांचेकडून अहवाल प्राप्त झाल्यानंतर उप विभागीय अधिकारी हे तीन दिवसांच्या आत बैठकीची सूचना अध्यक्ष आणि इतर संबंधितांना पाठवतील.

(इ) जर बैठकीसाठी समितीचे अध्यक्ष त्या दिनांकास घेतलेल्या जागाच्या बैठकीस उपस्थित राहिल्यास सदर बैठक त्यांचे अध्यक्षतेखाली होईल. अशा बैठकांना उप विभागीय अधिकारी हे विशेष निमंत्रित म्हणून उपस्थित राहतील. तथापि, सदर बैठकीस समितीचे अध्यक्ष उपस्थित राहीले नाहीत तर सदर बैठक उप विभागीय अधिका-यांच्या अध्यक्षतेखाली घेण्यात येईल.

(ई) कोणत्याही परिस्थितीत समितीची बैठक तीन महिन्यांतून किमान एकदा निश्चितपणे होईल, याची दक्षता तहसिलदार यांनी घ्यावी.

e

(७) लाभार्थींच्या याद्या :

अ) लाभार्थ्यांच्या याद्या तयार करुन अशा याद्या प्रत्येक ग्रामपंचायतीमध्ये/नगरपालिकेमध्ये /महानगरपालिका प्रभाग कार्यालयात जनतेच्या माहितीसाठी लावण्यात याव्यात. अशा याद्यांची एक अद्ययावत प्रत ग्रामपंचायत/नगरपरिषद /महानगरपालिका प्रभाग कार्यालयात जनतेच्या तपासणीसाठी उपलब्ध करुन देण्यात यावी. जिल्ह्यातील सर्व योजनांच्या योजनानिहाय लाभार्थी याद्या संगणकीकृत करुन ठेवाव्यात. लाभार्थ्यांच्या याद्या लाचणे सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयानुसार सक्तीचे आहे , याची जिल्हाधिकारी यांनी स्पष्ट नोंद घ्यावी.

ब) **जिल्हाधिका-यांनी लाभार्थ्यांच्या याद्या वेबसाईटवर टाकून त्या वेळोवेळी अद्ययावत कराव्यात.**

-o-o-o-o-o-o-o-

शासन निर्णय क्रमांक: विसयो-२०१०/प्र.क्र.१७५/विसयो-२, दिनांक २६ ऑक्टोबर, २०१० चे परिशिष्ट

परिशिष्ट-१

नमुना - तीन

(संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेखाली अर्थसहाय्यासाठी करावयाच्या अर्जाचा, अर्ज तपासणीचा व मंजूरीचा नमुना)

प्रति,

तहसिलदार,
तालुका-
जिल्हा-

१. अर्जदाराचे संपूर्ण नाव :

२. पत्ता :

३. जन्मतारीख व वय :

४. महाराष्ट्रातील अधिवास :

५. कुटुंबातील व्यक्तींची संख्या :

६. कुटुंबाचे सर्व मार्गांनी मिळणारे एकूण वार्षिक उत्पन्न :

७. <u>जातीचा प्रवर्ग (पोट जात नमूद करावी)</u>

अ) खुला :

ब) अनुसूचित जाती :

क) अनुसूचित जमाती :

ड) विमुक्त जाती :

इ) भटक्या जमाती :

ई) विशेष मागास प्रवर्ग :

उ) इतर मागास वर्ग :

८. <u>निराधाराचा प्रवर्ग</u>

अ) <u>अपंग</u>

i) अंध :

ii) अस्थिव्यंग :

iii) मूकबधिर :

iv) कर्णबधिर :

v) मतिमंद

ब) आजार

i) क्षयरोग :

ii) पक्षघात :

iii) ग्रामस्तीष्कघात :

iv) कर्करोग :

v) एडस् (एच.आय.व्ही.+) :

vi) कुष्ठरोग :

vii) सिकलसेल :

आणि सार्वजनिक आरोग्य विभागाने निश्चित केलेले दुर्धर आजार :

क) महिलांचे प्रवर्ग

i) निराधार महिला :

ii) घटस्फोट प्रक्रियेतील महिला :

iii) घटस्फोट झालेली परंतु पोटगी न मिळणारी महिला :

iv) घटस्फोट झालेली परंतु योजनेत विहित केलेल्या उत्पन्न मर्यादेपेक्षा कमी पोटगी मिळणारी महिला :

v) अत्याचारित महिला :

vi) वेश्या व्यवसायातून मुक्त केलेली महिला :

vii) परित्यक्ता महिला :

ड) आत्महत्या केलेल्या शेतक-याचे कुटूंब (या योजनेच्या विहित उत्पन्न मर्यादेनुसार सदर कुटुंब पात्र असणे आवश्यक) :

इ) अनाथ मुले :

(i) मुलगा

(ii) मुलगी

ई) तृतीयपंथी :

९. मी असे जाहीर करतो / करते की, मी वर दिलेली माहिती सत्य व बिनचूक असून , मी शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमीत मासिक आर्थिक लाभ घेत नाही. सदरची माहिती चुकीची आढळल्यास माझ्या विरुध्द फौजदारी कारवाईसह इतर कारवाई करण्यास मी पात्र असल्याची मला जाणीव आहे.

स्थळ:-

दिनांक-

उजव्या किंवा डाव्या हाताच्या अंगठ्याचा ठसा. अर्जदाराची सही

टिप:- अर्जदाराने सही व अंगठ्याचा ठसा देणे बंधनकारक आहे.

१०. माझ्या समक्ष श्री./श्रीमती ..... इसाने / हिने सही व अंगठ्याचा ठसा दिलेला आहे.

साक्षीदाराचे नांव व पत्ता:-

साक्षीदाराची सही.(दिनांकासह)

११. मी आवश्यक त्या चौकशीनंतर प्रमाणित करतो की, वरील माहिती बरोबर आहे / वरील माहिती चुकीची असल्याने प्रस्तुत योजनेत लाभ मिळावा यासाठी या अर्जाची शिफारस करीत आहे / नाही.

स्थळ:
दिनांक:

तपासणी करणा-याची सही व शिक्का.

१२. असे प्रमाणित करण्यात येते की, मी प्रस्तुत अर्जाची छाननी केली आहे व अर्जामध्ये सादर केलेल्या माहितीची पडताळणी करुन घेतली आहे.

मी संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेअंतर्गत लाभ मंजूर करण्यासाठी या अर्जाची शिफारस संजय गांधी निराधार अनुदान योजना समितीकडे करीत आहे / नाही.

स्थळ:
दिनांक:

तहसिलदाराची सही व शिक्का.

१३. <u>समितीचे अभिप्राय</u>

अ) मान्य :

ब) अमान्य :

<u>संजय गांधी निराधार अनुदान योजना समितीच्या सदस्यांची स्वाक्षरी</u>

१) अध्यक्ष :

२) सदस्य :

३) सदस्य :

४) सदस्य :

५) सदस्य :

६) सदस्य :

७) शासकीय सदस्य :

८) शासकीय सदस्य :

शासन निर्णय क्रमांक: विसयो-२०१०/प्र.क्र.१७५/विसयो-२, दिनांक २६ ऑक्टोबर, २०१० चे परिशिष्ट

परिशिष्ट-१

नमुना - चार

संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेतंर्गत लाभ मंजूरीचे आदेश

आदेश क्रमांक व दिनांक :

कार्यालयाचा पूर्ण पत्ता :

श्री./श्रीमती .....

गाव ..... तालुका ..... जिल्हा ..... यांना राज्य पुरस्कृत विशेष सहाय्य योजनेतर्गत संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमध्ये लाभार्थी म्हणून दिनांक .....रोजी झालेल्या समितीच्या बैठकीत पात्र ठरल्यामुळे दरमहा रु. ..... (अक्षरी रुपये .....), दिनांक ..... पासून मंजूर करण्यात येत आहेत.

त्यांचा जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेतील / राष्ट्रीयकृत बँकेतील / पोस्ट बचत खात्यातील बचत खाते क्रमांक- ..... असा आहे.

दिनांक:-

(स्वाक्षरी)
नायब तहसिलदार/तहसिलदार

प्रति,
(१) श्री./श्रीमती ..... (लाभार्थी)

(२) उप जिल्हाधिकारी (उप विभागीय) .....

(३) जिल्हाधिकारी .....

(४) सरपंच/नगराध्यक्ष/प्रभाग समिती अध्यक्ष..... तालुका .....
जिल्हा .....

परिशिष्ट-१

नमुना - पाच (अ)

(अत्याचारित महिलांसाठी प्रमाणपत्र)

कुमारी/श्रीमती ..... राहणार ..... तालुका ..... जिल्हा ..... हिच्यावर झालेल्या अत्याचारामुळे निर्माण झालेल्या शारिरीक जखमांची मी वैद्यकीय तपासणी केली आहे. सदर स्त्रीस तिच्यावर झालेल्या अत्याचारामुळे अपंगत्व आले आहे/कुरूपता आली आहे. यामुळे तिच्यामध्ये स्वतःचा उदरनिर्वाह करण्यासाठी उत्पन्न मिळविण्याची क्षमता राहिलेली नाही. असे मी वैद्यकीय तपासणीअंती प्रमाणित करीत आहे.

(संबंधित अधिकाऱ्याचे नांव,स्वाक्षरी व शिक्का)
जिल्हा शल्य चिकित्सक

दिनांक :

नमुना - पाच (ब)

(अत्याचारीत महिलांसाठी प्रमाणपत्र)

असे प्रमाणित करण्यात येते आहे की, कुमारी/श्रीमती ..... राहणार ..... तालुका ..... जिल्हा ..... या स्त्रीवर दिनांक ..... रोजी बलात्कार झाल्याचा गुन्हा क्रमांक ..... दाखल झाला आहे. या अत्याचारामुळे सदर स्त्रीचे मनोधैर्य खचले आहे.

दिनांक :

(नाव व स्वाक्षरी)
पोलीस उप निरीक्षक/निरीक्षक
पोलीस ठाणे ..... ता. .....
जि. .....

परिशिष्ट-१

नमुना - सहा

(वेश्या व्यवसायामधून मुक्त केलेल्या स्त्रीबाबत द्यावयाचे प्रमाणपत्र)

असे प्रमाणित करण्यात येत आहे की, कुमारी/श्रीमती ..... रा. ..... ता. ..... जि. ..... हिस दिनांक ....., रोजी वेश्या व्यवसायामधून मुक्त करण्यात आले आहे. सदर महिलेस शासनाच्या अन्य योजनेखाली नियमीत मासिक आर्थिक लाभ देण्यात येत नाही. तसेच तिच्या पुनर्वसनासाठी तिला शासनाच्या महिला सुधारगृहात ठेवण्यात आलेले नाही.

दिनांक :

(नाव व स्वाक्षरी)
संबंधित महिला व बालविकास अधिकारी
ता. ..... जि. .....

परिशिष्ट-१

नमुना -सात

(घटस्फोट प्रक्रियेतील स्त्रियांसाठी प्रमाणपत्र)

असे प्रमाणित करण्यात येते की, श्रीमती ..... रा. ..... ता. ..... जि. ..... हिचा विवाह श्री. ..... रा. ..... ता. ..... जि. ..... यांच्याशी ..... साली झाला होता.

अ) परंतु त्यांचे कौटुंबिक संबंध सलोख्याचे न राहिल्याने त्या दोघांनी घटस्फोटासाठी न्यायालयामध्ये दावा दाखल केलेला आहे. न्यायालयाने दिनांक -------- च्या आदेशान्वये घटस्फोट मंजूर केला आहे.

ब) घटस्फोटाचा दावा न्यायालयात प्रलंबित आहे.

न्यायालयाच्या आदेशाची प्रत सोबत जोडली आहे.

(नाव व दिनांकासह स्वाक्षरी)
तलाठी

(नाव व दिनांकासह स्वाक्षरी)
ग्रामसेवक

गाव ..... तालुका ..... जिल्हा .....

साक्षांकित केले.

(नाव व दिनांकासह स्वाक्षरी व शिक्का)
तहसिलदार
तालुका ..... जिल्हा .....

परिशिष्ट-१

नमुना -आठ

(अनाथ मुलीबाबतचे / मुलांबाबतचे प्रमाणपत्र)

असे प्रमाणित करण्यात येत आहे की, कुमार/कुमारी ..... रा. ..... ता. ..... जि. .....याचे/चे आई-वडील ..... साल्यात मृत झाले असल्यामुळे तो/ती अनाथ झाली असून त्याला/तिला उपजिवीकेसाठी उत्पन्नाचे कोणतेही साधन नाही.

दिनांक :

(नाव व स्वाक्षरी)
ग्रामसेवक/नगरपालिकेचे मुख्य अधिकारी/
महानगरपालिकेचे प्रभाग अधिकारी
ता..... जि.....

साक्षांकित केले.

(नाव व दिनांकासह स्वाक्षरी व शिक्का)
गटविकास अधिकारी / प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक बालविकास सेवा योजना

परिशिष्ट-२

श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना
पात्रतेचे निकष, अटी व शर्ती

१	किमान १५ वर्षांपासून महाराष्ट्र राज्याचा रहिवासी असणे आवश्यक आहे.
२	**वय-** ६५ व ६५ वर्षांवरील.
३	**पात्रतेची अट-** कुटुंबाचे नांव ग्रामीण / शहरी भागाच्या दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत समाविष्ट असावे किंवा कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न रुपये २१,०००/- पर्यंत असावे.
४	**आर्थिक सहाय्य / निवृत्तीवेतन -** (अ) दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीतील लाभार्थ्यांना - रुपये ४००/- प्रतिलाभार्थी प्रतिमहिना + पात्र लाभार्थ्यांना केंद्र शासनाच्या इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेखाली रुपये २००/- प्रतिमहिना असे एकूण रुपये ६००/- प्रतिमाह प्रतिलाभार्थी निवृत्तीवेतन मिळेल. (ब)दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाव नसलेल्या व कुटुंबाचे वार्षिक उत्पन्न रु २१०००/- पर्यंत असलेल्या लाभार्थ्यांना रुपये ६००/- प्रतिलाभार्थी प्रतिमहिना निवृत्तीवेतन मिळेल.
५	**वयाचा दाखला-** ग्रामपंचायतीच्या / नगरपालिकेच्या / महानगरपालिकेच्या जन्मनोंद वहितील उता-याची साक्षांकित प्रत, शाळा सोडल्याचा दाखला, शिधापत्रिकेमध्ये अथवा निवडणूक मतदार यादीत नमूद केलेल्या वयाचा उतारा किंवा ग्रामीण / नागरी रुग्णालयाच्या वैद्यकिय अधिक्षक यांचा किंवा तत्सम दरीत दर्जाच्या शासकीय वैद्यकिय अधिका-याने दिलेला वयाचा दाखला.
६	**उत्पन्नाचा दाखला-** दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीमध्ये त्या व्यक्ती / कुटुंबाचा समावेश असल्याबद्दलचा साक्षांकित उतारा किंवा तहसिलदार किंवा उप विभागीय अधिकारी यांनी दिलेला दाखला *(अर्जदाराकडून रु.५/- च्या Court Fee Stamp वर प्राप्त झालेल्या अर्जानुसार)* (अर्जाचा नमुना परिशिष्ट-१३ मध्ये दिला आहे)
७	**रहिवाशी दाखला-** ग्रामसेवक / तलाठी / मंडळ निरिक्षक यांनी दिलेला रहिवाशी असल्याबाबतचा दाखला किंवा कोणत्याही न्यायालयाने दिलेला रहिवाशी दाखलाही ग्राह्य धरण्यात येईल.
८	शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमित मासिक आर्थिक लाभ घेत असलेली व्यक्ती श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेखाली लाभ घेण्यास पात्र राहणार नाही.
९	संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमधील लाभार्थी ६५ वर्षाचे झाल्यानंतर त्या लाभार्थ्यांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना व इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये या योजनांच्या निकषांच्या अधिन राहून सामावून घेतले जाईल.
१०	एखाद्या विशिष्ट प्रकरणी शासनाकडे प्राप्त झालेल्या व विहित अटी पूर्ण करीत असलेल्या अर्जदाराचा अर्ज मंजूर करण्याचे अधिकार शासनालासुध्दा राहतील.

परिशिष्ट-३

इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना
पात्रतेचे निकष, अटी व शर्ती

१	**वय-** ६५ व ६५ वर्षावरील.
२	**कुटुंबाचे उत्पन्न-** कुटुंबाचे नांव ग्रामीण / शहरी भागाच्या दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत समाविष्ट असावे .
३	**आर्थिक सहाय्य / निवृत्तीवेतन -** रुपये २००/- प्रतिलाभार्थी प्रतिमहिना + याच लाभार्थ्यांना राज्य शासनाच्या श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजनेखाली रुपये ४००/- प्रतिमहिना असे एकूण रुपये ६००/- प्रतिमाह प्रतिलाभार्थी निवृत्तीवेतन मिळेल.
४	**पात्रतेची अर्हता-** दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नांव असणे आवश्यक आहे.
५	**वयाचा दाखला-** ग्रामपंचायतीच्या / नगरपालिकेच्या / महानगरपालिकेच्या जन्मनोंद वहीतील उताऱ्याची साक्षांकित प्रत, शाळा सोडल्याचा दाखला, शिधापत्रिकेमध्ये अथवा निवडणूक मतदार यादीत नमूद केलेल्या वयाचा उतारा किंवा ग्रामीण / नागरी रुग्णालयाच्या वैद्यकिय अधिक्षक यांचा किंवा तत्सम दर्जाच्या शासकीय वैद्यकिय अधिकाऱ्याने दिलेला वयाचा दाखला.
६	**उत्पन्नाचा दाखला-** दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीमध्ये त्या व्यक्ती / कुटुंबाचा समावेश असल्याबद्दलचा साक्षांकित उतारा.
७	**रहिवाशी दाखला-** ग्रामसेवक / तलाठी / मंडळ निरिक्षक यांनी दिलेला रहिवाशी असल्याबाबतचा दाखला किंवा कोणत्याही न्यायालयाने दिलेला रहिवाशी दाखलाही ग्राह्य धरण्यात येईल.
८	शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमित मासिक आर्थिक लाभ घेत असलेली व्यक्ती इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेखाली लाभ घेण्यास पात्र राहणार नाही.
९	संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेमधील लाभार्थी ६५ वर्षाचे झाल्यानंतर त्या लाभार्थ्यांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना व इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये या योजनांच्या निकषांच्या अधिन राहून सामावून घेतले जाईल.
१०	एखाद्या विशिष्ट प्रकरणी शासनाकडे प्राप्त झालेल्या व विहित अटी पूर्ण करीत असलेल्या अर्जदाराचा अर्ज मंजूर करण्याचे अधिकार शासनालासुध्दा राहतील.

परिशिष्ट-४

इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना
पात्रतेचे निकष, अटी व शर्ती

१	**वय-** ४० व ६५ वर्षांखालील विधवा.
२	**कुटुंबाचे उत्पन्न-** कुटुंबाचे नांव ग्रामीण / शहरी भागाच्या दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत समाविष्ट असावे.
३	**आर्थिक सहाय्य / निवृत्तीवेतन -** रुपये २००/- प्रतिलाभार्थी प्रतिमहिना + याच लाभार्थ्यांना राज्य शासनाच्या संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेअंतर्गत रुपये ४००/- प्रतिमहिना असे एकुण रुपये ६००/- प्रतिमाह प्रतिलाभार्थी निवृत्तीवेतन मिळेल.
४	**पात्रतेची अर्हता-** दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नांव असणे आवश्यक व पतीचे निधन झाल्याबद्दल संबंधित ग्रामपंचायत/ नगरपरिषद / महानगरपालिकेच्या मृत्यू नोंदवहीतील उतारा सादर करणे आवश्यक राहील.
५	**वयाचा दाखला-** ग्रामपंचायतीच्या / नगरपालिकेच्या / महानगरपालिकेच्या जन्मनोंद वहीतील उतारा-यांची साक्षांकित प्रत, शाळा सोडल्याचा दाखला, शिधापत्रिकेमध्ये अथवा निवडणूक मतदार यादीत नमूद केलेल्या वयाचा उतारा किंवा ग्रामीण / नागरी रुग्णालयाच्या वैद्यकीय अधिक्षक यांचा किंवा तत्सम दर्जाच्या शासकीय वैद्यकीय अधिकाऱ्याने दिलेला वयाचा दाखला.
६	**उत्पन्नाचा दाखला-** दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीमध्ये त्या व्यक्ती / कुटुंबाचा समाविष्ट असल्याबद्दलचा साक्षांकित उतारा.
७	**रहिवाशी दाखला-** ग्रामसेवक / तलाठी / मंडळ निरिक्षक यांनी दिलेला रहिवाशी असल्याबाबतचा दाखला किंवा कोणत्याही न्यायालयाने दिलेला रहिवाशी दाखलाही ग्राह्य धरण्यात येईल.
८	शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमित मासिक आर्थिक लाभ घेत असलेली व्यक्ती इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजनेखाली लाभ घेण्यास पात्र राहणार नाही.
९	एखाद्या विशिष्ट प्रकरणी शासनाकडे प्राप्त झालेल्या व विहित अटी पूर्ण करीत असलेल्या अर्जदाराचा अर्ज मंजूर करण्याचे अधिकार शासनालासुध्दा राहतील.

परिशिष्ट-५

इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजना
पात्रतेचे निकष, अटी व शर्ती

१	**वय-** १८ ते ६५ वर्षांखालील अपंग.
२	**कुटुंबाचे उत्पन्न-** कुटुंबाचे नांव ग्रामीण / शहरी भागाच्या दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत समाविष्ट असावे .
३	**आर्थिक सहाय्य / निवृत्तीवेतन -** रुपये २००/- प्रतिलाभार्थी प्रतिमहिना + यात लाभार्थ्यांना राज्य शासनाच्या संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेअंतर्गत रुपये ४००/- प्रतिमहिना असे एकूण रुपये ६००/- प्रतिमाह प्रतिलाभार्थी निवृत्तीवेतन मिळेल.
४	**पात्रतेची अर्हता-** दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नांव असणे आवश्यक आहे.
५	**अपंगत्वाचे प्रमाणपत्र-** केंद्र शासनाच्या ज्ञापन क्रमांक J-11012/1/2009-NSAP, दिनांक ३० सप्टेंबर, २००९ मधील तरतुदीनुसार अपंग असल्याबाबत जिल्हा शल्यचिकित्सक (सिव्हील सर्जन) यांचे प्रमाणपत्र आवश्यक आहे.
६	**वयाचा दाखला-** ग्रामपंचायतीच्या / नगरपालिकेच्या / महानगरपालिकेच्या जन्मनोंद वहीतील उतारा-याची साक्षांकित प्रत, शाळा सोडल्याचा दाखला, शिधापत्रिकेमध्ये अथवा निवडणूक मतदार यादीत नमूद केलेल्या वयाचा उतारा किंवा ग्रामीण / नागरी रुग्णालयाच्या वैद्यकीय अधिक्षक यांचा किंवा त्यापेक्षा वरील दर्जाच्या शासकीय वैद्यकीय अधिकाऱ्याने दिलेला वयाचा दाखला.
७	**उत्पन्नाचा दाखला-** दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबाच्या यादीमध्ये त्या व्यक्ती / कुटुंबाचा समावेश असल्याबद्दलचा साक्षांकित उतारा.
८	**रहिवाशी दाखला-** ग्रामसेवक / तलाठी / मंडळ निरीक्षक यांनी दिलेला रहिवाशी असल्याबाबतचा दाखला किंवा कोणत्याही न्यायालयाने दिलेला रहिवाशी दाखलाही ग्राह्य धरण्यात येईल.
९	शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमित मासिक आर्थिक लाभ घेत असलेली व्यक्ती इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजनेखाली लाभ घेण्यास पात्र राहणार नाही.
१०	एखाद्या विशिष्ट प्रकरणी शासनाकडे प्राप्त झालेल्या व विहित अटी पूर्ण करीत असलेल्या अर्जदाराचा अर्ज मंजूर करण्याचे अधिकार शासनालासुध्दा राहतील.

परिशिष्ट-६

अर्ज मंजूर करण्याची पध्दत.

श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना व इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजना.

(१) अर्ज करण्याची पध्दत :

(अ) अर्जदार या शासन निर्णयानुसार आर्थिक सहाय्य मिळण्यासाठी निर्धारित केलेल्या परिशिष्ट-७ मधील मधील अर्जाच्या दोन प्रतीमध्ये, तो राहत असलेल्या भागातील संबंधित तलाठ्याकडे अर्ज करील.

(ब) अशा अर्जासोबत लाभार्थ्यांच्या पात्रतेच्या अटीच्या पुष्ट्यर्थ संबंधित कागदपत्रे व प्रमाणपत्रे जोडण्यात यावीत. नमूद केलेल्या सक्षम प्राधिकाऱ्यांकडून अशा प्रमाणपत्रांच्या व कागदपत्रांच्या दोन प्रती अर्जदाराने मिळवाव्यात.

(क) तलाठी यांनी त्यांच्याकडे प्राप्त अर्जाची तपासणी करुन अर्जासोबत जी कागदपत्रे जोडण्यात आली आहेत, त्यांची व अर्ज कोणत्या योजनेसाठी दिलेला आहे, याची सविस्तर नोंद नोंदवहीमध्ये घ्यावी व अर्जदाराला विहित नमुन्यात पोच पावती द्यावी. तलाठी यांनी नोंदवही ठेवणे व त्यामध्ये अर्जाची नोंद ठेवणे बंधनकारक राहील.

(ड) तलाठी यांनी प्राप्त अर्जाची व त्यासोबतच्या कागदपत्रांची छाननी व पडताळणी करुन अर्ज संबंधित तहसिलदार / नायब तहसिलदार यांचेकडे पाठवावेत.

(२) नायब तहसिलदार/तहसिलदार यांच्याकडे आलेल्या अर्जाची छाननी :

(अ) संबंधित नायब तहसिलदार / तहसिलदार यांच्याकडे आलेले अर्ज, प्राप्त तारखेनुसार लावण्यात येतील व त्यांना नोंदणी क्रमांक देऊन एका स्वतंत्र नोंदवहीमध्ये त्याची नोंद घेण्यात येईल.

(ब) आलेल्या अर्जाची छाननी व प्रत्यक्ष पडताळणी संबंधित नायब तहसिलदार / तहसिलदार यांनी करावी व अर्ज मंजुरीसाठी संबंधित उप विभागीय अधिकारी यांचेकडे सादर करावेत.

(क) निवड झाल्यानंतर पात्र व अपात्र लाभार्थ्यांची यादी सूचना फलकावर लावण्यात यावी.

(ड) अर्ज मंजूर झालेल्या लाभार्थ्यांना कळवावे आणि ज्यांचे अर्ज नामंजूर करण्यात आलेले आहेत त्यांनाही कारणासह कळवावे.

(इ) लाभार्थ्यांची यादी ग्रामसभा / प्रभाग सभेला माहितीसाठी पाठवावी. सदर पात्र तसेच अपात्र अर्जदारांची यादी ग्रामपंचायतीच्या व प्रभाग कार्यालयाच्या सूचना फलकावर लावावी. सदर यादीचे वाचन ग्राम सभेत व प्रभाग कार्यालयात करावे. ग्रामसभेने / प्रभाग कार्यालयाने काही व्यक्तींची चुकीची निवड झाली आहे, असे पुराव्यासह कळविल्यास, अशा अर्जांची पडताळणी करुन जिल्हाधिकारी यांनी ३० दिवसांचे आत अंतिम निर्णय घ्यावा.

(३) आर्थिक सहाय्य मंजूर करणे व तिचे वितरण :

या शासन निर्णयानुसार द्यावयाचे आर्थिक सहाय्य जिल्हाधिकारी यांचेमार्फत मंजूर केले जाईल. नव्याने मंजूर करण्यात आलेल्या प्रकरणातील लाभार्थ्यांची माहिती दर तिमाहीस शासनाला कळवण्यात यावी.

(४) लाभार्थींच्या याद्या :

अ) सर्व योजनांमध्ये निवडलेल्या योजनांनिहाय लाभार्थ्यांच्या याद्या तयार करुन अशा याद्या प्रत्येक ग्रामपंचायतीमध्ये / नगरपालिकेमध्ये / महानगरपालिका प्रभाग कार्यालयात जनतेच्या माहितीसाठी लावण्यात याव्यात. अशा याद्यांची एक अद्ययावत प्रत ग्रामपंचायत / नगरपरिषद / महानगरपालिका प्रभाग कार्यालयात जनतेच्या तपासणीसाठी उपलब्ध करुन देण्यात यावी. जिल्ह्यातील सर्व योजनांच्या योजनांनिहाय लाभार्थी याद्या संगणकीकृत करुन ठेवाव्यात व

अशा संगणकीकृत याद्यांची फलॉपी / सीडी शासनाकडे पाठविण्यात यावी. लाभार्थ्यांच्या याद्या लावणे सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्णयानुसार सक्तीचे आहे, याची जिल्हाधिकारी यांनी स्पष्ट नोंद घ्यावी.

ब) जिल्हाधिका-यानी लाभार्थ्यांच्या याद्या वेबसाईटवर टाकून त्या वेळोवेळी अद्ययावत कराव्यात.

(५) या सर्व योजनांमधील लाभार्थी मंजुरीचे आदेश फक्त माहितीसाठी संजय गांधी निराधार अनुदान योजना समितीसमोर सादर करावेत. या अर्जांना समितीच्या मंजुरीची आवश्यकता नाही.

--*-*-*-*-*-*-*

परिशिष्ट-७

(श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना व इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजनेखाली अर्थसहाय्यासाठी करावयाच्या अर्जांचा, अर्ज तपासणीच्या व मंजूरीचा नमुना)

प्रति,

तहसिलदार,
तालुका-
जिल्हा-

१. अर्जदाराचे संपूर्ण नाव :

२. पत्ता :

३. जन्मतारीख व वय :

४. महाराष्ट्रातील अधिवास :

५. कुटुंबातील व्यक्तींची संख्या :

६. (अ) कुटुंबाचे सर्व मार्गांनी मिळणारे एकूण वार्षिक उत्पन्न :
किंवा
(ब) दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीतील क्रमांक :

७. जातीचा प्रवर्ग (योग्य जात नमूद करावी)
अ) खुला :
ब) अनुसूचित जाती :
क) अनुसूचित जमाती :
ड) विमुक्त जाती :
इ) भटक्या जमाती :
ई) विशेष मागास प्रवर्ग :
उ) इतर मागास प्रवर्ग :

८. प्रवर्ग
अ) वृध्द
ब) अपंग
i) अंध :
ii) अस्थिव्यंग :
iii) मूकबधिर :
iv) कर्णबधिर :
v) मतिमंद :
क) विधवा

९. मी असे जाहीर करतो की, मी वर दिलेली माहिती सत्य व बिनचूक असून , मी शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमीत मासिक आर्थिक लाभ घेत नाही. सदरची माहिती चुकीची आढळल्यास माझ्या विरुध्द फौजदारी कारवाईसह इतर कारवाई करण्यास मी पात्र असल्याची मला जाणीव आहे.

स्थळ:-
दिनांक-
उजव्या किंवा डाव्या हाताच्या अंगठ्याचा ठसा. अर्जदाराची सही
टिप:- अर्जदाराने सही व अंगठ्याचा ठसा देणे बंधनकारक आहे.

१०. माझ्या समक्ष श्री./श्रीमती ..... इथाने / हिने सही व अंगठ्याचा ठसा दिलेला आहे.

साक्षीदाराचे नांव व पत्ता:-

साक्षीदाराची सही.(दिनांकासह)

११. मी आवश्यक त्या चौकशीनंतर प्रमाणित करतो की, वरील माहिती बरोबर आहे / वरील माहिती चुकीची असल्याने प्रस्तुत योजनेत लाभ मिळावा यासाठी या अर्जाची शिफारस करीत आहे / नाही.

स्थळ:
दिनांक:

तपासणी करणाऱ्याची सही व शिक्का.

१२. असे प्रमाणित करण्यात येते की, मी प्रस्तुत अर्जाची छाननी केली आहे व अर्जामध्ये सादर केलेल्या माहितीची पडताळणी करुन घेतली आहे.

मी सदर अर्ज श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना / इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना / इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना / इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजनेअंतर्गत लाभासाठी मंजूर करीत आहे.

स्थळ :
दिनांक :

उप विभागीय अधिकाऱ्याची सही व शिक्का.

परिशिष्ट-८

राष्ट्रीय सामाजिक सहाय्य योजनेतंर्गत लाभ मंजूरीचे आदेश

आदेश क्रमांक व दिनांक :

कार्यालयाचा पूर्ण पत्ता :

श्री./श्रीमती .....

गाव ..... तालुका ..... जिल्हा ..... यांना राष्ट्रीय सामाजिक सहाय्य योजनेतंर्गत श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना/इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना/इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना /इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजना लाभार्थी म्हणून पात्र ठरल्याने उप विभागीय अधिकारी यांनी दिनांक .....रोजी दिलेल्या मंजुरीनुसार दरमहा रु. ..... (अक्षरी रुपये .....), दिनांक ..... पासून मंजूर करण्यात येत आहे.

त्यांचा जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेतील / राष्ट्रीयकृत बँकेतील / पोस्ट बचत खात्यातील बचत खाते क्रमांक- ..... असा आहे.

दिनांक :-

(स्वाक्षरी)
नायब तहसिलदार/तहसिलदार

प्रति,
(१) श्री./श्रीमती ..... (लाभार्थी)

(२) उप जिल्हाधिकारी (उप विभागीय) .....

(३) जिल्हाधिकारी .....

(४) सरपंच/नगराध्यक्ष/प्रभाग समिती अध्यक्ष..... तालुका .....
जिल्हा .....

परिशिष्ट-९

सर्व योजनांसाठी अर्थसहाय्य वितरण व संनियंत्रण पध्दती

(१) विशेष सहाय्याच्या योजनांसाठी अर्थसंकल्पिय तरतूद झाल्यानंतर अर्थसंकल्पिय वितरण पध्दतीद्वारे प्रत्येक जिल्हयाचे लाभार्थी विचारात घेऊन संबंधित जिल्हाधिका-याला अनुदानाचे वितरण शासनाकडून करण्यात येईल.

(२) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमाठी सध्या असलेल्या स्वीय प्रपंजी लेखा (पीएलए) मध्ये तसेच इतर बँकेच्या खात्यात अनुदानाची रक्कम ठेवण्यात येऊ नये. या योजनेखालील अनुदानाचे वितरण खाली नमूद केलेल्या अनुक्रमांक ४ प्रमाणे करण्यात यावे.

(३) शासनाकडून प्राप्त झालेले अनुदान संबंधित तालुक्याचे लाभार्थी विचारात घेऊन जिल्हाधिका-यांनी संबंधित तालुक्यांना वितरित करावे.

(४) अ) या शासन निर्णयातील योजनेखालील लाभार्थ्यांना अनुज्ञेय असलेले अनुदान बँक खाते / पोस्ट बचत खाते (पोस्ट ऑफिस सेव्हींग खाते) यामार्फतच वितरीत करण्यात यावे. लाभार्थ्यांना त्यांच्या जवळच्या बँकेत बचत खाते उघडण्याच्या सूचना देण्यात याव्यात. तहसिलदार / नायब तहसिलदार यांनी लाभार्थी संख्येनुसार तालुका उप कोषागारातून बँकनिहाय पैसे धनादेशाद्वारे काढावेत व लाभार्थ्यांच्या यादीसह धनादेश संबंधित बँकांना पाठवावेत.

ब) लाभार्थ्यांनी सलग तीन महिने अनुदान उचलले नाही तर संबंधित बँकांनी / पोस्ट मास्तरांनी याबाबतचा तपशिल संबंधित तहसिलदाराकडे कळवावा. असे पैसे तात्काळ पुन्हा कोषागारात जमा करण्यात यावेत.

क) वर निर्धारित केलेल्या लाभ वितरण पध्दतीपेक्षा वेगळ्या पध्दतीने आर्थिक सहाय्य वितरीत केल्यास, नियमानुसार आर्थिक सहाय्य वितरीत केले नाही, असे समजण्यात येईल व त्यासाठी संबंधित अधिका-यांवर कारवाई करण्यात येईल.

(५) लाभार्थी मरण पावल्याची सूचना :

अ) एखादा लाभार्थी मरण पावल्यास, ग्रामपंचायत क्षेत्राच्या बाबतीत ग्राम सेवकाने, नगरपालिका क्षेत्राच्या बाबतीत नगरपालिकेच्या मुख्य अधिकारी व महानगरपालिका क्षेत्राच्या बाबतीत प्रभाग अधिकारी यांनी ती बाब संबंधित नायब तहसिलदार / तहसिलदार यांना तातडीने कळवावी. नायब तहसिलदार/तहसिलदार यांनी आपल्या आर्थिक सहाय्याच्या नोंदवहीमध्ये मृत्यूच्या घटनेची नोंद करावी व परिणामी आर्थिक सहाय्य देण्याचे बंद करावे.

ब) लाभार्थी मृत्यू पावलेल्या दिनांकास आर्थिक सहाय्याची काही थकबाकी निधित असल्यास मृत्यूच्या दिनांकापर्यंचा हिशोब करून तो योग्य प्रमाणात लाभार्थीच्या उत्तरजीवी व्यक्तीला, म्हणजे त्याची पत्नी/तिचे पती किंवा कायदेशीर वारसास द्यावी.

(६) लाभार्थ्यांची तपासणी :

(अ) लाभार्थी हयात असल्याबाबतची तपासणी वर्षातून एकदा खालीलप्रमाणे करावी.

(i) दरवर्षी १ जानेवारी ते ३१ मार्च, या कालावधीत एकदा संबंधित लाभार्थ्यांनी त्यांचे जेथे खाते आहे अशा बँक मॅनेजरकडे अथवा पोस्ट मास्तरकडे स्वतः हजर राहावे व ते हयात असल्याची नोंद बँक मॅनेजर / पोस्ट मास्तर यांनी घ्यावी.(परिशिष्ट-९ , नमूना-नऊ)

(ii) कोणत्याही कारणामुळे लाभार्थी बँकेत हजर राहू शकला नाही तर त्या लाभार्थ्याने नायब तहसिलदार / तहसिलदार / उप विभागीय अधिकारी (प्रांत अधिकारी) यांचे समोर हजर राहून हयातीबाबतचे प्रमाणपत्र संबंधित तहसिलदाराकडे सादर करावे.

(iii) कोणत्याही परिस्थितीत हयात प्रमाणपत्र (लाईव्ह सर्टीफिकेट) सादर केल्याशिवाय सदर लाभार्थ्यास दरवर्षी १ एप्रिल पासून आर्थिक सहाय्य / निवृत्तीवेतन देण्यात येऊ नये.

(iv) अशा प्रकारे प्राप्त झालेल्या हयात प्रमाणपत्राची (लाईव्ह सर्टीफिकेट) नोंदवही ठेवण्यात यावी व ती चायडींग करून कायम स्वरुपी रेकॉर्ड म्हणून तहसिलदार कार्यालयात ठेवण्यात यावी. (परिशिष्ट-९ नमूना-आठ)

(ब) वरील सर्व योजनेत लाभ घेणाऱ्या लाभार्थ्यांची पात्रता तपासणी वर्षातून एकदा करण्यात यावी. या तपासणीत एखादा लाभार्थी ज्या कारणांमुळे अपात्र ठरत असेल त्याची कारणमीमांसा त्या लाभार्थीस कळवून त्याचा लाभ त्वरित बंद करण्यात यावा.

(७) संकीर्ण :

या शासन निर्णयान्वये आर्थिक सहाय्य करणे ही सर्वस्वी शासनाच्या मर्जीची बाब असून, आर्थिक सहाय्य मंजूर करणाऱ्या अधिकाऱ्यास कोणतेही कारण देवून किंवा कारण न देता ती नाकारता/बंद करता येईल. सहाय्य मंजूर करणाऱ्या अधिकाऱ्याच्या निर्णयास कोणत्याही न्यायालयात आव्हान देता येणार नाही. तसेच कोणत्याही न्यायालयात त्याविरुध्द खटला किंवा कार्यवाही दाखल करता येणार नाही.

या शासन निर्णयातील विहित केलेल्या अटी व शर्तीनुसार मिळणाऱ्या आर्थिक सहाय्यावर कायद्याच्या कोणत्याही प्रक्रियेने टाच आणता येणार नाही.

(८) पडताळणी पध्दती :

अ) योजना अंमलबजावणीतील लाभार्थ्यांची पडताळणी तसेच ठेवण्यात येणाऱ्या लेखांची पडताळणी जिल्हाधिकारी कार्यालयातील अंतर्गत लेखा परीक्षा पथकामार्फत वर्षातून एकदा करण्यात यावी. खर्चाचे हिशेब प्रत्येक तिमाहीस जिल्हाधिकारी कार्यालयातील लेखाधिकारी यांनी तपासून त्याचे लेखा परीक्षण केल्याबद्दलचा अहवाल जिल्हाधिकारी यांनी विभागीय आयुक्त यांच्यामार्फत शासनास सादर करावा.

ब) शासन लाभार्थ्यांच्या आर्थिक सहाय्यासंदर्भात विशेष लेखा परीक्षण करु शकेल.

(९) क्षेत्रिय स्तरावरील संनियंत्रण अधिकारी :

विभागीय आयुक्त यांच्या कार्यालयातील उप आयुक्त (महसूल) हे या योजनांचे विभागीय स्तरावरील संनियंत्रण अधिकारी असतील तर नियासी उप जिल्हाधिकारी हे जिल्हा स्तरावरील संनियंत्रण अधिकारी राहतील.

(१०) विविध प्रकारचे अहवाल :

विभागीय आयुक्त व जिल्हाधिकारी यांनी प्रत्येक योजनेच्या खर्च विषयक बाबींचे मासिक, त्रैमासिक व वार्षिक अहवाल परिशिष्ट-९ मध्ये विहित केलेल्या नमुन्यामध्ये शासनास सादर करावेत.

प्रत्येक योजनेच्या अनुदान व खर्च विषयक बाबींचे लेखे स्वतंत्र नोंदवहयामध्ये अद्ययावत ठेवावेत.

(११) दक्षता पथके :

या सर्व योजनांच्या अंमलबजावणीमध्ये आढळून येणाऱ्या गंभीर अनियमितता, गैरव्यवहार यांची पडताळणी करण्यासाठी राज्य शासनास योग्य वाटेल अशा अधिकाऱ्यांच्या नेतृत्वाखाली नियमित अथवा विशिष्ट प्रकरणात तपास करण्यासाठी क्षेत्रिय पातळीवरील अधिकारी / कर्मचारी यांच्या दक्षता पथकाची स्थापना करता येईल.

(१२) या योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी निर्माण करण्यात आलेली सर्व अधिकारी / कर्मचारी यांची पदे रिक्त राहणार नाहीत. याची दक्षता जिल्हाधिकारी व विभागीय आयुक्त, महसूल यांनी घ्यावी.

(१३) या योजनेतील शासन रकमेचा गैरव्यवहार व अपहार झाल्याचे आढळून आल्यास जिल्हाधिका-यांनी त्वरित तपास करुन दोषीवर गुन्हे दाखल करावेत.

(१४) वर नमूद केलेल्या वितरण पध्दतीमध्ये आवश्यकतेनुसार शासन बदल करील.

परिशिष्ट-१०

(सामाजिक अर्थसहाय्य योजनांतर्गत राज्य पुरस्कृत योजनांचा लाभ मिळण्यासाठी आलेल्या अर्जांची नमुना नोंदवही)

तालुका / नगरपरिषद / महानगरपालिका :----------

अ. क्र.	अर्ज मिळाल्याची तारीख	अर्जदाराचे संपूर्ण नांव	अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता	तलाठ्याची शिफारस	मंजूरी अधिकाऱ्यास केलेल्या शिफारशीची तारीख	मंजूरीचा आदेश क्रमांक व दिनांक	शेरा (मंजूर/ नामंजूर)
१	२	३	४	५	६	७	८

(टीप : ही नोंदवही प्रत्येक योजनेसाठी वेगळी ठेवावी त्याचबरोबर ग्रामपंचायत / नगर परिषद / महानगरपालिका प्रभागनिहाय सुध्दा ठेवावी.)

दिनांक:-

तहसिलदार / नायब तहसिलदार यांची स्वाक्षरी

परिशिष्ट-११

(सामाजिक अर्थसहाय्य योजनांतर्गत राज्य पुरस्कृत योजनांचा लाभ मंजूर झालेल्या लाभार्थींची नमुना नोंदवही)

तालुका/ नगरपरिषद/महानगरपालिका :.....

अ. क्र.	लाभार्थ्याचे नांव व पत्ता	लाभ मंजूर केल्याच्या आदेशाचा क्रमांक व तारीख	लाभ मंजूर झाल्याबाबत लाभार्थ्यास कळविल्या-बाबतची तारीख	शेरा		
				लाभार्थी हयात आहे व त्याच ठिकाणी राहात आहे	लाभार्थी हयात आहे पण त्याने आपले राहण्याचे ठिकाण बदलले आहे.	लाभार्थी दिनांक ------ रोजी मृत्यू पावला
१	२	३	४	४	६	७

(**टीप :** ही नोंदवही प्रत्येक योजनेसाठी वेगळी ठेवावी त्याचबरोबर ग्रामपंचायत / नगर परिषद / महानगरपालिका प्रभागनिहाय सुध्दा ठेवावी.)

दिनांक:-

तहसिलदार / नायब तहसिलदार यांची स्वाक्षरी

परिशिष्ट-१२

हयात प्रमाणपत्र (लाईव्ह सर्टीफिकेट)

असे प्रमाणित करण्यात येते की, श्री / श्रीमती .....

राहणार ..... तालुका ..... जिल्हा ..... हे / हया ..... या योजनेखालील लाभार्थी असून, हयातीचा पुरावा म्हणून आज दिनांक ..... रोजी माझ्या समोर प्रत्यक्ष हजर राहिले / राहिल्या.

स्थळ :

दिनांक :

सही .....

तपासणी अधिकाऱ्याचे नांव, हुद्दा व कार्यालयाचा शिक्का.

परिशिष्ट-१३

उत्पन्न प्रमाणपत्र

असे प्रमाणित करण्यात येते की, अर्जदार श्री./श्रीमती .....

राहणार ..... ता. ..... जि. ..... हे / हया

..... या निराधार प्रवर्गातील असून, त्यांच्या कुटुंबाचे (अ) जमीन (एकर), (ब) घर (अंदाजे किंमत), (क) इतर मालमत्ता व (ड) व्यवसाय (नोकरी/धंदा इ.) या सर्व मार्गाने मिळणारे एकूण वार्षिक उत्पन्न रुपये ..... आहे.

स्थळ : सही .....

दिनांक : तहसिलदार / उप विभागीय अधिकारी यांची स्वाक्षरी

परिशिष्ट-१४

संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेतील लाभार्थ्यांना श्रावणबाळ सेवा योजनेत वर्ग करणे.

असे प्रमाणित करण्यात येते की, श्री/श्रीमती..... रा..... तालुका.....जिल्हा..... यांची जन्म तारीख ..... असून हे / हया संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेत लाभ घेत आहेत. त्यांचे वय दिनांक ..... रोजी ६४ वर्षे पूर्ण झाल्यामुळे आणि त्यांचे दारिद्र्यरेषेखालील यादीत अनुक्रमांक ..... नांव असल्यामुळे श्री / श्रीमती ..... यांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन, इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेत वर्ग करण्यात येत आहे.

ठिकाण :-

दिनांकः-

तहसिलदार / उप विभागीय अधिकारी यांची स्वाक्षरी

परिशिष्ट-१५

संजय गांधी निराधार अनुदान योजना लाभार्थ्यांबाबतचा तिमाही अहवाल

जिल्ह्याचे नांव :- कालावधी : अहवालाची तारीख :

अ.क्र.	लाभार्थी	तिमाहीच्या सुरुवातीस एकूण लाभार्थी			तिमाहीत मृत्यू अथवा अन्य कारणामुळे कमी झालेले लाभार्थी			तिमाहीत नवीन मंजूर लाभार्थी			तिमाही अखेर एकूण प्रत्यक्ष लाभार्थी (निव्वळ)		
		संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम	लाभार्थी संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम	लाभार्थी संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम	लाभार्थी संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१	एक लाभार्थी असणारे कुटुंब												
२	एकापेक्षा जास्त लाभार्थी असणारे कुटुंब												
	एकूण												

स्वाक्षरी

दिनांक

टिप : १) संजय गांधी निराधार अनुदान योजना (गट-अ) - इंदिरा गांधी विधवा निवृत्तीवेतन योजनेला पुरक रु.४००/- प्रमाणे रु.७००/- लाभार्थी नोंदवही ठेवावी.
२) संजय गांधी निराधार अनुदान योजना (गट-ब) - इंदिरा गांधी अपंग निवृत्तीवेतन योजनेला पुरक रु.४००/- प्रमाणे रु.७००/- लाभार्थी नोंदवही ठेवावी.

परिशिष्ट-१६

श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना लाभार्थ्यांबाबतचा तिमाही अहवाल

जिल्ह्याचे नांव :- कालावधी : अहवालाची तारीख :

अ.क्र.	लाभार्थी	तिमाहीच्या सुरुवातीस एकूण लाभार्थी			तिमाहीत मृत्यू अथवा अन्य कारणमुळे कमी झालेले लाभार्थी			तिमाहीत नवीन मंजूर लाभार्थी			तिमाही अखेर एकूण प्रत्यक्ष लाभार्थी (निव्वळ)		
		संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम	लाभार्थी संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम	लाभार्थी संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम	लाभार्थी संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४
१	रुपये ४००/- प्रमाणे लाभार्थी												
२	रुपये ६००/- प्रमाणे लाभार्थी												
	एकूण												

स्वाक्षरी

दिनांक

टिप : १) श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना गट-अ रु.४००/- प्रति महिना प्रमाणे लाभार्थ्यांची नोंदवही ठेवावी.
२) श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना गट-ब रु.६००/- प्रति महिना प्रमाणे लाभार्थ्यांची नोंदवही ठेवावी.

परिशिष्ट-१७

इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजना लाभार्थ्यांबाबतचा तिमाही अहवाल

जिल्ह्याचे नांव :- कालावधी : अहवालाची तारीख :

अ.क्र.	लाभार्थी	तिमाहीच्या सुरुवातीस एकूण लाभार्थी			तिमाहीत मृत्यू अथवा अन्य कारणांमुळे कमी झालेले लाभार्थी			तिमाहीत नवीन मंजूर लाभार्थी			तिमाही अखेर एकूण प्रत्यक्ष लाभार्थी (निव्वळ)		
		संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम	लाभार्थी संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम	लाभार्थी संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम	लाभार्थी संख्या	अनुदानाचा दर (रुपये)	अनुदानाची एकूण रक्कम
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४

स्वाक्षरी

दिनांक

टिप : १) इंदिरा गांधी राष्ट्रीय विधवा निवृत्तीवेतन योजना व इंदिरा गांधी राष्ट्रीय अपंग निवृत्तीवेतन योजनेसाठी स्वतंत्र नोंदवही ठेवण्यात यावीत.

परिशिष्ट-१८

नमुना - दोन

२) त्रैमासिक खर्चाचे अहवाल : कालावधी : अहवालाची तारीख :

योजनेचे नांव (आठ अंकी संकेतांकासह) :-

(रुपये हजारात)

अ.क्र.	जिल्हा	तिमाहीत प्राप्त अनुदान	तिमाहीत झालेला खर्च	आर्थिक वर्षात आतापर्यंतचा झालेला एकूण खर्च	कमी अधिक झालेला खर्च (+ / -)	तिमाहीत कमी/अधिक झालेल्या खर्चाची कारणे
१	२	३	४	५	६	७

स्वाक्षरी

दिनांक

परिशिष्ट-१८

नमूना - तीन

३) वार्षिक खर्च अहवाल : कालावधी : अहवालाची तारीख :

योजनेचे नांव (आठ अंकी संकेतांकासह) :-

(रुपये हजारात)

अ.क्र.	जिल्हा	आर्थिक वर्षात प्राप्त अनुदान	३१ मार्च अखेर प्रत्यक्ष झालेला खर्च	कमी अधिक झालेला खर्च (+ / -)	कमी/अधिक झालेल्या खर्चाची कारणे
१	२	३	४	६	७

स्वाक्षरी ..

दिनांक

ज्येष्ठ नागरिकांसाठीचे संबंधित निर्णय व परिपत्रके

सौजन्य — अरुण रोडे, अध्यक्ष, FESCOM, महाराष्ट्र

G.R.

६० वर्षावरील ज्येष्ठ नागरिकांना ओळखपत्र देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
शासन पुरक पत्र क्रमांक:ओएएच-२००२/प्र.क्र.१९२/सुधार १,
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई - ४०००३२
दिनांक : १८ जून, २००७

वाचा :- १) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.ओएएच-२०००/प्र.क्र.१४८/सुधार-१, दिनांक २४ सप्टेंबर,२००१
२) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.ओएएच-२००१/प्र.क्र.१८८-अ/सुधार-१, दिनांक ४ मार्च,२००२
३) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.ओएएच-२००२/प्र.क्र.१९२/सुधार-१, दिनांक ६ मे, २००३
४) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.ओएएच-२००२/प्र.क्र.१९२/सुधार-१, दिनांक २३ फेब्रुवारी, २००४
५) शासन निर्णय, सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग, क्र.ओएएच-२००२/प्र.क्र.१९२/सुधार-१, दिनांक १२ जुलै,२००४
६) डिग्निटी फाऊंडेशन यांचे दिनांक २९ जुलै,२००६ चे पत्र

प्रस्तावना : राज्यातील ज्येष्ठ नागरिकांना ज्येष्ठ नागरिक ओळखपत्र प्रथमतः मुंबई शहरासाठी प्रायोगिक तत्वावर देण्याबाबतचा निर्णय दिनांक २४ सप्टेंबर,२००१ च्या शासन निर्णयान्वये घेण्यात आलेला आहे. हे ओळखपत्र वैकल्पिक (Optional) स्वरूपाचे आहे. ज्येष्ठ नागरिकांकडून अर्ज प्राप्त करुन घेण्यापासून ते लॅमिनेट ओळखपत्र घरपोच देण्यापर्यंतची सर्व प्रक्रीया पूर्ण करण्यासाठी दिनांक ४ मार्च,२००२ च्या शासन निर्णयानुसार डिग्निटी फाऊंडेशन,मुंबई व महाराष्ट्र ज्येष्ठ नागरिक महासंघ (फेस्कॉम),मुंबई या संस्थांना शासनाने मान्यता दिली असून ओळखपत्रासाठी संस्थेला येणाऱ्या सर्व खर्चासाठी ओळखपत्राची किंमत प्रत्येकी ३०/- पर्यंत ठेवण्यास शासनाने मान्यता दिलेली आहे. तसेच उपरोक्त दिनांक ६ मे,२००३ च्या शासन निर्णयान्वये सदर योजना राज्यभर राबविण्यात आली. तसेच शासन निर्णय दिनांक २३ फेब्रुवारी,२००४ अन्वये ६० वर्षावरील ज्येष्ठ नागरिकांना ओळखपत्र देण्यासाठी जिल्हास्तरावरील स्वयंसेवी संस्थांची निवड करण्याचे अधिकार जिल्हाधिकारी यांना प्रदान करण्यात आले. सदर शासन निर्णय निर्गमित करतांना येणाऱ्या अडचणी दूर करण्यासाठी उपरोक्त संदर्भ क्र.३ व ५ मध्ये बदल करण्याबाबत डिग्निटी फाऊंडेशन या संस्थेने उपरोक्त संदर्भ क्र.६ च्या पत्रान्वये दिलेल्या सुधारणानुसार सदर शासन पुरक पत्रात तशा सुधारणा करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन पुरक पत्र :- या पुरकपत्रान्वये उपरोक्त दिनांक ६ मे,२००३ च्या शासन निर्णयातील मुद्दा क्र.६ येथे राहिवासासाठी वैध पासपोर्ट निवडणूक आयोगाचे प्रमाणपत्र व अर्जदाराच्या नावाची इलेक्ट्रिक बिलाची / दूरध्वनी देयकाची प्रत देण्यात यावी. संस्थेकडून तहसिलदाराकडे २ प्रती ऐवजी १ प्रतीमध्ये अर्ज व ओळखपत्रे संबंधित संस्थेकडून तहसिलदाराकडे हस्तदप्तरीने पाठविले जातील. तसेच ओळखपत्रासंबंधीत संस्थेने तपासलेली कागदपत्रे तहसीलदाराने स्विकारावी. ओळखपत्रावरील माहिती लेजर प्रिंटर असावी.

Nijal

४४

ओळखपत्रावरील फोटोवर होलोग्रामचा शिक्का हा फोटोवर व थोडा बाहेर असा असावा. तहसिलदार कार्यालयात ज्या संस्थेकडून ओळखपत्र प्राप्त झाली आहेत त्या संस्थेकडेच ओळखपत्र देण्यात यावीं. संस्थेने सदर ओळखपत्र ज्येष्ठ नागरीकाच्या घरपोच न करता, ज्येष्ठ नागरीक अर्जदाराने ते संस्थेकडून स्वतः घेऊन जावेत. तसेच ओळखपत्राची फी रुपये ३०/- वरुन रुपये ५०/- ठेवण्यात यावी. ही फी हे शासन पुरक पत्र निर्गमित झालेल्या दिनांकापासून करावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(रमेश म. उबाळे)
प्रधान सचिव,महाराष्ट्र शासन

प्रति,
मा.मुख्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव,
मा.उपमुख्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव,
मा.मंत्री (समाजिक न्याय) यांचे खाजगी सचिव,
मा.राज्यमंत्री (समाजिक न्याय) खाजगी सचिव,
मा.मुख्य सचिवांचे खाजगी सचिव,
प्रधान सचिव (गृह) यांचे स्वीय सहाय्यक
प्रधान सचिव (महसूल व वन) यांचे स्वीय सहाय्यक
अपर मुख्य सचिव (सामाजिक विकास कक्ष) यांचे स्वीय सहाय्यक
प्रधान सचिव (सामाजिक न्याय) यांचे स्वीय सहाय्यक
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय, मंत्रालय, मुंबई.
संचालक,समाजकल्याण,महाराष्ट्र राज्य,पुणे
सर्व जिल्हाधिकारी,

त्यांना कळविण्यात येते की,वरील आदेश त्यांच्या नियंत्रणाखालील सर्व तहसीलदारांच्या निदर्शनास आणण्यात यावेत.

सर्व मंत्रालयीन विभाग
अध्यक्ष,डिग्नीटी फाऊंडेशन,म्युनिसिपल शाळेची इमारत,टोपीवाला लेन,लॅमिंग्टन रोड पोलीस स्टेशनसमोर,मुंबई-७
अध्यक्ष,महाराष्ट्र ज्येष्ठ नागरिक संघाचे महासंघ,ए-१०४,तृप्ती सोसायटी,प्लॉट-१०,सेक्टर-८,नेरुळ,नवी मुंबई
निवड नस्ती-का.सुधार-१
श्री. अनंत घोकप, उपाध्यक्ष फेस्कॉम

5 6 8

राज्यातील ज्येष्ठ नागरिकांना महानगरपालिका/ नगरपालिका संचालित रुग्णालयातून विनाशुल्क सेवा देण्याबाबत

भाग 2

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग
शासन निर्णय क्रमांक संकीर्ण २००६/प्र.क्र.११८/२००६/नवि-२०
मंत्रालय, मुंबई ४०००३२.
दि. १२ डिसेंबर, २००६

संदर्भ :- शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग क्र.एमएजी २००४/१३८/प्र.क्र.२०/आरोग्य-३, दि. २१ जुलै २००४

प्रस्तावना :- राष्ट्रीय ज्येष्ठ नागरिक धोरणाच्यां अनुषंगाने व सामाजिक न्यायाच्या दृष्टीने राज्यातील ज्येष्ठ नागरिकांना (वय ६० वर्षे व त्यावरील) महानगरपालिका/नगरपालिका संचालित रुग्णालयांत विनाशुल्क उपचाराची सवलत तसेच त्यांच्या संघटन कार्यासाठी जागा उपलब्ध करुन देण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय :- सामाजिक न्यायाच्या दृष्टीने राज्यातील ज्येष्ठ नागरिकांना (वय ६० वर्षे व त्यावरील) महानगरपालिका/नगरपालिका संचालित रुग्णालयात विनाशुल्क उपचाराची सवलत देण्यास मंजूरी देण्यात येत आहे.

२. राज्यातील सर्व महानगरपालिका/नगरपालिका यांच्या कार्यक्षेत्रात विविध भागात त्यांच्या स्वतःच्या शाळेच्या इमारती आहेत व बहुधा सर्व शाळा या रविवारी सुटीमुळे बंद असतात. अशा शाळेंच्या इमारतीपैकी मध्यवर्ती भागातील एखादया शाळेतील एखादे दालन हे त्या शहरातील ज्येष्ठ नागरिक संघाच्यां संघटन कार्यक्रमाकरिता आठवडयातून सुटीचा एक पूर्ण दिवस देण्यासाठी मंजूरी देण्यात येत आहे.

३. प्रस्तुत सवलती हे आदेश निर्गमित झालेल्या दिनांकापासून लागू होतील.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने,

(डॉ. ज. मो. फाटक)
प्रधान सचिव ,महाराष्ट्र शासन

प्रति,
प्रधान सचिव सामाजिक न्याय विभाग
सर्व महानगरपालिका आयुक्त,

(पृ.ना.प.

RGTA/H 1786 (800-12-06)

४६

आरोग्य सेवा संचालनालय

(महाराष्ट्र शासन)

दुरध्वनी क्रमांक
कार्यालय : २६२१०३१-३६
संचालक (नियंत्रक) : २६२१००६
सह संचालक (") (वैद्यकीय) : २६२०२३५
सह संचालक (") (पी.डी.ई.) : २६२०९२५
सह संचालक (") (नेत्र) : २६२०८६५

शासकीय दंत महाविद्यालय इमारत
४थां मजला, सेंट जॉर्जेस रुग्णालय आवार,
पी. डिमेलो रोड, मुंबई ४०० ००१
महाराष्ट्र राज्य (भारत).
तार : आरोग्य सेवा, मुंबई ४०० ००१

क्रसआसे/जेष्ठनागरीक/कृती योजना/क्र-३/२००१
दिनांक: फेब्रुवारी, २००१.
२२१६

प्रति,

१) जिल्हा शल्य चिकित्सक,
सामान्य रुग्णालय, ...

२) जिल्हा आरोग्य अधिकारी,
जिल्हा परिषद, ...

विषय: जेष्ठ नागरीकांसाठी राष्ट्रीय धोरण
सार्वजनिक आरोग्य विभाग, महाराष्ट्र राज्य यांच्यामार्फत
राबविण्यात येणाऱ्या उपक्रमांची कृती योजना.

संदर्भ: शासनाचे पत्र क्र.संकिर्ण-१०.००/२१५७/
आरोग्य-३, दि. ३० नोव्हेंबर, २०००.

सद्यःस्थितीत वैद्यकिय क्षेत्रात झालेली प्रगती व त्यामुळे साथीचे रोग व इतर आजारांवर केलेली मात यामुळे एकंदरीत जीवनमान उंचावले आहे. बालमृत्यूमध्ये व अकाली मृत्यूमध्ये लक्षणीय घट झालेली आहे. त्यामुळे एकंदरीत आयुष्यमानात वाढ झालेली आहे. पर्यायाने जेष्ठ नागरीकांचे एकंदर समाजात असणाऱ्या संख्येत वाढ होत आहे. सध्याची कौटुंबिक व्यवस्था ही एकत्रित कुटुंब पध्दतीकडून विभक्त कुटुंब पध्दतीकडे चालली असल्याने जेष्ठ नागरीकांवर त्यांचा अतिशय ताण पडत आहे. आपल्या पाल्याकडून उतार वयात योग्य ती काळजी घेतली जाईल किंवा नाही या विवंचनेत हा घटक वावरत आहे.

जेष्ठ नागरीकांनी त्यांची उमेदीची वर्षे ही कुटुंबासाठी, राज्यासाठी व देशासाठी खर्ची घातलेली असतात. त्यामुळे वृध्दापकाळात त्यांचे जीवन सुसहय व्हावे यासाठी केंद्र शासन व राज्य शासनाने निश्चित असे धोरण ठरवून विविध कल्याणकारी योजनांचा समावेश त्यामध्ये करावयाचा ठरविलेला आहे. त्या अनुषंगाने त्यांना आरोग्य सुविधा पुरविणेबाबत खालीलप्रमाणे सूचना देण्यात येत आहेत:जिल्हा शल्य चिकित्सकांनीआपल्या अखत्यारीत येणाऱ्या सर्व शासकीय, ग्रामीण/कुटीररुग्णालयांना सदर सूचना द्याव्यात. जिल्हा आरोग्य अधिकाऱ्यांनाही आपल्या अधिपत्याखालील प्राथमिक आरोग्य केंद्र / प्राथमिक आरोग्य पथके / जिल्हा परिषद दवाखान्याचे वैद्यकिय अधिक्षक यांना आवश्यक त्या सूचना द्याव्यात, सदर

सूचनांचे काटेकोरपणे पालन करावे. आपल्या रुग्णालयातदेखील सदर सूचनांचे कोटेकोरपणे पालन करावे व केलेल्या कार्यवाहीचा अहवाल या संचालनालयास सादर करावा. जेणेकरुन सदर अहवाल शासनास सादर करणे सुलभ होईल.

१) राज्य शासनामार्फत ग्राम पातळीपासून जिल्हा पातळीपर्यंत प्राथमिक आरोग्य केंद्र, ग्रामीण रुग्णालये, जिल्हा रुग्णालयामार्फत आबालवृध्दांसाठी बाहयरुग्ण व आंतररुग्ण सुविधा पुरविण्यात येतात. या सार्वजनिक रुग्णालयात वृध्दांना रांगेत ताटकळत ठेवले जाऊ नये यासाठी केसपेपर काढण्यासाठी व औषध देण्यासाठी स्वतंत्र खिडकीची अथवा रांगेची व्यवस्था करावीच तसा फलक तिथे लावावा.

२) आपल्या रुग्णालयामध्ये वृध्दांना प्राधान्याने भरती करण्याबाबतच्या सूचना संबंधित वैद्यकिय अधिकाऱ्यांना देण्यात याव्यात.

३) वार्धक्यामध्ये मधुमेह, रक्तदाब, हृदयरोग, प्रोस्टेट वृध्दि, मोतीबिंदु, कर्करोग, हाडांचे व मणक्याचे विकार, इत्यादी आजार बळावतात. या आजारांच्या विविध चाचणीसाठी व उपचारासाठी जिल्हा रुग्णालये वा वैद्यकिय महाविद्यालये यामध्येच सोयी उपलब्ध आहेत. ही बाब लक्षात घेता या रुग्णांना आपल्या रुग्णालयात तसेच संबंधित वैद्यकिय महाविद्यालयात प्राधान्याने उपचार करणेबाबत कार्यवाही करावी तसेच प्राथमिक आरोग्य केंद्र स्तरावरुन या रुग्णांना योग्यतऱ्हेने संदर्भसेवा देण्याबाबत संबंधित वैद्यकिय अधिकाऱ्यांना सूचित करावे.

४) दिवसेंदिवस वृध्दांची संख्या ज्या प्रमाणात वाढत आहे त्या प्रमाणातच वार्धक्यामुळे होणारे आजार यांचीही संख्या वाढत आहे. यासाठी "वार्धक्य शास्त्रात" (ज[illegible]) या विषयाबाबत जास्तीत जास्त वैद्यकिय व्यावसायिकांना प्रशिक्षित करणे गरजेचे आहे. त्या अनुषंगाने या विषयीचा पदव्युत्तर अभ्यासक्रम वैद्यकिय महाविद्यालयामार्फत सुरु करण्यासाठी संचालक, वैद्यकिय शिक्षण व संशोधन, मुंबई यांना विनंती करण्यात येत आहे. वार्धक्य शास्त्राबाबत प्राथमिक आरोग्य केंद्र वा ग्रामीण रुग्णालय येथे काम करणाऱ्या डॉक्टर्स व परिचारिकांना अधिक माहिती प्राप्त करुन देण्यासाठी शॉर्ट टर्म प्रशिक्षण आरोग्य सेवा संचालनालयामार्फत आयोजित करण्यात येईल.

५) वृध्दापकाळात उपस्थित होणारे विविध आजार लक्षात घेता केवळ वृध्दांसाठी प्राथमिक आरोग्य केंद्र / ग्रामीण रुग्णालय स्तरावर खास रोग निदान शिबीरे तसेच सर्व जिल्हा रुग्णालयात आठवडयातून ठराविक दिवशी दुपारी वृध्दांसाठी बाहयरुग्णोपचार चिकित्सा विभाग सुरु करण्यात यावा. रोग निदान शिबीरांसाठी स्थानिक स्वयंसेवी संस्था त्यात काम करणारे तज्ञ डॉक्टर्स तसेच जिल्हा पातळीवर काम करणारे तज्ञ डॉक्टर्स यांच्या सेवा उपलब्ध करुन देण्याबाबत संबंधित स्थानिक स्वयंसेवी संस्थांना विनंती करावी. या शिबीरात रोग निदान, आवश्यक त्या रुग्णावर जागीच उपचार, गंभीर स्वरुपाचे आजारांसाठी योग्य ती संदर्भसेवा देण्यात यावी. तसेच या शिबीरात जेष्ठ नागरीकांना समतोल आहार, व्यायाम, योगाभ्यास, आरोग्य प्रद सवयी, विश्रांती व मनोरंजन याबाबत आरोग्य शिक्षण विविध तज्ञांमार्फत देण्यात यावे.

६) जेष्ठ नागरीकांमध्ये कौटुंबिक ताणतणावामुळे विविध मानसिक समस्या उद्भवतात. यातील बऱ्याचशा समस्या हया योग्य तो सल्ला वा मार्गदर्शनाने (ज[illegible]) सोडविण्यासारख्या असतात. यासाठी जिल्हा स्तरावर उपलब्ध असणारे मानसोपचार

तज्ञांच्या सेवा उपलब्ध करण्यात याव्यात. गंभीर स्वरुपाचे मानसिक विकार असणाऱ्या ज्येष्ठ नागरीकांसाठी प्रादेशिक मनोरुग्णालयात प्राधान्याने रुग्णांना दाखल करण्याबाबत आवश्यक ती कार्यवाही करण्यात यावी. येथील तज्ञांच्या सेवा जिल्ह्यातील इतर आरोग्य संस्थांमधूनही निश्चित भेटीचे दिवस ठरविण्यात यावेत.

७) खाजगी / स्वयंसेवी संस्थांचे वैद्यकिय सुविधा देणाऱ्या संस्था / रुग्णालये / ट्रस्ट यांना ज्येष्ठ नागरीकांसाठी आर्थिक सवलती देण्याबाबत आवाहन करण्यात यावे. तसेच खाजगी वैद्यकिय व्यावसायिकांनाही वयोवृध्दांसाठी फी मध्ये सवलत देणेबाबत आवाहन करावे.

८) वार्धक्यातून उद्भवणारे आजार हे ठराविक स्वरुपाचे असतात. त्यातील मधुमेह, हृदयविकार, इत्यादी आजारांबाबत योग्य तो आहार आरोग्य प्रद सवयी, नियमित वैद्यकिय तपासणी याद्वारे आजार आटोक्यात ठेवणे शक्य होते. वार्धक्यात उद्भवणाऱ्या विविध आजारांसाठी जुजबी माहिती, संबंधित आजारांवर घ्यावयाची काळजी याबाबतची माहिती छोटया पुस्तिकेद्वारे उपलब्ध करणे सहज शक्य आहे. तसेच या आजारांबाबत पोस्टर्स, परिपत्रके, इत्यादी माध्यमाद्वारे ही या संचालनालयाकडून माहिती देण्यात येत असते. या उपक्रमात वाढ करुन व प्राधान्याने ही माहिती ज्येष्ठ नागरीकांना उपलब्ध करणेबाबत कार्यवाही करावी.

९) गरीब वृध्दांसाठी नि:शुल्क उपचार व औषधासाठी कल्याणनिधी उभारण्याचे दृष्टीने प्रयत्न करण्यासाठी "फेडरेशन ऑफ सिनियर सिटिझन्स् ऑर्गनायझेशन" (फसिआ) या सारख्या संस्थांचे सहकार्य घ्यावे.

महासंचालक, आरोग्य सेवा,
मुंबई.

प्रत:- उपसंचालक, आरोग्य सेवा, ... मंडळ, ...
यांना माहितीसाठी व योग्य त्या कार्यवाहीसाठी रवाना.

"मातोश्री वृध्दाश्रम योजना"

प्रत्येक जिल्हयात "रमाधाम" धर्तीवर सुसज्ज वृध्दाश्रम सुरु करणे.

महाराष्ट्र शासन
समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य व क्रीडा विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक-ओएएच-2199/प्रक्र 3/सुधार-2,
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई : 400 032.
दिनांक :- 30 मार्च, 1999.

शासन निर्णय :- परिशिष्ट "अ" मध्ये नमूद केलेल्या सर्व शासन निर्णयाचे/आदेशाचे एकत्रिकरण करून शासन, "मातोश्री वृध्दाश्रम योजना" अंतर्गत प्रत्येक जिल्हयात "रमाधाम" धर्तीवर एक सुसज्ज वृध्दाश्रम सुरु करणेबाबत या शासन निर्णयाव्दारे मंजुरी देत आहे.

प्रस्तावना

2. वृध्दापकाळ चांगल्याप्रकारे घालविता यावा, याकरिता वृध्दांसाठी "वृध्दाश्रम" ही योजना स्वयंसेवी संस्थेमार्फत अनुदानित तत्वावर शासनामार्फत राबविण्यात येत आहे. या योजनेंतर्गत जवळजवळ 60 मान्यताप्राप्त वृध्दाश्रम असून अशा वृध्दाश्रमांमध्ये प्रवेशितांवर संस्थांना दरमहा दरडोई रु. 335/- निर्वाह अनुदान व दरडोई रु. 750/- इमारत बांधकाम अनुदान फक्त एकदाच देण्यात येते. या योजनेखाली 60 वर्षाच्या वर वय असलेले पुरुष व 55 वर्षाच्या वर वय असलेल्या स्त्रियांना प्रवेश देण्यात येतो.

वरील योजनेव्यतिरिक्त वृध्दांना काही अधिक सोयी सवलती उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने सोपोली येथील "रमाधाम" वृध्दाश्रमाच्या धर्तीवर प्रत्येक जिल्हयात एक वृध्दाश्रम त्यामध्ये निवासाच्या सोयी व्यतिरिक्त बाग बगीचा, वाचनालय, दूरदर्शन, टि.व्ही. संच इत्यादी सोयींचा समावेश असेल, अशाप्रकारचा सुसज्ज वृध्दाश्रम "मातोश्री वृध्दाश्रम" म्हणून स्वयंसेवी संस्थेमार्फत अनुदानित तत्वावर सुरु करण्याच्या या योजनेस शासन या निर्णयाव्दारे मंजुरी देत आहे.

योजनेची नियमावली.

3. वरील मातोश्री वृध्दाश्रमांना मान्यता, अनुदान, इत्यादी देणेबाबतच्या परिशिष्ट "ब" मध्ये दर्शविण्यात आलेल्या नियमावलीस शासन मंजुरी देत आहे.

या योजनेकरिता करावयाचा खर्च आवश्यक ती तरतूद उपलब्ध झाल्यानंतरच करण्यात यावा.

बांधकाम अनुदान अदा करणे.

4. सुसज्ज वृध्दाश्रम बांधण्याचा प्रस्ताव प्रत्येक जिल्हयाधिका-यांकडून शासनाकडे प्राप्त झाल्यानंतर त्यास शासनाने मंजुरी दिल्यावर तो सुरु करणेबाबतची कार्यवाही जिल्हाधिकारी यांनी करणे आवश्यक आहे. हे वृध्दाश्रम संस्थेने इमारत बांधून सुरु करावयाचे आहेत. ही इमारत साधारणत: 1500 चौ.मी. क्षेत्रफळाची असावी. या इमारतीत शयन कक्ष, वाचनालय, कार्यालय, दवाखाना व सांस्कृतिक सभागृह इत्यादींचा समावेश असणार आहे आणि म्हणून इमारतीचे बांधकाम संबंधित संस्थेने हाती घेण्यासाठी खाली दर्शविलेल्या पध्दतीप्रमाणे बांधकाम करण्यास शासन मंजुरी देत आहे :-

1. प्लींथ लेव्हल
2. लिंटल लेव्हल
3. स्लॅब लेव्हल

क्र. मा. प.

एच-1530(1200-3-99)-1

23

24

4) फिनिशिंग तेव्हत

5) कंप्लीशन तेव्हत.

बांधकामाची सुरुवात संस्थेने केली आहे, याची खात्री स्वतः जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी यांनी प्रत्यक्ष जागेवर जाऊन करावी व संस्थेला रुपये दहा लाखांचा हप्ता त्वरीत द्यावा. तद्नंतर पुढील रुपये दहा लाखांचा हप्ता देण्यापूर्वी प्रथम देण्यात आलेल्या रुपये दहा लाखांच्या हप्त्याचे उपयोगिता प्रमाणपत्र संस्थेने नेमलेल्या वास्तुशास्त्रज्ञ व चार्टर्ड अकाऊंटंट यांचेकडून घ्यावे. चार्टर्ड अकाऊंटंट यांनी प्रत्येक व्हाऊचर तपासून रुपये दहा लाखांचा खर्च झाला आहे का, याबाबतचे स्पष्ट प्रमाणपत्र द्यावे व तद्नंतर पुढील रुपये दहा लाखांचा हप्ता देण्यात यावा. अशाप्रकारे इमारत बांधकामाच्या टप्प्याचे निकष न लावता प्रत्येक बांधकामाचे निकष लावून संस्थेला मंजूर झालेले अनुदान देण्यात यावे. एकदरीत इमारत बांधकाम अनुदान देताना संबंधित संस्थेचे अध्यक्ष, सचिव व ट्रेझरर या तीन व्यक्तींचे वैयक्तिक हमीपत्र घेण्यात यावे व ही रक्कम योग्यरीतीने खर्च न केल्यास ती रक्कम परत करण्याचे दायित्व त्यांचेवर राहील असे स्पष्टपणे वैयक्तिक हमीपत्रात नमूद करण्यात यावे.

प्रथम दिलेल्या रुपये दहा लाखांपैकी किमान 60 टक्के खर्च झाल्याचा दाखला घेऊन संस्थेने जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी यांचेकडे पुढील हप्ता अदा करण्याबाबत योग्य त्या समर्थनासह मागणी करावी. अशाप्रकारची मागणी प्राप्त झाल्यानंतर जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी यांनी अनुदान अदा करण्याबाबतचा रितसर प्रस्ताव तयार करून तो संबंधित जिल्ह्याच्या जिल्हाधिकारी यांना सादर करावा. जिल्हाधिकारी यांनी जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी यांचेकडून प्राप्त झालेल्या प्रस्तावाची स्वतः छाननी करून यासंदर्भात आलेल्या खर्चाबाबत स्वतः खात्री करून घ्यावी व त्यानंतर पुढील हप्ता संस्थेस देण्याबाबत जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी यांना आदेश द्यावेत. जिल्हाधिकारी यांकडून अशाप्रकारचे आदेश प्राप्त झाल्यानंतर जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी यांनी सदरहू रक्कम संस्थेस त्वरीत अदा करावी व त्याबाबतचा अनुपालन अहवाल जिल्हाधिकारी व संचालक, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे, यांना सादर करावा.

या कार्यपध्दतीची अंमलबजावणी करण्यासाठी संचालक, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे, यांनी संबंधित जिल्ह्यांच्या मातोश्री वृध्दाश्रम बांधकामअंतर्गत आवश्यक असलेली तरतूद जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी यांचेकडे सुपूर्द करावी. सदरहू रक्कम या सुधारित कार्यपध्दतीनुसार संस्थेस अदा करण्याकरिता जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी यांना अथवा त्यांनी प्राधिकृत केलेल्या अधिकाऱ्यास यासाठी आहरण व संवितरण अधिकारी म्हणून घोषित करण्यात येत आहे. तसेच त्यांना यासंबंधीच्या देयकावर स्वाक्षरी करण्यास प्राधिकृत करण्यात येत आहे.

बांधकाम प्राप्त

त्र. 5. सदरहू वृध्दाश्रमाचे बांधकाम पूर्ण झाल्यावर त्यांना अनुदान देय असलेल्या रु. 50.00 लाख अनुदानापैकी शेवटचा रु. 10.00 लाखांचा हप्ता देताना इमारतीच्या बांधकामाबाबत कार्यकारी अभियंता, सार्वजनिक बांधकाम विभाग, यांचे प्रमाणपत्र प्राप्त करून घ्यावे. याबाबत सार्वजनिक बांधकाम विभागाचे

संबंधित क्षेत्रातील कार्यकारी अभियंता यांनी महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम नियम पुस्तिकामधील परिशिष्ट-5 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे बांधकामाचे निरीक्षण करून बांधकामाच्या योग्यतेविषयी एकूण बांधकामाचे मूल्यांकन करण्यात यावे व झालेल्या खर्चाविषयी प्रमाणित करण्यात यावे. तसेच सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या संबंधित कार्यकारी अभियंत्याने पूर्वीचे हप्ते मंजूर करताना वास्तुशास्त्र/चार्टर्ड अकाउंटंट यांनी ज्या कागदपत्रांद्वारे हप्ते मंजुरीचे प्रमाणपत्र दिले आहे ती सर्व कागदपत्रे मूळ प्रतीत संबंधित कार्यकारी अभियंत्यांना उपलब्ध करून द्यावीत. त्याचप्रमाणे एकूण बांधकामाचा खर्च रु. 50.00 लाखापेक्षा कमी झाला किंवा कसे याची देखील पडताळणी करण्यात यावी. तसेच चवथ्या टप्प्याचे बांधकाम पूर्ण झाल्यावर त्याची तपासणी देखील संबंधित कार्यकारी अभियंता यांनी करावी.

उपरोक्त परिस्थितीत बांधकामासंदर्भात वर नमूद केलेले संबंधित कार्यकारी अभियंता यांनी उपलब्ध करून द्यावयाच्या बांधकाम प्रमाणपत्राबाबत महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम नियम पुस्तिकेतील परिशिष्ट -5 नुसार कोणतीही फी अगर अन्य कर आकारणी करण्यात येऊ नये, सदर सूट या प्रकरणापुरती मर्यादित राहील.

नियंत्रण समिती

6. शासन या वृध्दाश्रमांच्या बांधकामाकरिता व देनंदिन बाबींकरिता मोठ्या प्रमाणात आर्थिक तरतूद करीत असल्याने ही तरतूद योग्यप्रकारे खर्च व्हावी या उद्देशाने "मातोश्री वृध्दाश्रमांच्या देनंदिन कामकाजावर नियंत्रण ठेवण्यासाठी जिल्हा स्तरावर एक नियंत्रण समिती खालीलप्रमाणे नियुक्त करण्यास शासन मंजुरी देत आहे :-

1.	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
2.	संस्थेचे अध्यक्ष/सचिव	सदस्य
3.	जिल्हासमाजकल्याण अधिकारी	सदस्य सचिव

वरील समितीची बैठक दर महिन्याला किमान एक वेळ आयोजित करण्यात यावी व वृध्दाश्रमाच्या बांधकाम प्रगतीबाबत तसेच या वृध्दाश्रमात वृध्दांना प्रवेश व इतर अनुषंगिक बाबींबाबत सविस्तर आढावा घेण्यात यावा.

मातोश्री वृध्दाश्रम योजनेची योग्यप्रकारे अंमलबजावणी व्हावी, तसेच, संस्थामध्ये शासनाचा सहभाग असावा या उद्देशाने मातोश्री वृध्दाश्रम मंजूर केलेल्या स्वयंसेवी संस्थेच्या व्यवस्थापकीय समितीवर संबंधित जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी यांची नियुक्ती करण्यात यावी.

इमारतीची रंगसंगती व मोनोग्राम

7. शासन असेही निदेश देत आहे की, वृध्दाश्रमाच्या इमारतीची रंगसंगती कशी असावी व तिचा मोनोग्राम (चिन्ह) कोणत्या पध्दतीचा असावा याबाबत शासनाने विहित केलेल्या छायाचित्रानुसार कार्यवाही करावी. तसेच मोनोग्राम ब्रॉन्झ किंवा इतर धातू अथवा लाकूड वापरून करण्यास हरकत नाही. हा मोनोग्राम वृध्दाश्रमाच्या मुख्यदर्शनी भागावर लावण्यात

यावा. तसेच, वृध्दाश्रमाच्या वास्तकडे जाणा-या रस्त्यावरही काही ठराविक अंतराने वृध्दाश्रमाच्या मोनोग्रामचे चित्र लावण्यात यावे, जेणेकरून रस्त्याने येणा-या-जाणा-या व्यक्तीला याठिकाणी वृध्दाश्रम आहे याची माहिती होईल.

वृध्दाश्रम परिसरात घ्यावयाच्या योजना.

8. मातोश्री वृध्दाश्रमाकरिता शासनामार्फत स्वयंसेवी संस्थांना पांच एकर जमीन उपलब्ध करून देण्यात येते. वृध्दाश्रमाचे बांधकाम होऊन उरलेली जमीन सुशोभिकरणाच्या दृष्टीकोनातून वृध्दाश्रमाच्या परिसरात शासनाच्या विशेषत: जिल्हा परिषदेच्या सहकार्याने विविध विभागामार्फत राबविण्यात येत असलेल्या खालील योजना घेण्यात याव्यात. संबंधित विभागांच्या अधिका-यांच्या बैठका घेऊन या योजना अथवा तत्सम योजना मातोश्री वृध्दाश्रम परिसरात घेण्यात याव्यात :-

1) सामाजिक वनीकरण व फलोत्पादन विभागामार्फत फळझाडे व फुलझाडे लावण्यात यावीत.
2) सामाजिक वनीकरण व वन विभागामार्फत किसान रोपवाटीका घेण्यात याव्यात.
3) मत्स्यव्यवसाय विभागामार्फत मत्स्योत्पादन तळी (Fish Ponds) चालविण्यास यावीत.
4) आवश्यक असल्यास डेअरी युनिट घ्यावे.
5) एकात्मिक बाल विकास योजनेमार्फत बालवाडी/अंगणवाडी चालविण्यात यावी.
6) वाचनालय चालवावे (ग्रंथालय विभागामार्फत)
7) प्राथमिक आरोग्य केंद्राचे उप केंद्र स्थापन करण्यात यावे.
8) व्यायाम शाळा/व्यसनमुक्ती केंद्र चालवावे.
9) विंधण विहीरीचे बांधकाम करण्यात यावे.
10) ठिबक सिंचन योजना हाती घेण्यात यावी.
11) मधुमक्षिका पालन केंद्र सुरु करण्यात यावे.
12) प्राथमिक भांडार उपलब्ध्यात यावे (सहकार खात्यामार्फत)

अर्थसंकल्पीय शीर्ष

9. यावर होणारा खर्च, "2235-सामाजिक सुरक्षा व कल्याण-02-समाजकल्याण-104-वृध्द विकलांग व निराश्रीत व्यक्तींचे कल्याण (दोन) पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना-राज्य योजनांतर्गत योजना (दोन) (एक) वृध्द व अपंगांसाठी गृहे (2235 144 1) "या तेरा शीर्षाखालील अर्थसंकल्पीय तरतुदीतून भागविण्यात यावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

बलदेव चंद

(बलदेव चंद)
सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,

मा. राज्यपाल यांचे सचिव,
मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव,

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक : ममाअ-२००४/प्र.क्र.९८/०४/५
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : ४/८/२००४

परिपत्रक :

"महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२" मधील तरतूदींनुसार मा.लोक आयुक्त यांच्याकडे दाखल करण्यात आलेल्या एका अपीलावर आदेश देतेवेळी या अधिनियमाची अंमलबजावणी योग्य रितीने होत नसल्याने अनावश्यक अपीलांची संख्या वाढत असून त्यामुळे नागरिकांना विनाकारण त्रास होत असून त्यांना आर्थिक झळ सुद्धा सोसावी लागत आहे. तसेच अपीलाच्या सुनावणीवेळी हजर राहण्याकरीता शासकीय अधिकाऱ्यांना देण्यात येणारा प्रवास खर्च व दैनिक भत्ता यामुळे शासनाचेसुद्धा आर्थिक नुकसान होत आहे. याकडे शासनाचे लक्ष वेधले आहे व या अधिनियमाची योग्य अंमलबजावणी करण्याबाबत शासन स्तरावरून सर्व संबंधितांना सूचना देणे योग्य होईल असेही कळविले आहे. त्यांनी असे निदर्शनास आणले आहे की, एका प्रकरणात शासकीय माहिती अधिकाऱ्याकडून विहित मुदतीत कोणतेही उत्तर प्राप्त न झाल्यामुळे व्यथित होऊन अर्जदाराने अपीलीय प्राधिकाऱ्याकडे अपील अर्ज योग्य त्या नमुन्यात व फीसह केलेला असूनही त्याची अपील म्हणून योग्य ती दखल घेण्याऐवजी ते माहिती मिळण्यासाठी केलेला अर्ज असल्याचे मानून त्याला पुन्हा विहित नमुन्यानुसार माहिती अधिकाऱ्याकडे अर्ज करावा असे कळवून त्याचे अपील निकाली काढले असल्याचे त्यांना आढळून आले आहे. अपीलीय प्राधिकाऱ्याने अपील अर्जाचा अपील म्हणून काळजीपूर्वक विचार केला असता तर अर्जदारांवर दुसरे अपील करण्याची वेळ आली नसती. तसेच दुसऱ्या अपीलाच्या सुनावणीच्या वेळी आवश्यक ती माहिती पुरविण्याचे माहिती अधिकाऱ्यांनी मान्य केले असल्याचे पाहता या प्रकरणात झालेला वेळेचा अपव्यय आणि उद्भवलेला खर्च व परिश्रम अनाठायी व सहज टाळण्यासारखे होते असे मा.लोकआयुक्तांनी निदर्शनास आणले आहे.

२. वरीलप्रमाणे वस्तुस्थिती विचारात घेऊन "महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२" च्या अमलबजावणीकरीता पदनिर्देशित करण्यात आलेल्या सर्व शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांनी त्यांच्याकडे प्राप्त होणाऱ्या अनुक्रमे अर्ज व अपीलांवर अधिनियमातील तरतूदी काळजीपूर्वक विचारात घेऊन त्यावर विहित वेळेत योग्य तो निर्णय घेण्याची दक्षता घ्यावी अशा सूचना सर्व संबंधितांना देण्यात येत आहेत.

३. तसेच एखाद्या प्रकरणी माहिती मागविणारा अर्ज त्या माहितीशी संबंधित नसलेल्या अधिकाऱ्याकडे प्राप्त झाला असेल तर संबंधित अधिकाऱ्यांने एकतर तो अर्ज माहितीशी संबंधित असलेल्या अधिकाऱ्याकडे पुढील कार्यवाही करीता पाठवून द्यावा व त्याप्रमाणे अर्जदारास कळवावे

(कृ.मा.प.

रोटा प्रिंट/एच-579(री)(3500-8-04)1
A:\G.r.\22

रुवा मूळ अर्ज अर्जदारास परत पाठवून तो संबंधित शासकीय माहिती अधिकाऱ्याकडे सादर करण्यास कळविण्याची सर्व संबंधितांना दक्षता घ्यावी अशाही सूचना देण्यात येत आहेत.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

संजय उबाळे
सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१) राज्यपालांचे सचिव,
२) मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
३) उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव,
४) सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
५) मुख्य सचिव,
६) शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव /सचिव,
* ७) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई,
* ८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपिल, शाखा, मुंबई,
* ९) प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई,
* १०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई,
* ११) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
* १२) सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई,
* १३) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई,
१४) सर्व विभागीय आयुक्त,
१५) सर्व जिल्हाधिकारी / जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
१६) सर्व मंत्रालयीन विभाग,
१७) मंत्रालयीन विभागाच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग / कार्यालय प्रमुख,
१८) सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
* १९) राज्य स्तरीय परिषदेचे सर्व सदस्य.
२०) निवड नस्ती. (२ प्रती)

* (पत्राने)

महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम २००२
अंतर्गत उद्भवणाऱ्या शंकांचे निरसन/स्पष्टीकरण

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन परिपत्रक, क्र.ममाअ-२००३/७११/प्र.क्र.९९/०४/५
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : ५/८/२००४

परिपत्रक :-

शासनाचा कारभार पारदर्शक असावा व शासनाच्या कारभाराची जनतेला जास्तीत जास्त माहिती मिळावी या हेतूने शासनाने महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम २००२ पारित केलेला आहे. सदर अधिनियमातील तरतुदीमध्ये काही संदिग्धता असल्याने मा.लोकआयुक्त/ उप लोकआयुक्त यांनी शासनाकडे काही मुद्यांबाबत खुलासा करण्याची विनंती केली होती. वर नमूद केल्याप्रमाणे अधिनियमातील संदिग्धते संदर्भात खालीलप्रमाणे स्पष्टीकरण करण्यात येत आहे.

क्र.	मुद्दा	स्पष्टीकरण
१	काही प्रकरणी या अधिनियमाच्या अनुषंगाने माहिती मिळण्यासाठी अर्ज करण्याऐवजी एखाद्या मुद्यावरील मत दर्शविण्याची किंवा विभागाद्वारे कोणती कार्यवाही करण्यात येईल त्याची माहिती विचारली जाते. अशा अर्जावर कोणती कार्यवाही करण्यात यावी.	शासनाचा कारभार पारदर्शक असावा व शासनाच्या कारभाराची जनतेला जास्तीत जास्त माहिती मिळावी या हेतूने शासनाने महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२ पारित केलेला आहे. परंतु या अधिनियमान्वये संबंधितांकडे उपलब्ध असलेली माहिती मिळविण्याकरिताच अर्ज करणे अपेक्षित आहे. त्यामुळे एखाद्या प्रकरणी एखाद्या मुद्यावरील मत जाणून घेण्यासाठी अथवा कोणती कार्यवाही केली जाईल याविषयी अर्ज केला असेल तर त्यावर शासकीय माहिती अधिकारी / अपीलीय प्राधिकारी यांचेकडून कार्यवाहीची अपेक्षा करता येणार नाही.
२	अधिनियमातील कलम ७(ड) व ७(ट) मधील तरतुदींनुसार मागविण्यात आलेली माहिती व्यापक लोकहिताच्या दृष्टीने ती उघड करणे आवश्यक आहे अशी सक्षम प्राधिकाऱ्याची खात्री पटलेली असल्याखेरीज देता येत नसल्याची तरतूद आहे. अशा प्रकरणी संबंधित सक्षम प्राधिकाऱ्याची मान्यता	या अधिनियमातील तरतूदीनुसार शासकीय माहिती अधिकाऱ्याकडे अर्ज प्राप्त झाल्यानंतर त्यावर विहित मुदतीत योग्य तो निर्णय घेणे आवश्यक असल्याने, ज्या प्रकरणी अधिनियमातील कलम ७(ड) व ७(ट) नुसार निर्णय घ्यावयाचा असेल अशा प्रकरणी संबंधित शासकीय माहिती अधिकाऱ्याने याबाबतचा आवश्यक तो प्रस्ताव विहित मार्गाने सादर न करता स्वत: च्या स्तरावरून संबंधित सक्षम प्राधिकाऱ्याच्या अभिप्रायार्थ सादर करणे योग्य होईल.

13

	घेण्याकरीता कोणती कार्यपद्धती अनुसरावी.	
३	प्रथम अपीलीय प्राधिकाऱ्याकडे दाखल करण्यात आलेल्या अपीलावरील आदेश स्वयंस्पष्ट स्वरूपाचे आढळत नाहीत.	या अधिनियमातील तरतूदीनुसार प्रथम अपीलीय प्राधिकारी हे न्यायीकवत (Quasi Judicial) अधिकारी आहेत. त्यामुळे त्यांच्याकडे दाखल झालेल्या अपीलावरील आदेश हे अन्य न्यायीकवत आदेशांप्रमाणेच स्वयंस्पष्ट (speaking orders) असणे आवश्यक आहे.

"महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम; २००२" ची अंमलबजावणी करतेवेळी उपरोक्त बाबींसंदर्भात दिलेले स्पष्टीकरण विचारात घेऊन संबंधितांनी योग्य ती कार्यवाही करावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

संजय उबाळे
शासनाचे सचिव

प्रत,

१) राज्यपालांचे सचिव,
२) मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
३) उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव,
४) सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
५) मुख्य सचिव,
६) शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव /सचिव,
* ७) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई,
* ८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपिल, शाखा, मुंबई,
* ९) प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई,
* १०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई,
* ११) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
* १२) सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई,
* १३) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई,
१४) सर्व विभागीय आयुक्त,
१५) सर्व जिल्हाधिकारी / जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
१६) सर्व मंत्रालयीन विभाग,
१७) मंत्रालयीन विभागाच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग / कार्यालय प्रमुख,
१८) सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
* १९) राज्य स्तरीय परिषदेचे सर्व सदस्य.
२०) निवड नस्ती (२ प्रती)

* (पत्राने)

एच-579(ए)(3500-8-04)1[illegible]
A:\G.r.\25

84 50

"महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम २००२"
या अधिनियमाची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करणेबाबत

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन परिपत्रक. क्र.ममाअ-२००४/प्र.क्र.१२६/०४/५
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : 30 SEP 2004

परिपत्रक :-

शासनाचा कारभार पारदर्शक असावा व शासनाच्या कारभाराची जनतेला जास्तीत जास्त माहिती मिळावी या हेतूने शासनाने "महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२" पारित केलेला आहे. सदर अधिनियमाची प्रभावीपणे अंमलबजावणी व्हावी याकरिता अधिनियमाच्या अंमलबजावणी करिता करावयाच्या कार्यवाहीच्या कार्यपध्दती संदर्भात मा.लोकआयुक्त यांनी काही सूचना केल्या असूनत्या त्या पुढील प्रमाणे आहेत :-

(१) एका प्रथम अपीलीय प्राधिका-या कडे या अधिनियमाच्या अंतर्गत दुसरे अपील सादर करण्यात आले होते. अधिनियमातील तरतुदी नुसार लोक आयुक्त हे द्वितीय अपीलीय प्राधिकारी असल्याने सदरचे अपील त्यांच्याकडे करण्याबाबत संबंधित अपीलकारास कळविणे आवश्यक होत तथापि, सदर अधिका-याने अशी कार्यवाही न करता त्याच्याकडे सादर करण्यात आलेल्या दुसऱ्या अपीलावर निर्णय देण्याची कार्यवाही केली आहे.अधिनियमातील तरतुदीनुसार अशी कार्यवाही चुकीची ठरते. तेंव्हा "महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२" खालील शासकीय माहिती अधिकारी व अपील प्राधिकरण म्हणून काम करणाऱ्या सर्व अधिकाऱ्यांनी आपल्या कार्यकक्षेबाबत दक्षता बाळगणे आवश्यक आहे.

(२) अधिनियमातील कलम ४ मध्ये नमूद तरतुदीनुसार सर्व संबंधितांनी कार्यवाही केल्यास बरीचशी माहिती जनतेला न मागता उपलब्ध होईल. त्यामुळे माहिती मिळविण्यासाठी प्राप्त होणारे अर्ज व अपील यांची संख्या निश्चितपणे कमी होईल. त्यामुळे अधिनियमातील उपरोक्त तरतूदीनुसार सर्व संबंधितांनी विनाविलंब कार्यवाही करावी.

(३) एका शासकीय माहीती अधिका-याकडे प्राप्त झालेल्या अर्जाच्या अनुषंगाने संबंधित अधिका-याने विहीत वेळेत काहीही न कळविता व-याशाच कालावधी नंतर मागितलेली माहिती पुरविता येत नसल्याचे अर्जदारास कळविले. प्रथम अपीलीय प्राधिका-यांनी सुध्दा हा निर्णय कायम ठेवला. त्यामुळे संबंधित अर्जदाराने लोक आयुक्त यांच्याकडे अपील दाखल केले. सदर अपीलांवर सुनावणी ठेवली असता अपीलाशी संबंधित प्रथम अपीलीय प्राधिका-यानी सुनावणी पुढे ढकलण्याची विनंती केली. त्या विनंतीनुसार लोक आयुक्तांनी सुनावणीची सुधारित तारीख निश्चित केली. परंतु या दरम्यानच्या कालावधीत संबंधित अधिका-याकडून अर्जदाराने मागविलेली माहिती अर्जदारास पुरविण्यात आली.

(४) अशा घटना टाळण्याकरिता सर्व शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांनी अधिनियमाने विनिर्दीष्ट केलेल्या कालावधीत मागितलेली माहिती देण्याबाबत एकंदरीत परिस्थितीत दक्ष राहणे आवश्यक आहे. तसेच मागितलेली माहिती मिळूनही, कसूर केलेल्या अधिका-यांवर केवळ शास्ती लावण्या करीता देखील, नागरिक सतर्क राहून, या संदर्भात द्वितीय अपीलीय प्राधिकरणाकडे म्हणजेच लोक आयुक्तांकडे तक्रार करण्यासाठी येतात याची जाण ठेवून मंत्रालयासहीत इतरत्र असलेल्या सर्व संबंधित शासकीय माहिती अधिकाऱ्यांनी व अपील प्राधिकाऱ्यांनी देखील अधिनियमाने विनिर्दिष्ट केलेल्या कालावधीत, योग्य ती कार्यवाही अधिनियमाच्या तरतूदीनुसार करावी. याबाबत शासनाकडून वेळोवेळी सूचना निर्गमित करण्यात आलेल्या आहेत. तथापि त्या सूचनांची अंमलबजावणी अपेक्षित केल्यानुसार होत आहे किंवा नाही यासंबंधी शासनाने सतर्क राहणे आवश्यक आहे.

(५) सर्व अपीलीय प्राधिकाऱ्यांनी त्यांच्याकडे प्राप्त झालेल्या अपीलांवर पत्र स्वरूपात आदेश पारित न करता ते आदेशांच्या स्वरूपात पारित करावेत. सदर आदेशांच्या प्रती संबंधितांना पाठविण्यात याव्यात.

(६) बहुतांशी नागरिकांना शासकीय माहिती अधिकाऱ्यांबाबत व अपीलीय प्राधिकाऱ्यांबाबत माहिती नसल्याचे आढळून आले आहे. त्याकरीता प्रत्येक कार्यालयाने त्या कार्यालयात नियुक्त करण्यात आलेल्या सर्व

C:\Sopawane\G.r.\28

84 87 47

शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांची माहिती तसेच त्यांच्याकडून हाताळले जाणारे विषय व त्या विषया संदर्भात ज्या स्तरावरुन निर्णय घेतला जातो त्या स्तराची माहिती सुध्दा कार्यालयाच्या दर्शनी भागावर किंवा पुस्तिकेच्या रूपात प्रसिद्ध करावी.

(७) ज्या प्रकरणी माहिती मिळविण्यासाठी केलेला अर्ज /अपील हे चूकीच्या अधिकाऱ्यांकडे सादर केले असेल त्या प्रकरणी संबंधित अधिकाऱ्याकडे अर्ज /अपील करण्याबाबत तात्काळ अर्जदारास कळविणे आवश्यक आहे. तसेच ज्या प्रकरणी माहीती मिळविण्यासाठीचा अर्ज हस्तपोच सादर केला जातो तेंव्हा अर्जदारानी मागितलेली माहिती त्या कार्यालयाशी संबंधित नसल्याचे आढळून आल्यास ती माहिती ज्या कार्यालयाशी संबंधित आहे त्या कार्यालयातील शासकीय माहिती अधिका-याकडे अर्ज करण्याबाबत अर्जदारास त्याचवेळी सांगून अर्ज परत करावा. जेणेकरुन करुन कार्यालयाचा व अर्जदाराचा बहुमुल्य वेळ वाया जाणार नाही.

(८) प्रथम अपीलीय प्राधिकाऱ्याकडून संबंधित अर्जदारास त्याचे म्हणणे मांडण्याची वाजवी संधी दिली जात नाही असे आढळून आले आहे. तरी संबंधितांनी अधिनियमात नमूद केलेली कार्यपद्धती अनुसरणे आवश्यक आहे.

२. महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२ ची अंमलबजावणी करतेवेळी मा. लोक आयुक्त यांनी केलेल्या वरील सूचनांकडे सर्व संबंधितांचे लक्ष वेधण्यात येत असून या संदर्भात शासनाने या आधीही वेळोवेळी दिलेल्या निदेशांनुसार योग्य ती कार्यवाही करण्याची दक्षता घ्यावी असे कळविण्यात येत आहे. तसेच अधिनियमातील कलम ४ नुसार आवश्यक ती कार्यवाही कोणत्याही परिस्थितीत १५ दिवसांचे आत पूर्ण करावी आणि दि.२४.६.२००४ च्या शासन परिपत्रकान्वये सूचित करण्यात आल्यानुसार अर्ज व अपीलांवरील कार्यवाहीची प्रत्येक महिन्याची माहिती पुढील महिन्याच्या ७ तारखेपूर्वी आपल्या जिल्ह्यातील जिल्हाधिकारी कार्यालयाकडे पाठविण्याची सर्व संबंधितांनी दक्षता घ्यावी असेही कळविण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(वंदना कृष्णा)
शासनाचे सचिव

प्रत,

१) राज्यपालांचे सचिव,
२) मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
३) उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव,
४) सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
५) मुख्य सचिव,
६) शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव /सचिव,
*७) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई,
*८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपिल शाखा, मुंबई,
*९) प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई,
*१०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई,
*११) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
*१२) सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई,
*१३) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई,
१४) सर्व विभागीय आयुक्त,
१५) सर्व जिल्हाधिकारी / जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
१६) सर्व मंत्रालयीन विभाग, व सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
१७) मंत्रालयीन विभागाच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग / कार्यालय प्रमुख,
१८ सर्व महानगरपालिका आयुक्त.
*१९) राज्य स्तरीय परिषदेचे सर्व सदस्य.
२०) निवड नस्ती. (२ प्रती)

* (पत्राने)
(महाराष्ट्र ज्येष्ठ नागरिक ~~संघ~~ महासंघ)

H-681-1अ

C:\Somawate\G.R.29

संकलन व संपर्क -
अनंत ग. घोलप
"राजस" पुष्कर सोसायटी शेजारी,
रथचक्र, बजरंग सोसायटीचे मागे,
(0253) 2320053

महाराष्ट्र शासन

क्रमांक:ज्येष्ठना-२००९/प्र.क्र.२१० /सुधार-१
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : ८ नोव्हेंबर, २००९.

प्रति,
तहसिलदार,
तहसिलदार कारंजा यांचे कार्यालय,
कारंजा, जि.वाशीम

विषय :- राज्यांतील ६० वर्षावरील ज्येष्ठ नागरीकांना ओळखपत्र देण्याबाबत...

संदर्भ :- १) शासन निर्णय, सा.न्या.सां.का.क्री व वि.स.विभाग, क्रमांक:ओएएच-२००२/ प्र.क्र.१९२/सुधार-१, दि.६.५.२००३.
२) शासन निर्णय, सा.न्या.सां.का.क्री व वि.स.विभाग, क्रमांक:ओएएच-२००२/ प्र.क्र.१९२/सुधार-१, दि.२३.२.२००४.

उपरोक्त विषयी ज्येष्ठ नागरीक संघाचा महासंघ, महाराष्ट्र (फेसकॉम) यांनी शासनास लिहिलेल्या दि.२४.८.२००९ च्या पत्र व सहपत्राची प्रत सोबत जोडण्यात येत आहे. सदर प्रकरणी शासनाच्या संदर्भाधिन शासन निर्णय दि.६.५.२००३ नुसार फेस्कॉम या संस्थेस ६० वर्षावरील ज्येष्ठ नागरीकांना ओळखपत्र देण्यासाठी प्राधिकृत केले आहे. त्यामुळे त्या संस्थेच्या अधिकृत प्रतिनिधींना परत जिल्हाधिकारी कार्यालयाची मान्यता घेण्याची आवश्यकता नाही. तरी, सदर प्रकरणी केलेल्या कार्यवाहीबाबत शासनास कळविण्यात यावे.

(शिरीष मोहोड)
कक्ष अधिकारी

प्रत, माहितीकरीता सादर.
अध्यक्ष, ज्येष्ठ नागरीक संघाचा महासंघ, महाराष्ट्र (फेसकॉम).

letter.lwp/rashmi

राज्यातील वरिष्ठ नागरिकांना शासकिय रुग्णालयातून
विनाशुल्क सेवा देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सार्वजनिक आरोग्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक एमएजी २००४/१३८/प्रक्र २०/आरोग्य-३
मंत्रालय, मुंबई ४०००३२
दिनांक - २१ जुलै, २००४.

वाचा - १) शासन निर्णय, सा.आ.वि.क्रमांक एचएफआर १०८७/३६'१३/ आरोग्य-९, दिनांक २/२/८८.
२) शासन निर्णय, सा.आ.वि.क्र.जीरुफी-१०००/प्रक्र ९०/आरोग्य-३, दिनांक १० जुलै,२००१
३) संचालनालय, आरोग्य सेवा,मुंबई यांचे क्रमांक संआसे/जेष्ठ नागरिक/सुविधा/ कक्ष-३ब/ ०४, दिनांक २७ जानेवारी,२००४
४) शासन निर्णय, सा.आ.वि.क्र.बीयुडी २००४/प्रक्र १७२/अर्थसंकल्प, दिनांक १४ जुलै २००४

प्रस्तावना - सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या संदर्भाधीन क्रमांक २ येथील शासन निर्णयान्वये शासकिय रुग्णालयातून देण्यात येणाऱ्या विविध रुग्णसेवेकरिता आकारण्यात येणाऱ्या शुल्कामध्ये सुधारणा करण्यात आली आहे. तथापि या शुल्क आकारणीतून वरील शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट "अ" येथील नमूद संवर्गातील व्यक्ती/लाभधारकांना रुग्णसेवा शुल्क भरण्यापासून सूट देण्यात आली आहे. राष्ट्रीय वरिष्ठ नागरिक धोरणाच्या अनुषंगाने व सामाजिक न्यायाच्या दृष्टीने राज्यातील वरिष्ठ नागरिकांचा (वय ६० वर्ष आणि त्यावरील) समावेश या संवर्गात करण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता.

शासन निर्णय - सामाजिक न्यायाच्या दृष्टीने राज्यातील वरिष्ठ नागरिकांना (वय ६० वर्ष व त्यावरील) शासकिय रुग्णालयात विनाशुल्क उपचाराची सवलत देण्यास या शासन निर्णयान्वये मंजुरी देण्यात येत आहे. यास अनुसरुन :

(१) संदर्भाधीन क्रमांक २ च्या शासन निर्णयासोबतच्या परिशिष्ट "अ" मधील शासकिय रुग्णालयात विनाशुल्क वैद्यकिय उपचारांची सवलत मिळत असलेल्या संवर्गाच्या यादीत अनुक्रमांक १५ येथे "वरिष्ठ नागरिक (वय ६० वर्ष व त्यावरील)" संवर्गाचा समावेश करण्यात येत आहे.

(२) प्रस्तुत सवलत हे आदेश निर्गमित झालेल्या दिनांकापासून लागू राहील.

२. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या सहमतीने व त्यांच्या अनौपचारिक संदर्भ क्रमांक ५३८/०४/व्यय-१३, दिनांक १८ जून २००४ अन्वये निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(प्र.क. प्रधान)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति
राज्यपालांचे सचिव
सर्व विभागीय आयुक्त
प्रधान सचिव , वैद्यकिय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, मंत्रालय, मुंबई
महासंचालक, आरोग्य सेवा,मुंबई
महासंचालक, आरोग्य, मुंबई/पुणे

सेवा प्रिंट/एस-641(1500-7-04)

(कु.मा.प.

सर्व मंडळाचे उप संचालक,
सर्व महाविद्यालये व दंत महाविद्यालयाचे अधिष्ठाते
सर्व मनोरुग्णालय व क्षय रुग्णालयाचे अधिक्षक
सर्व स्त्री रुग्णालयाचे अधिक्षक
सर्व शिक्षाधिकारी
सर्व जिल्हा शल्य चिकित्सक
सर्व जिल्हा आरोग्य अधिकारी
सर्व जिल्हा कोषागार अधिकारी
सर्व कुटीर/ग्रामीण रुग्णालयाचे वैद्यकीय अधिक्षक
प्रतिनिधी मंत्रालयाचे, मंत्रालय राज्य मुंबई (अधिकारी)
* प्रकोष्ठेंद्री व चिकित्सा सहाय्य [illegible] मुंबई (पत्राने)
* रजिस्टार, हायकोर्ट अपिलेट साईड, मुंबई (पत्राने)
मा.लोक आयुक्त/उपलोक आयुक्त यांचे सचिव (पत्राने)
महालेखापाल (लेखा व परिक्षा)/(लेखा व अनुज्ञेयता) महाराष्ट्र १/२, मुंबई/नागपूर
अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई
निवासी लेखाधिकारी, मुंबई
सर्व कोषागार अधिकारी ,मुंबई
संचालक, आरोग्य सेवा, मुंबई
वित्त विभाग, (व्यय-१३) मंत्रालय, मुंबई
मंत्रालयाचे इतर सर्व विभाग
* सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई (पत्राने)
सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई
सार्वजनिक आरोग्य मंत्र्याचे स्वीय सहाय्यक
सार्वजनिक आरोग्य राज्यमंत्र्याचे स्वीय सहाय्यक
वित्त मंत्र्याचे स्वीय सहाय्यक
इतर सर्व मंत्री/राज्यमंत्री यांचे खासगी सचिव/स्वीय सहाय्यक
सार्वजनिक आरोग्य विभागातील सर्व अधिकारी/सर्व कार्यालये
निवड नस्ती (आरोग्य-३) सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई

---

६५ वर्षावरील जेष्ठ नागरीकांना राज्य परिवहन महामंडळाच्या साध्या बसमध्ये प्रवासासाठी ५०% सवलत देण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
गृह विभाग
शासन निर्णय क्र. एसटीसी ३४०४/सीआर ८४/परि-१,
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२, दिनांक - २७ जुलै, २००४.

वाचा :- १) शासन निर्णय, गृह विभाग, क्रमांक एसटीसी १९९५/२०३९/प्र.क्र.१२०/परि-१, दिनांक २५.१.९६
२) शासन निर्णय, गृह विभाग, क्रमांक एसटीसी ३४००/६३१/प्र.क्र.३१/परि-१, दिनांक २०.६.२०००.
३) शासन निर्णय, गृह विभाग, क्रमांक एसटीसी १९९८/६६७/प्र.क्र.३६/परि-१, दिनांक २५.१०.२०००
४) शासन निर्णय, गृह विभाग, क्रमांक एसटीसी ३४०१/प्र.क्र.११२/परि-१, दिनांक ६.९.२००१

शासन निर्णय :- महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाच्या साध्या बसमधून प्रवास करण्यासाठी ६५ वर्ष किंवा त्यापेक्षा अधिक वय असलेल्या जेष्ठ नागरीकांना संदर्भाधीन क्रमांक (४) च्या शासन निर्णयान्वये दिनांक २०.९.२००१ पासून ३३.३३% सवलत देण्यात येत आहे.

यासंदर्भात जेष्ठ नागरीकांना साध्या बसमधून प्रवास सवलत पूर्वीप्रमाणे ५०% करण्यात यावी, अशा प्रकारची निवेदने शासनास प्राप्त झाली होती. या सर्वांचा विचार करुन महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाच्या साध्या बसमधून प्रवास करण्याकरीता जेष्ठ नागरीकांना दिनांक १.७.२००४ पासून ५०% सवलत देण्यात यावी, असा निर्णय शासनाने घेतलेला आहे.

राज्य परिवहन महामंडळातर्फे ज्या महानगरपालिका व नगरपालिका क्षेत्रात नागरी वाहतुक सुरु आहे त्या क्षेत्रांना ही सवलत सध्या लागू करण्यात आली नाही.

उपरोक्त सवलतीपोटी येणारा खर्च "२०४१-वाहनावरील कर-००१-संचालन व प्रशासन (०१) आस्थापना (०१) (०१) परिवहन आयुक्त-४३ अर्थसहाय" या लेखाशिर्षाखाली खर्ची टाकण्यात यावा व त्यासाठी मंजूर केलेल्या अनुदानातून भागविण्यात यावा.

या योजनेवरील खर्चाच्या प्रतिपूर्तीची मासिक मागणी महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळाने परिवहन आयुक्त यांचेकडून नोंदवावी याबाबतची देयके सादर करण्याबाबतची कार्यपध्दती परिवहन आयुक्त कार्यालयाने निर्धारित करुन द्यावी आणि ही प्रतिपूर्ती विनचूक असण्याची दक्षता घ्यावी.

हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या अनौपचारिक संदर्भ क्र. सीआर ५८२/२००५/व्यय-८, दिनांक २.६.२००४ अन्वये मिळालेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(सा.गो. पनाड)
कार्यासन अधिकारी, गृह विभाग, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

उपाध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक, महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ, मुंबई.
सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मार्ग परिवहन महामंडळ, मुंबई.
महाव्यवस्थापक (वाहतूक), महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ, मुंबई.
परिवहन आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-१, महाराष्ट्र, मुंबई.
महालेखापाल (लेखा परिक्षा)-१, महाराष्ट्र ,मुंबई.
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-२, महाराष्ट्र, नागपूर
महालेखापाल (लेखा परिक्षा)-२, महाराष्ट्र, नागपूर
प्रधान सचिव (परिवहन), मंत्रालय, मुंबई
सर्व जिल्हाधिकारी
मा. मंत्री (परिवहन) यांचे खाजगी सचिव
मा. राज्यमंत्री (परिवहन) यांचे खाजगी सचिव
वित्त विभाग (का.सा.उ./ व्यय-८)
महसूल व वन विभाग
निवड नस्ती.

.....

राज्याचे ज्येष्ठ नागरीक धोरण, २००४ (भाग-१)
जाहीर करणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामाजिक न्याय, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व विशेष सहाय्य विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : ओएएच-२००२/प्र.क्र.४४०/सुधार १
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : १४ जून, २००४

वाचा : १) केंद्र शासनाचे क्र. D.O.No.२२-४/९९-SD, दिनांक २५ ऑगस्ट, १९९९.

प्रस्तावना :- संयुक्त राष्ट्र संघाने सन १९९९ हे वर्ष आंतरराष्ट्रीय वयोवृध्द लोकांचे वर्ष म्हणून जाहीर केले. वयाच्या ६० वर्षावरील वयोवृध्द नागरीकांच्या लोकसंख्येच्या दृष्टीने भारताचा जगात ४ था क्रमांक लागतो. तो लवकरच चीननंतर दुसऱ्या क्रमांकावर येणार आहे. सद्यःस्थितीत जगातील प्रत्येक ९ जेष्ठ नागरीकांपैकी एक जेष्ठ नागरीक भारतातील आहे.

अपुरे उत्पन्न, सामाजिक सुरक्षिततेचा अभाव, समाजात भूमिका न उरणे तसेच मोकळया वेळाचा सर्जनशिल वापर करण्याची संधी उपलब्ध नसल्यामुळे जेष्ठ नागरीकांना अनेक समस्यांचा सामना करावा लागतो. सन २००१ मध्ये भारतात वृध्द लोकांची संख्या जवळजवळ ७६ दशलक्ष इतकी होती. सदरहू वृध्द लोकसंख्या सन २०२१ पर्यंत १३७ दशलक्ष इतकी होईल असे अपेक्षित आहे. या विषयाचे वाढते महत्व विचारात घेता सन १९९९ मध्ये केंद्र शासनाने जेष्ठ नागरीकांसाठी धोरण जाहीर केलेले आहे. याच धर्तीवर राज्याचे जेष्ठ नागरिक धोरण करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. सदर धोरण दोन भागात करण्याचे विचाराधीन होते. अखर्चिक बाबींचे धोरण प्रथमतः निश्चित करणे व खर्चिक बाबीं विषयीचे धोरण विविध विभागांच्या सहमतीने / मान्यतेने निश्चित करण्याचे विचाराधीन होते.

शासन निर्णय :- जेष्ठ नागरीकांच्या विविध सामाजिक, आर्थिक, आरोग्य व निवारा विषयक, सुरक्षा विषयक समस्यांची सोडवणुक करणे अत्यंत आवश्यक आहे. भारताचे संविधानाच्या अनुच्छेद-४१ मध्ये असे नमूद करण्यात आले आहे की, राज्याने त्यांची आर्थिक क्षमता व विकासाच्या मर्यादेत राहून इतरांच्या बरोबर वयस्क व्यक्तीबाबतही कामाचा हक्क, शिक्षणाचा हक्क आणि सार्वजनिक मदत मिळण्यासाठी परिणामकारक तरतूद करावी म्हणून जेष्ठ नागरीकांसाठी राज्य धोरण जाहीर करणे आवश्यक आहे. तरी या शासन निर्णयान्वये सोबत जोडलेले अखर्चिक बाबीचे राज्याचे जेष्ठ नागरीक धोरण २००४ (भाग-१) जाहीर करण्यात येत आहे. सर्व मंत्रालयीन विभागांना विनंती करण्यात येते की, त्यांनी राज्याचे जेष्ठ नागरीक धोरण २००४ (भाग १) त्यांच्या अधिपत्याखालील विभाग प्रमुख / कार्यालय प्रमुख यांच्या निदर्शनास आणावे. तसेच धोरणातील बाबींची अंमलबजावणी करण्याबाबत आवश्यकती कार्यवाही करावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावांने,

(डॉ. मुन्शीलाल गौतम)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

मा.मुख्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव/ मा. उपमुख्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव
मा.मंत्री, सामाजिक न्याय यांचे खाजगी सचिव
मा.राज्यमंत्री,सामाजिक न्याय यांचे खाजगी सचिव
महालेखापाल , महाराष्ट्र-१/२ (लेखा व अनुज्ञेयता)(लेखा परीक्षा) मुंबई/नागपूर
अधिदान व लेखाधिकारी, मुंबई/ निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई
सचिव, भारत सरकार, सामाजिक न्याय व अधिकारीता मंत्रालय, शास्त्री भवन, नवी दिल्ली-११०००१ (पत्राने)
मा.मुख्य सचिवांचे खाजगी सचिव / अपर मुख्य सचिव, गृह विभाग,मंत्रालय, मुंबई
प्रधान सचिव, महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
अपर मुख्य सचिव, सामाजिक विकास कक्ष, सामान्य प्रशासन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
अपर मुख्य सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय,मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क संचालनालय,मंत्रालय, मुंबई
संचालक, समाजकल्याण, मंहाराष्ट्र राज्य, पुणे
सर्व जिल्हाधिकारी,/ सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद
सर्व विभागीय समाजकल्याण अधिकारी/ सर्व विशेष जिल्हा समाजकल्याण अधिकारी
सर्व उपसचिव/अवर सचिव/कक्ष अधिकारी, सा.न्या.सां.का.क्री.व वि.स.विभाग
अध्यक्ष, डिग्नीटी फौंडेशन म्युनसिपल शाळेची इमारत,टोपीवाला लेन ,लॅमिंग्टन रोड पोलिस स्टेशन समोर, मुंबई ४००००७
अध्यक्ष, महाराष्ट्र जेष्ठ नागरीक संघाचा महासंघ, ए-१०४, तृप्ती सोसायटी,प्लॉट १०, सेक्टर ८ नवी मुंबई ४००७०६
निवड नस्ती, सुधार १

परिशिष्ट - " अ "

राज्याचे ज्येष्ठ नागरीक धोरण - २००४ (भाग-१) मसुदा

संयुक्त राष्ट्र संघाने सन १९९९ हे वर्ष "आंतरराष्ट्रीय वयोवृध्द लोकांचे वर्ष "म्हणून जाहीर केले. वयाच्या ६० वर्षावरील वयोवृध्द नागरीकांच्या लोकसंख्येच्या दृष्टीने भारताचा जगात ४ था क्रमांक लागतो. तो लवकरच चीननंतर दुस-या क्रमांकावर येणार आहे. सदयस्थितीत जगातील प्रत्येक ९ जेष्ठ नगारिकांपैकी एक जेष्ठ नागरिक भारतातील आहे.

अपुरे उत्पन्न, सामाजिक सुरक्षिततेचा अभाव , समाजात भूमिका न उरणे तसेच मोकळ्या वेळाचा सर्जनशिल वापर करण्याची संधी उपलब्ध नसल्यामुळे जेष्ठ नागरिकांना अनेक समस्यांचा सामना करावा लागतो. सन २००१ मध्ये भारतात वृध्द लोकांची संख्या जवळजवळ ७६ दशलक्ष इतकी होती. सदरहू वृध्द लोकसंख्या २०२१ पर्यंत १३७ दशलक्ष इतकी अपेक्षित आहे. या विषयाचे वाढते महत्व विचारात घेता सन १९९९ मध्ये केंद्र शासनाने जेष्ठ नागरिकांसाठी धोरण जाहीर केलेले आहे.सदर धोरणातील काही ठळक बाबीं पुढीलप्रमाणे आहेत :-

१)) आर्थिक सुरक्षा
२) आरोग्य पोषण आहार
३) निवारा
४) शिक्षण
५) कल्याण आणि संवेदनशिल समस्यांचे निराकरण
६) जीवन व मालमत्तेचे रक्षण
७) अशासकीय संस्थांची भूमिका
८) संशोधन/मनुष्यबल/प्रशिक्षण
९) प्रसार माध्यमांची भूमिका

भारताच्या संविधानातील अनुच्छेद ४१ मध्ये असे नमूद केले आहे की , राज्याने त्यांच्या आर्थिक क्षमता व विकासाच्या मर्यादेत राहून , इतरांच्या बरोबर वयस्क व्यक्तिबाबतही कामाचा हक्क , शिक्षणचा हक्क आणि सार्वजनिक मदत मिळण्यासाठी परिणामकारक तरतूद करावी म्हणून वयस्कर लोकांबाबत राज्य धोरण जाहीर करणे आवश्यक आहे. राष्ट्रीय धोरण विधानात नमूद केल्याप्रमाणे राज्य धोरण विधान पुढीलप्रमाणे असेल :-

१) वृध्दांसाठी अडथळा विरहित प्रवेशाची तरतूद करणे या संकल्पनेचा विकास करणे.
२) ज्येष्ठ नागरीकांना संक्षम प्राधिकाऱ्यांमार्फत ओळखपत्र देणे. या कामी वृध्दांच्या कल्याणासाठी कार्यरत असलेल्या स्वयंसेवी संघटनांची मदत घेणे. ओळखपत्र देण्याची कार्यपध्दती सोपी करणे.
३) शासकीय संकुल व जागेचा सुट्टीच्या दिवशी वृध्दांना वापर करण्यासाठी तरतूद करणे.
४) गृहनिर्माण, व्यापारी संकुलामध्ये वृध्दांसाठी सोयीसुविधा करण्याबाबत मार्गदर्शक तत्वे घालून देणे.

५) सार्वजनिक रुग्णालयामध्ये उपलब्ध परिस्थितीत वयोवृध्द रुग्ण कक्ष स्थापन करणे तसेच त्यांच्यासाठी स्वतंत्र खिडक्यांची व्यवस्था करणे.

६) वृध्द कल्याणाच्या कार्यक्रमावर देखरेख ठेवणे तसेच खाजगी संस्था NGO मार्फत राबण्यात येत असलेल्या वृध्दाश्रम राज्य शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वाप्रमाणे चालत असल्याबाबतची खात्री करण्यासाठी जिल्हा समाजकल्याण समितीस अधिकार प्रदान करणे.

७) वृध्दाश्रम चालविण्यासाठी केंद्र व राज्यशासनामार्फत मान्यता दिलेल्या संस्थामार्फत खालील कार्यक्रम राबविणे.

१) वृध्दांसाठी हेल्पलाईन

२) वृध्दापकाळासाठी प्रकल्प

३) व्यावसायिक डे केअर सेंटर

८) वृध्दापकातील आरोग्य शिक्षण कार्यक्रम राबविणे त्यासाठी प्रसारमाध्यमाचा वापर करणे.

बहुविध शिस्तविषयक दृष्टीकोन - "कायाकल्प"

१) मालमत्ता व घरांच्या विभागणीच्या प्रश्नांबाबत संवेदनशील असणे, मालमत्तेचे हस्तांतरण, मालमत्ता कर आणि अन्य संबंध्द प्रकरणे याच्याशी संबंधीत प्रकरणे तत्परतेने निकाली काढणे. अशा प्रकरणातील अनुचित व्यवहाराचा /जिल्हाधिकारी/शासनाने नियुक्त केलेले स्वतंत्र मंडळ यांचेकडून तपासणी केली जाईल.

२) दुर्लक्ष, अनुचित व्यवहार, हिंसा व परित्याग या प्रश्नांबाबत सावध असणे

३) केंद्र शासन / राज्य शासन साहाय्यीत फिरत्या वैदयकीय पथकामार्फत वृध्दांना प्राधान्याने उपचार सोयीसुविधा उपलब्ध करुन देणे.

४) परिवहन,रेल्वे,महामंडळ,नगरपालिका इत्यादि यासारख्या वेगवेगळया विभागांकरीता वयोवृध्दांसाठी संवेदनशील कार्यक्रमांचे आयोजन

५) वीज,दूरध्वनी,स्थानिक संस्थांकडून पाणीपुरवठा यासंबंधातील वृध्दांच्या घरगुती तक्रारींकडे प्राथम्याने सत्वर लक्ष देण्यात येईल.

६)वृध्दांसाठी दवाखाना,टपाल कार्यालय,बस व रेल्वे आरक्षण कार्यालय,विद्युत देयके भरणा केंद्र,दूरध्वनी देयके भरणा केंद्र या ठिकाणी स्वतंत्र रांगा राहतील व त्यांना प्राधान्यक्रमाने सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात येतील.

<u>आरोग्यविषयक सुविधांसाठी चळवळ</u>

१) औषध निर्माण कंपन्यांबरोबर संपर्क साधून औषध पेढयांची निर्मिती करण्यात येईल. अशासकीय संघटनांच्या सहाय्याने गरीब व गरजू व्यक्तींना औषध प्रणालीद्वारे औषधांचा मोफत पुरवठा करुन ही प्रणाली विकसित करण्यात येईल.

२)खाजगी व धर्मादाय रुग्णालयांमध्ये वृध्दांसाठी स्वतंत्र निधी/औषधी द्रव्ये/ औषधपेढया/ मोफत उपचार/मानसशास्त्रीय समुपदेशन इत्यादि बाबी असण्यासंबंधी उत्तेजन देण्यात येईल.

आर्थिक सुरक्षितता

निवृत्तीवेतन ,भविष्यनिर्वाह निधी,उपदान व इतर सेवानिवृत्ती विषयक लाभ सत्वर चुकते केले जातील आणि प्रशासकीय चुकांमुळे नियत सेवावधी झालेल्या वयस्क व्यक्तींना त्यांच्या रकमा मिळण्यास त्रास होणार नाही याची राज्यसरकार खातरजमा करेल. या रकमांच्या प्रदानाच्या विलंबासाठी जबाबदारी निश्चित केली जाईल. नियत सेवावधी पूर्ण झालेल्या वयस्क व्यक्तींसाठी असलेली तक्रार निवारण यंत्रणा तत्पर, रास्त माणुसकीची वागणूक देण्याबाबतची खातरजमा करणारी असेल. या प्रकरणी विशेषतम: विधवांकडे विशेष लक्ष दिले जाईल.

--*-*-*-*-*-*

Maharashtra State Policy

For Older Persons

2004

Part-1

Maharashtra State Policy For Older Persons, 2004 - Part-I

Introduction and Background

The Year 1999 was observed as the international year of the Elderly Persons. The Population of older persons (60 +) in India ranks the fourth highest amongst the countries in the world and by the end of the present century, it will be second only to China. In fact today approximately one of every nine senior citizen in the world lives in India.

Given the trend of population aging in India, the elder persons have to face number of problems due to insufficient income, absence of social security, loss of social role and recognition and non-availability of opportunities for creative use of free time.

The older population was 76 million approximately in 2001 and expected to grow up to 137 million by 2021. considering growing importance of the subject, a 'National Policy for Older Persons' was announced by the Govt. of India in January,1999. The important points mentioned in the policy are as follows :-

a) Financial Security
b) Health and Nutrition
c) Shelter
d) Education
e) Welfare and sensitization of issue
f) Protection of life and property
g) The role of non-governmental organizations
h) Research / manpower / training
i) Role of media.

The State Policy Objective

Article 41 of the constitution states that ' The state shall, within the limits of its economic capacity and development make effective provision for securing right to work, to education and to public assistance in case of ' Old age ' amongst others is therefore, become imperative to declare the State Policy and Action Plan on Aging.

1. To develop the concept of providing the Barrier Free Access to the Older persons.

2.The State shall seek to laid down common guidelines for issuance of Identity Cards for the older persons and nominating Competent Authority in this regard. It shall be the endeavor to involve NGOs working in Old age areas in the process of issuance of Identity Cards so to make the process simple and easier there by reducing the time lag in obtaining Identity Cards.

3.To make provisions for providing and notifying certain Government Complexes and places for use of the Older persons on holidays.

4.To lay the guiding principles for making facilities for older persons in housing and commercial complexes.

5. Public Hospitals to include Geriatric wing and separate reception window.

6.The State Policy shall also seek to empower District Samaj Kalyan Samiti to look into the welfare activities of the old and to also ensure compliance of various guidelines laid down by the Government for the old age homes run by various Private Institutions and NGOs in the districts.

7.The Sate Policy shall seek to initiate the following activities through institutions recognized to run old age home.

a) Help line for old age
b) Outreach the project for old age
c) Vocational-cum-Day Care centers for the old

8.To implement health educational programmes in old age and utilizing mass media for this

Multi disciplinary Approach - " Kayakalp "

1. Sensitization of the issue of division of property and housing, promptly dealing with the matters related to transfer of property, property tax and other related matters. Abuse in such cases shall be checked by Collector independent body appointed by Govt.

2. To be cautious about the issues viz. neglect, abuse, violence and abandonment of the old persons.

3. Providing treatment to older persons on priority by Mobile Medicare units assisted by central & State Government.

4. Sensitivity programme for different department such as Transport, Railway, Corporation, Municipal Councils, etc.

5. Priority will be given to pay prompt attention to household complaints of older persons regarding light, telephone, water supply by local bodies.
6. Separate queues for older persons at Hospitals, Post Offices, Bus/Railway reservation office, light bill centers, telephone bill centers and facilities will be made available on priority.

Health intervention

The State Policy shall seek and strive to secure the following facilities for the old age within limited means available at its disposal.

1. Medicine Banks shall be created in liaisons with pharmaceutical companies. The free supply of medicine system to poor and needy will be developed with the help of NGOs.

2. Private and Charitable hospitals shall be encouraged to have separate funds/drugs banks/free treatment/psychological counseling etc.

Financial Security

The state shall ensure that the settlement of pensions, provident fund, gratuity and other retirement benefits shall be made promptly and super annuated persons are not put to hardship due to administrative lapses. Accountability for delays will be fixed. Redressal mechanism for super annuated persons will ensure prompt, fare, and humane treatment. Particularly widows will be given special consideration in this matter.

--*-*-*-*-*-*-*-*

महाराष्ट्र शासन

अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : अन्नयो ४८००/प्र.क्र.१४५२(भाग-४) /नापु.२२
मंत्रालय विस्तार, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : ३१ मार्च, २००१

संदर्भ : १) केंद्र शासनाच्या ग्रामीण विकास मंत्रालयाचे पत्र क्रमांक : जे-१३०२०/२३/९९/ एनएसएपी, दिनांक २८ मार्च, २०००.
२) शासन पत्र क्रमांक : अन्नयो-११००/प्र.क्र.४११२/नापु.३०, दिनांक २० जून, २०००.
३) केंद्र शासनाचे पत्र क्रमांक:जे-१६०११/१५/२०००/एएनपी-१५,दि.१६ ऑगस्ट, २०००
४) केंद्र शासनाचे अर्धशासकीय पत्र क्रमांक : जे १६०११/२०/२०००/एनएसएपी, दि. २१ नोव्हेंबर, २०००.

केंद्र शासनाने वृध्द निराधार व्यक्तींसाठी दरमहा मोफत १० किलो धान्य वाटपाची अन्नपूर्णा योजना राबविण्याचे निश्चित केले आहे. यासंबंधातील पूर्वतयारीसाठी संदर्भाधिन क्रमांक २ येथील दिनांक २० जून, २००० च्या पत्राद्वारे सर्व संबंधितांना सूचना देण्यात आल्या होत्या. त्यामध्ये लाभार्थी निश्चितीची कार्यपध्दती, अर्जांची छाननी, स्वीकृती, जोडावयाचे दाखले, संख्यात्मक मर्यादा, पात्रता निकष, कार्डांची छपाई व वाटप याबाबतच्या सूचना दिलेल्या होत्या. लाभार्थी निश्चित करुन त्यांची माहिती पाठविण्यासाठी व जिल्हा स्तरावर कार्ड छपाईसंबधातील सूचना दिलेल्या होत्या. तथापि, ऑक्टोबरपर्यंत कोणत्याच जिल्हयाने कार्ड छपाई केलेली नव्हती. लाभार्थी निश्चितीची माहितीही फारच थोडया जिल्हयांनी पाठविली होती. त्यामुळे कोणत्याही जिल्हयाने कार्डांची छपाई केलेली नाही, याची खात्री करुन राज्य स्तरावर कार्ड छपाई करण्याचे ठरले. त्यानुसार अन्नपूर्णा योजनेसाठीच्या पुरवठा पत्रिकांची राज्यस्तरावर छपाई करुन, जिल्हयांनी कळविलेल्या अपेक्षित लाभार्थ्यांच्या संख्येनुसार पुरवठा उप आयुक्तांमार्फत सर्व जिल्हयांना कार्डांचे वितरण दिनांक १३.११.२००० च्या पत्राद्वारे केलेले आहे. लाभार्थ्यांची निश्चिती व प्रत्यक्ष कार्डांचे वाटप अद्याप झालेले नाही. तसेच दिनांक २० जून, २००० च्या पत्रात सूचविलेली कार्यपध्दती गुंतागुंतीची असल्याने, त्यासोबतचा अर्जाचा नमुनाही फार मोठा असल्याने व त्यामध्ये एकूण ६ दाखले अर्जाबरोबर अर्जदाराने जोडावयाचे असल्यामुळे, लाभार्थ्यांसाठी व शासकीय यंत्रणेसाठीही ही कार्यपध्दती सोपी करणे आवश्यक झाले. यास्तव **दिनांक २० जून, २००० च्या पत्रातील सूचना अधिक्रमित करुन केंद्रिय अन्नपूर्णा योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी खालीलप्रमाणे सुधारित सूचना देण्यात येत आहेत.**

कार्यालय
2001
जिल्हाधिकारी कार्यालय, रत्नागिरी

शासन निर्णय :-

२. केंद्रिय अन्नपूर्णा योजना राज्यात राबविण्यात यावी, त्याअंतर्गत लाभार्थ्यांना दरमहा १० किलो धान्य मोफत देण्यात येईल.

३. **प्रारंभ** : अन्नपूर्णा योजना एप्रिल, २००१ पासून राबविण्यात येईल.

४. **पात्रता निकष :**

४.१) अन्नपूर्णा योजनेचा लाभ मिळण्यासाठी अर्जदाराचे वय ६५ वर्षे पूर्ण किंवा त्यापेक्षा जास्त असावे.

४.२) केंद्र शासनाच्या राष्ट्रीय वृध्दापकाळ योजनेसाठी पात्र असलेली व्यक्ती अन्नपूर्णा योजनेसाठी तत्वत: पात्र असेल. मात्र तिला प्रत्यक्षात पेन्शनने/ अर्थ सहाय्य मिळत नसावे.

४.३) अर्जदार निराधार असावा, म्हणजेच स्वत:च्या उपजिविकेसाठी त्याला स्वत:चे नियमित/पुरेसे साधन नसावे किंवा त्याचे उत्पन्न अत्यल्प असावे. कुटूंबातील इतर व्यक्तींकडून त्याला आर्थिक मदत मिळत नसावी.

४.४) अर्जदार राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्ती वेतन योजना किंवा संजय गांधी निराधार योजना किंवा इंदिरा गांधी वृध्द भूमिहीन शेतमजूर सहाय्य योजना अशा कोणत्याही निवृत्ती योजनेचा लाभ घेणारा नसावा.

५. **लाभाचे स्वरुप :**

५.१) पात्र लाभार्थ्यांना अन्नपूर्णा योजनेच्या पुरवठा पत्रिका देण्यात येतील.

५.२) या पुरवठा पत्रिकेवर लाभार्थ्यांना दरमहा १० किलो धान्य मोफत दिले जाईल. त्यामध्ये ५ किलो गहू व ५ किलो तांदूळ **किंवा** १० किलो गहू किंवा १० किलो तांदूळ किंवा शासन पुरवठा करेल ते धान्य देण्यात येईल. संपूर्ण जिल्ह्यात धान्याचा प्रकार व प्रमाण एकच राहील.

६. **अर्ज करणे, अर्जाची छाननी, मंजूरी व कार्ड वाटप :**

६.१) अर्जदाराने **सोबत जोडलेल्या** सुधारीत नमुन्यात ग्राम सेवक/तलाठी/प्रभाग अधिकारी/ मुख्याधिकारी यांचेमार्फत तहसिलदाराकडे अर्ज करावा.(दिनांक २०.६.२००० चे पत्रासोबतचा अर्जाचा नमुना रद्द करण्यात आला आहे व सुधारीत नमुन्यातील अर्जाच्या प्रती दि.२४.१.२००१ च्या पत्राद्वारे सर्व जिल्ह्यांना पाठविल्या आहेत.)

६.२) अर्जाचा नमुना विनामुल्य उपलब्ध करुन द्यावा. तलाठी/ग्राम सेवक/प्रभाग अधिकारी/मुख्याधिकारी यांनी अर्जाची छाननी करुन आपल्या शिफारशीसह तो तहसिलदारांकडे पाठवावा.

६.३) ग्राम पंचायत किंवा नगरपालिका किंवा प्रभाग समिती त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील पात्र वृध्द निराधारांची, योजनेच्या लाभासाठी, ठरावासह शिफारस करु शकेल.

६.४) तहसिलदारांनी अर्जांची छाननी करुन अर्जदाराचे वय व तो निराधार असल्याची खात्री करुन अर्ज मंजूर/नामंजूर करण्याचा अंतिम निर्णय घ्यावा. ग्राम पंचायत, नगरपालिका, प्रभाग समितीची शिफारस तहसिलदारावर बंधनकारक असणार

नाही. मात्र शिफारशीसह केलेला अर्ज फेटाळतांना तहसिलदाराने कारण नमूद करावे.

६.५) अर्जदाराने अर्जासह स्वतःची ओळखपत्र आकाराची दोन लहान छायाचित्रे द्यावीत. पैकी एक अर्जावर लावावे व दुसरे पुरवठा पत्रिकेवर लावण्यासाठी द्यावे.

६.६) अर्जदाराने शक्य तेथे वयाचा व उत्पन्नाचा दाखला/पुरावा अर्जासोबत द्यावा. मात्र दाखल्याअभावी अर्ज घेण्याचे नाकारु नये. अर्जात खोटी माहिती दिल्यास कार्ड रद्द करण्याची तसेच इतर कोणत्याही शासकीय योजनेचा लाभ बंद करण्याच्या दंडनीय कारवाईची अर्जदारास जाणीव करुन द्यावी.

६.७) तलाठी/ग्राम सेवक/प्रभाग अधिकारी/मुख्य अधिकारी यांनी अर्जदाराच्या रहिवासाचे ठिकाण व उत्पन्न याबाबत विशेष दक्षतेने छाननी करावी. अर्जदाराचे राहण्याचे ठिकाणास भेट देवून निवास व एकूण स्थितीविषयी व निराधारीत्वाविषयी खातरजमा करावी.

६.८) तहसिलदारांनी मंजूर केलेल्या अर्जा वरील अन्नपूर्णा योजनेच्या पुरवठा पत्रिका तलाठी/ग्राम सेवक/प्रभाग अधिकारी/मुख्याधिकारी यांचेमार्फत लाभार्थ्यांना वितरीत कराव्यात. मूळ पुरवठा पत्रिका मोफत द्यावी. हरविलेल्या/ खराब झालेल्या पुरवठा पत्रिकेसाठी रु.२/-आकारावेत. पुरवठा पत्रिकेवर जेथून मोफत धान्य दिले जाईल त्या जवळच्या शिधावाटप/ रास्तभाव दुकानाचे नाव व क्रमांक नोंदवावा.पुरवठा पत्रिका, अर्जदाराच्या छायाचित्रासह व त्यावर तहसिलदाराच्या सही शिक्क्यासह, द्यावी.

६.९) मंजूर केलेल्या अर्जदारांची व वाटप केलेल्या पुरवठा पत्रिकांची गांववार यादी तहसिलदारांनी दप्तरी ठेवावी. तसेच प्रत्येक गावांतील/ नगरपालिकेतील/ प्रभागातील लाभार्थ्यांची यादी , जोडलेली शिधावाटप दुकाने / रास्त भाव दुकानांसह संबंधित ग्राम पंचायतीस/पालिकेस पाठवावी.

६.१०) ग्राम पंचायत/ग्राम सभा/नगरपालिकेच्या/प्रभाग समितीचे बैठकीत लाभार्थ्यांच्या यादीचे वाचन करण्यात यावे.याबाबत काही वास्तविक चूका/त्रुटी ग्रामपंचायतीने/ नगरपालिकेने निदर्शनास आणून दिल्यास, तहसीलदार त्यावर योग्य ती कार्यवाही करतील.

६.११) तालुक्यातील मंजूर लाभार्थ्यांची संख्या व त्यानुसार धान्याची मासिक गरज तहसिलदारांनी जिल्हाधिकाऱ्यांना त्वरीत कळवावी.

७) **धान्याची खरेदी, वाहतुक व वितरण :**

७.१) अपर जिल्हाधिकाऱ्यांनी या योजनेसाठीचा गहू ४१५/- रुपये व तांदूळ (कॉमन किंवा "अे" ग्रेड) ५६५/- रुपये प्रति क्विंटल या दराने, एफ.सी.आय.कडे रक्कम भरुन उचलावा.

७.२) अन्नपूर्णा योजनेच्या लाभार्थ्यांसाठी जवळच्या एफ.सी.आय.च्या डेपोमधून धान्य उचलणे, शासकीय गोदामात आणणे, प्रमाणीकरण व शिधावाटप/रास्त भाव

दुकानांमार्फत लाभार्थ्यांना वाटप करणे ही जबाबदारी जिल्हा पुरवठा यंत्रणेची व मुंबई-ठाणे शिधावाटप क्षेत्रात शिधावाटप नियंत्रकांची राहील. यासाठी वेगळे वाहतुक ठेकेदार नेमण्याची आवश्यकता नाही. सार्वजनिक वितरण व्यवस्थे-अंतर्गत धान्य वाहतुकीसाठी नेमलेल्या वाहतुक ठेकेदारांकडूनच हे काम करुन घ्यावे.

७.३) अन्नपूर्णा योजनेचे धान्य लाभार्थ्यांना मोफत द्यावयाचे असल्याने, गोदामातून दुकानदारास धान्य देतांना पैसे भरुन घेण्याचा प्रश्न येत नाही. गोदामात अन्नपूर्णा योजनेच्या धान्याच्या स्वतंत्र नोंदी ठेवाव्यात. जिल्हा / तहसिल पुरवठा शाखेत अन्नपूर्णा योजनेचे लेखे स्वतंत्र ठेवावेत.

७.४) लाभार्थ्यांना वाटपासाठी दुकानास जोडलेली कार्डसंख्या व प्रति लाभार्थी १० किलो प्रमाण विचारात घेवून रास्त भाव दुकानदारांना पुरेसे धान्य मोफत देण्यात यावे. शिधावाटप/ रास्त भाव दुकानदाराने लाभार्थ्यांना केलेल्या मोफत धान्य वाटपाची माहिती दिल्यानंतर, छाननी करुन, दुकानदारास गहू व तांदूळ दोन्हीवर प्रति क्विं.रु.२५/- दराने मार्जिन/कमिशन दुकानदारास द्यावे. त्याशिवाय नेहमीचे प्रचलित दराने वाहतुक रिबेट द्यावे.

७.५) एफ.सी.आय.कडून धान्य खरेदी, वाहतूक, हाताळणूक, दुकानदारांचे कमिशन, वाहतुक रिबेट इत्यादीसाठीचा सर्व खर्च, जिल्हाधिकाऱ्यांनी त्यांच्या वैयक्तिक ठेव लेख्यातून करावा व दरमहा वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांचेकडे खर्चाचे प्रमाणीत विवरणपत्र पाठवून, त्याची प्रतिपूर्ती वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांचेकडून **वेळीच** दरमहा करुन घ्यावी. वित्तीय सल्लागारांनी अन्नपूर्णा योजने वरील सर्व खर्च, या योजनेसाठीच्या मंजूर रकमेतून भागवावा. वित्तीय सल्लागारांनी आवश्यक तर अन्नपूर्णा योजनेचे लेखे ठेवणे व प्रतिपूर्तीची कार्यपध्दती तसेच केंद्र शासनाकडे खर्चाचे तिमाही विवरणपत्र व उपयोजिता प्रमाणपत्र वेळीच पाठविण्यासाठी, आवश्यक ती कार्यपध्दती स्वतंत्ररित्या जिल्हाधिकाऱ्यांना निश्चित करुन द्यावी.

७.६) शिधावाटप/रास्तभाव दुकानदाराने सोबत जोडलेल्या नमुना 'अ' मध्ये अन्नपूर्णा योजनेच्या लाभार्थ्यांचे नांव, पत्ता, कार्ड क्रमांक व वाटप केलेल्या धान्याच्या नोंदी ठेवाव्यात. तसेच नमुना 'ब' मध्ये स्टॉक रजिस्टर ठेवावे.

७.७) गावातील रास्तभाव दुकानास जोडलेल्या लाभार्थ्यांची संख्या फार कमी राहिल्यास दुकानासाठीचा मासिक कोटा एका गोणीपेक्षा कमी येण्याची शक्यता आहे. यास्तव अशा रास्त भाव दुकानांस एकपेक्षा अधिक महिन्यांचा कोटा किमान ५० किलो किंवा १०० किलोची एक गोणी एवढया प्रमाणात देणेत यावा व धान्य संपण्यापूर्वी/संपतांनाच पुढील कोटा घ्यावा. अन्नपूर्णा योजनेसाठी महिनाभर पुरेल एवढे धान्य नेहमी दुकानात राहील व कोणाही लाभार्थ्यास धान्या अभावी परत जावे लागणार नाही यासाठी दुकानदार जबाबदार राहील. अन्यथा त्याचे विरुध्द, गंभीर दोष समजून, कारवाई करावी. दुकान तपासणीचे वेळी ही बाब विशेषत्वाने तपासावी.

७.८) सर्व शासकीय गोदामात अन्नपूर्णा योजनेसाठीचे एक ते दोन महिन्यांचे धान्य नेहमी उपलब्ध राहील व कोणाही दुकानदारास धान्याअभावी परत जावे लागणार नाही याची, जिल्हा पुरवठा अधिकारी/संचालक नागरी पुरवठा (गो.वा) यांची वैयक्तिक जबाबदारी राहील. गोदाम तपासणीत ही बाबही तपासावी.

:) **प्रसिध्दी, सुसूत्रता व आढावा :**

८.१) अन्नपूर्णा ही केंद्रिय ग्रामीण विकास मंत्रालयाची योजना आहे. तिच्या यशस्वीतेसाठी शासकीय यंत्रणा व स्थानिक स्वराज्य संस्थांचा सक्रिय सहभाग व पुढाकार अपेक्षित आहे. त्यासाठी, या योजनेचे स्वरुप, पात्रता निकष, अर्ज करण्याची पध्दती, मिळणारे लाभ, तक्रार निवारण पध्दती इत्यादींना जिल्हाधिकाऱ्यांनी त्यांच्या स्तराबर प्रसार माध्यमांतून व्यापक प्रसिध्दी द्यावी.

८.२) जिल्हा परिषदा, पंचायत समित्या, ग्राम पंचायतींनी/नगरपालिका व महानगरपालिकांनीही आपापल्या कार्यक्षेत्रात या योजनेची माहिती प्रसृत करावी. मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्यांनी/महापालिका आयुक्तांनी याचे सुसूत्रीकरण करुन पुढाकार घ्यावा. ग्राम पंचायतींनी व पालिकांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील सर्व पात्र लाभाथ्यांना माहिती देवून अर्ज करण्यास उद्युक्त करावे. योजनेचा प्रचार व लाभार्थी निश्चितीमध्ये (आयडेंटिफिकेशन) ग्राम पंचायती [illegible] सभा नगरपालिका/ महापालिका यांचा विशेष सहभाग अपेक्षित आहे.

८.३) ग्राम सेवक व तलाठी तसेच प्रभाग अधिकारी/ मुख्य अधिकारी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील कोणत्याही पात्र व्यक्ती अन्नपूर्णा योजनेच्या लाभापासून वंचित राहणार नाहीत यासाठी जबाबदार राहतील. त्याचरोबर अपात्र व्यक्तींची शिफारस केली जाणार नाही याचीही त्यांनी दक्षता घ्यावी.

८.४) अर्ज वाटप, अर्जांची छाननी, मंजूर कार्ड वाटप व रास्त भाव दुकानातून धान्य पुरवठा यासाठी तहसिलदारांनी कालबध्द कार्यक्रम आखून योजनेची परिणामकारक अंमलबजावणी करावी. तहसिलदार व गट विकास अधिकाऱ्यांनी, जरुर तर तालुकास्तराबर तलाटी व ग्राम सेवा यांच्या संयुक्त सभा घेवून त्यांना योजनेच्या अंमलबजावणीबाबत मार्गदर्शन करावे.

८.५) अन्नपूर्णा ही वृध्द निराधारांसाठीची एक कल्याणकारी योजना असून, अन्नाची मुलभूत गरज भागवून वृध्द निराधारांना अन्नसुरक्षा देणारी. १००% केंद्रिय अर्थसहाय्याची योजना आहे हे लक्षात घेवून, कार्यान्वयन यंत्रणांनी या योजनेचा लाभ जास्तीत जास्त सर्व पात्र लाभाथ्यांना मिळण्यासाठी जाणीवपूर्वक व सकारात्मक दृष्टीने प्रयत्नशील रहावे.

८.६) जिल्हाधिकाऱ्यांनी योजनेच्या अंमलबजावणीचा दरमहा, महसुल अधिकाऱ्यांच्या बैठकीत/सुसूत्रिकरण समितीचे बैठकीत आढावा घ्यावा.

९. **नियतकालीक अहवाल :**

९.१) जिल्हाधिकाऱ्यांनी अन्नपूर्णा योजनेचे लाभार्थी, गहू व तांदुळाचे झालेले वाटप व एकूण खर्च याची महिना अखेरची माहिती, उप सचिव (अन्न) तसेच वित्तीय सल्लागार व उप सचिव यांना पुढील महिन्याच्या १० तारखेपूर्वी निश्चितपणे

पाठवावी.

९.२) ही केंद्रिय अर्थसहाय्यित योजना असून पुढील वर्षाचा निधी, मागील वर्षाच्या निधीच्या खर्चाच्या व योजनेच्या अंमलबजावणीच्या आधारे मुक्त केला जातो. खर्चाचे लेखा परीक्षणासह विवरणपत्र, उपयोजिता प्रमाणपत्रासह, माहिती देवून पुढील वर्षाच्या निधीची मागणी मुदतीत केली नाही तर निधी कपात होतो किंवा निधीचा हप्ता व्यपगत होतो, याची गांभिर्याने दखल घेवून, जिल्हाधिकाऱ्यांनी योजनेच्या अंमलबजावणीचा दरमहा आढावा घेवून त्रुटी/अडचणी दूर करण्याची, त्यांचे वैयक्तिक ठेव लेख्यातून झालेल्या खर्चाची भरपाई वित्तीय सल्लागारांकडून दरमहा नियमितपणे करुन घेण्याची व शासनास वेळोवेळी परिपूर्ण अहवाल पाठविण्याची, दक्षता घ्यावी.

०) **लेखाशिर्ष इत्यादी**

१०.१) या अनुषंगाने होणाऱ्या खर्चाची प्रतिपूर्ती करण्यासाठी लेखाशीर्ष "मागणी क्रमांक एम-३, २४०८-अन्न साठवण व वखार साठवण (तीन) प्रापण वितरण व किंमत नियंत्रण (तीन)(३)४३ अर्थसहाय्य (पाच) केंद्र पुरस्कृत अन्नपूर्णा योजना" याखाली तरतूद करुन,ती समायोजनाने "४४०८ अन्न साठवण व वखार साठवण वावरील भांडवली खर्च या शिर्षाकडे खर्चाचे हस्तांतर (पाच) केंद्र पुरस्कृत अन्नपूर्णा योजना" याखाली जमा करावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(वि. ना. मोरे)
उप सचिव
अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग

"नमुना - अ"

केंद्रीय अन्नपूर्णा योजनेतील लाभार्थ्यांचे नांव, पत्ता व महिनानिहाय धान्य वाटप दर्शविणारी नोंदवही

रास्तभाव दुकानदाराचे नांव : दुकान क्रमांक व गांव: वर्ष :

अ. क्र.	लाभार्थ्याचे नाव व पूर्ण पत्ता		जानेवारी		फेब्रुवारी		मार्च		<——>	डिसेंबर	
			गहू	तांदूळ	गहू	तांदूळ	गहू	तांदूळ		गहू	तांदूळ
१		धान्य(किलो)=>									
		सही/अंगठा=>									
२		धान्य(किलो)=>									
		सही/अंगठा=>									
३		धान्य(किलो)=>									
		सही/अंगठा=>									
४		धान्य(किलो)=>									
		सही/अंगठा=>									
५		धान्य(किलो)=>									
		सही/अंगठा=>									
	महिन्यातील एकूण धान्य वाटप ========>										

टिप :- दुकानदाराने महिन्याचे संपूर्ण १० किलो धान्य लाभार्थ्यास एकाच वेळी देवून सही किंवा अंगठा घ्यावा. तांदूळ एकदा व गहू एकदा किंवा एकदा ५ किलो व नंतर ५ किलो असे वितरण करु नये.

नमुना "ब

केंद्रीय अन्नपूर्णा योजनेतील धान्याची साठा नोंदवही

रास्तभाव दुकानाचे नांव/गांव/क्रमांक :----------

वर्ष ----------

	जानेवारी		फेब्रुवारी		मार्च		----------	डिसेंबर	
	गहू	तांदूळ	गहू	तांदूळ	गहू	तांदूळ		गहू	तांदूळ
अ) महिन्याचे प्रारंभीचा शिल्लक धान्य साठा ==>							----------		
ब) महिन्यात प्राप्त झालेले धान्य ==>							----------		
क) महिन्यात वाटपासाठी उपलब्ध एकूण धान्य ==>							----------		
ड) महिन्यात वाटप झालेले धान्य ==>							----------		
इ) महिना अखेरीस शिल्लक साठा ==>							----------		

R2222

केंद्र शासन पुरस्कृत अन्नपूर्णा योजने अंतर्गत ६५ वर्षे किंवा त्यापेक्षा अधिक वयाच्या निराधार व्यक्तींना मोफत धान्य मिळण्यासाठी करावयाच्या अर्जाचा नमुना

भाग - १

(अर्जदाराने भरावयाची माहिती)

छायाचित्र

प्रति

तलाठी/ग्रामसेवक/मुख्याधिकारी/प्रभाग अधिकारी

तालुका नगरपालिका

जिल्हा

(१) अर्जदाराचे संपूर्ण नाव (पुरुष/स्त्री)
(प्रथम आडनाव)

(२) वडिलांचे किंवा पतीचे संपूर्ण नाव

(३) अर्जदाराचा संपूर्ण पत्ता

(४) जन्मतारीख आणि वय
(अर्ज करावयाच्या दिवशी असलेले वय)

(५) सोयीचे/जवळचे शिधावाटप/रास्त भाव दुकानाचे गाव/क्रमांक

(६) मी याद्वारे जाहीर करतो/करते की,

(एक) माझ्या नावावर उत्पन्नाचे साधन म्हणून कोणतीही मिळकत (स्थावर किंवा जंगम) नाही किंवा मला उत्पन्नाचे कोणतेही साधन नाही.

(दोन) मी पूर्णपणे निराधार आहे

(तीन) मी राष्ट्रीय वृद्धापकाळ निवृत्तिवेतन योजना, संजय गांधी निराधार अनुदान योजना इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृद्ध शेतमजूर सहाय्य योजना या योजनांचा लाभ घेत नाही.

(७) मी पुढे असेही जाहीर करतो/करते की, मी दिलेली वरील माहिती खरी व बिनचूक आहे. तसेच चुकीची वा खोटी माहिती दिल्याचे आढळल्यास, मला देण्यात येणारी पुरवठापत्रिका रद्द होईल व मी दंडनीय कारवाईस पात्र राहीन याची मला पूर्ण जाणीव आहे.

ठिकाण

नाव अर्जदाराची सही/अंगठा

टीप :–अर्जदाराने या अर्जासोबत त्याची स्वतःची दोन छायाचित्रे जोडावीत. एक छायाचित्र या अर्जाच्या वरील चौकटीत चिकटवावे व दुसरे जादा छायाचित्र कार्डावर जोडण्यासाठी अर्जासोबत द्यावे.

| कृ. मा. प.

भाग – २

(स्थानिक चौकशी अधिकाऱ्याने द्यावयाची माहिती)

मी, अर्जदाराने सादर केलेल्या माहितीच्या आधारे आवश्यक त्या चौकशीनंतर प्रमाणित करतो/करते की,

(१) अर्जदाराचे वय सुमारे वर्षे एवढे असून तो येथील सामान्य रहिवासी आहे.

(२) मी अर्जदाराचे निवासस्थानी भेट देऊन त्याच्या आर्थिक स्थितीबाबत चौकशी करून समक्ष खातरजमा केली असून तो निराधार आहे. तसेच तो कोणत्याही सरकारी/निमसरकारी/धर्मदाय संस्थेच्या निवासगृहाचा अंतर्वासी नाही.

(३) अन्नपूर्णा योजनेच्या लाभासाठी अर्जदाराची ग्रामपंचायतीने/पालिकेने ठरावाद्वारे शिफारस केली आहे/नाही.

(४) मी अन्नपूर्णा योजनेखालील लाभ मंजुरीसाठी ह्या अर्जाची शिफारस करीत आहे/नाही.
(नाकारण्यास कारण)

(५) हा अर्ज येथे दिनांक रोजी प्राप्त झाला. आता तो पुढील कार्यवाहीसाठी तहसिलदार जिल्हा यांच्याकडे सादर करण्यात येत आहे.

स्थळ :

सादर करणाऱ्याची सही, पदनाम व शिक्का
(तलाठी/ग्रामसेवक/मुख्याधिकारी, इ.)

दिनांक :

भाग – ३

(तहसिलदाराने द्यावयाची मंजुरी)

असे प्रमाणित करण्यात येते की, मी अर्जाची छाननी केली आहे/अर्जामध्ये सादर केलेल्या माहितीची पडताळणी करून घेतली आहे. मी अन्नपूर्णा योजनेचा श्री./श्रीमती यांनी दिनांक रोजी दिलेला अर्ज मंजूर करीत आहे/नाही. त्यांना या योजनेसाठीची पुरवठापत्रिका देण्यात यावी/येऊ नये.

स्थळ :

तहसिलदाराची सही.

दिनांक :

वरील आदेशानुसार अर्जदारास दिनांक रोजी क्रमांकाची पुरवठापत्रिका देण्यात आली.

पुरवठापत्रिका देणाऱ्याची सही.

पुरवठापत्रिका मिळाली

अर्जदाराची सही/अंगठा

१] वृद्धापकाळ निवृत्ती वेतनाची राष्ट्रीय योजना,
२] कुटुंब अर्थसहाय्याची राष्ट्रीय योजना,
३] प्रसुतीकालीन अर्थ सहाय्य राष्ट्रीय योजना,
यांच्या अंमलबजावणीबाबत——

महाराष्ट्र शासन,
गृहनिर्माण व विशेष सहाय्य विभाग,
शासन निर्णय क्रमांक : संगांयो-१०९५/सीआर-११९/वि. स. १,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.

दिनांक १४ नोव्हेंबर, १९९५

संदर्भ : ग्रामीण विकास मंत्रालय, भारत सरकार, कृषी भवन, नवी दिल्ली, यांचे अशा. पत्र क्र. पी. १२०२०/१/९५/एनएसएपी, दि. १४ ऑगस्ट १९९५

शासन निर्णय

केंद्र शासनाने दिनांक १५ ऑगस्ट, १९९५ पासून सामाजिक आर्थिक सहाय्याच्या खाली नमूद केलेल्या तीन योजनांची घोषणा केलेली आहे :-

१] वृद्धापकाळ निवृत्तीवेतनाची राष्ट्रीय योजना [नॅशनल ओल्ड एज पेंशन स्कीम]

२] कुटुंब अर्थसहाय्याची राष्ट्रीय योजना [नॅशनल फॅमिली बेनेफिट स्कीम]

३] प्रसुतीकालीन अर्थसहाय्य राष्ट्रीय योजना [नॅशनल मॅटर्निटी बेनेफिट स्कीम]

केंद्र शासनाच्या या घोषणेप्रमाणे या तीन्ही योजना महाराष्ट्र राज्यात दिनांक १५ ऑगस्ट, १९९५ पासून कार्यान्वित करण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे:

२. केंद्र शासनाच्या या राष्ट्रीय सामाजिक अर्थ सहाय्याच्या योजनांचे स्वरूप खालीलप्रमाणे राहील. :-

१] वृध्दापकाळ निवृत्ती वेतनाची राष्ट्रीय योजना [एनओएपीएस]

[१] या योजनेखाली लाभार्थी स्त्री/पुरुषाचे वय ६५ वर्षे व त्यापेक्षा अधिक असेल.

[२] अशा व्यक्तीस उदरनिर्वाहाचे कोणतेही साधन नसेल व तो व्यक्ती संपूर्ण निराधार असेल.

[३] संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेच्या लाभासाठी ज्या पात्रतेच्या अटी आहेत त्यांच्यापैकी वयोमर्यादेची अट वगळता इतर सर्व अटी या योजनेसाठी लागू राहतील.

[४] प्रत्येक लाभधारकास दरमहा रु. ७५/- एवढे अर्थ सहाय्य देण्यात येईल.

[५] लाभधारकाचा मृत्यू झाल्यास संबंधित ग्रामपंचायती, नगर परिषदा इत्यादी संबंधित तहसिलदारास तात्काळ कळवतील. त्यानंतर तहसिलदार लाभधारकास द्यावयाचे निवृत्ती वेतन तात्काळ बंद करेल.

[६] हे अर्थसहाय्य संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेअंतर्गत मिळणाऱ्या

जिल्हाधिकारी
22 NOV 1995
शाखा-
उ. वि. वि. व. वि. जिल्हाधिकारी

२] कुटुंब अर्थसहाय्याची राष्ट्रीय योजना [एनएफबीएस]

[१] कुटुंबाच्या एकूण उत्पन्नात ज्याच्या उत्पनाचा वाटा मोठा असेल अशा प्रमुख कमवत्या स्त्री/पुरुषाचा मृत्यू झाल्यास त्या कुटुंबाला या योजनेचा लाभ मिळेल.

[२] कुटुंबातील मृत्यू पावलेल्या कमवत्या स्त्री/पुरुषाचे वय १८ ते ६४ वर्षे या वयोमर्यादित असेल.

[३] लाभ घेणारे कुटुंब दारिद्र्य रेषेखालील असेल.

[४] कुटुंबातील प्रमुख कमवत्या स्त्री/पुरुषाचा नैसर्गिक मृत्यू झाल्यास रु. ५,०००/- आणि अपघाताने मृत्यू झाल्यास रु. १०,०००/- इतके अर्थ सहाय्य त्यांच्या कुटुंबात देण्यात येईल. हे अर्थ सहाय्य कुटुंबातील अशा जिवित व्यक्तीस दिले जाईल ज्यास स्थानिकरित्या योग्य तो तपास करून कुटुंब प्रमुख ठरवितां येईल. या योजनेचा लाभ मृत्यू पावलेल्या स्त्री/पुरुषाच्या विधुरास/विधवेस अज्ञान मुलांना, अविवाहित मुलींना आणि त्यांच्यावर अवलंबून असलेल्या आई-वडिलांना मिळेल.

३] प्रसुतीकालीन अर्थसहाय्याची राष्ट्रीय योजना [एनएमबीएस]

[१] या योजनेचा लाभ दारिद्र्य रेषेखालील कुटुंबातील १९ वर्षे किंवा त्यापेक्षा अधिक वय असणाऱ्या गरोदर स्त्रीस मिळेल.

[२] हा लाभ पहिल्या दोन जिवित बाळांपुरता देण्यात येईल.

[३] प्रत्येक प्रसुतीसाठी रुपये ३००/- एवढे अर्थसहाय्य दिले जाईल.

[४] हे अर्थ सहाय्य एकाच हप्त्यात प्रसुतीच्या आठ-बारा आठवडे अगोदर दिले जाईल.

[५] या योजनेअंतर्गत तलाठी, ग्रामसेवक, ग्रामपंचायती, पंचायत समिती, नगर परिषदा, महानगरपालिका, जिल्हा परिषदा, महिला व बाल कल्याण विभाग इत्यादींकडे प्राप्त होणारे अर्ज यादी करून योग्य त्या शिफारशींसह संबंधित प्राथमिक आरोग्य केंद्र/सार्वजनिक आरोग्य केंद्र यांच्याकडे पाठविले जातील. या केंद्राच्या प्राधिकृत अधिकाऱ्यांच्या छाननीनंतर ते अर्ज संबंधित तहसिलदारांकडे त्यांच्या शिफारशींसह पाठविले जातील.

३. वर नमूद केलेल्या तीनही राष्ट्रीय सामाजिक अर्थ सहाय्याच्या योजनां-अंतर्गत प्राप्त होणारे अर्ज मंजूरीचे/लाभार्थींना अर्थसहाय्य मंजूरीचे अधिकार संबंधाच्या

४. [१] या योजनांचा लाभ घेऊ इच्छणाऱ्या लाभार्थींना स्थानिक भाषेतील छापील अर्ज पुरविले जातील. या योजनेचा लाभ घेऊ इच्छणाऱ्या लाभार्थींनी संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेप्रमाणे अर्ज केला तरी चालेल.

[२] लाभार्थींचे अर्ज तलाठी, ग्रामसेवक, ग्रामपंचायती, पंचायत समित्या, संबंधित नगरपरिषदा, महानगरपालिका इत्यादी प्राप्त करतील. या अर्जांची यादी तयार करून ते आवश्यक शिफारशीसह संबंधित तहसिलदारांकडे पाठवतील.

[३] सदरचे अर्ज तहसिलदारांकडून संजय गांधी निराधार अनुदान योजना समिती पुढे मंजूरीसाठी ठेवण्यात येतील, आणि समितीकडून संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेसाठी विहित केलेल्या कार्यपध्दतीनुसार कार्यवाही करण्यात येईल.

[४] या तीन्हीही योजनांच्या लाभार्थींच्या पात्रतेबाबत चुकीची माहिती दिल्याचे निदर्शनास आल्यास लाभार्थ्यास देण्यात येत असलेले अर्थसहाय्य तहसिलदार बंद करतील आणि लाभार्थ्यास त्यापूर्वी देण्यात आलेल्या अर्थसहाय्याच्या रकमेची वसुली करतील.

[५] तहसिलदार या योजनांच्या अंमलबजावणीबाबतच्या माहितीचा/प्रगतीचा मासिक/त्रैमासिक/वार्षिक अहवाल विहित मुदतीत संबंधित जिल्हाधिकाऱ्यांना पाठवितील.

५. राष्ट्रीय सामाजिक अर्थ सहाय्याच्या या तीनही योजनांच्या संनियंत्रणासाठी राज्य स्तरावर समिती स्थापण्यात येत असून तिची रचना खालीलप्रमाणे राहील :-

१]	राज्याचे मुख्य सचिव	अध्यक्ष
२]	अप्पर मुख्य सचिव, नियोजन विभाग	सदस्य
३]	प्रधान सचिव, वित्त विभाग	सदस्य
४]	सचिव, सार्वजनिक आरोग्य विभाग	सदस्य
५]	सचिव, ग्राम विकास व जलसंधारण विभाग	सदस्य
६]	सचिव, महिला व बालकल्याण विभाग	सदस्य
७]	सचिव, समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व युवक कल्याण विभाग	सदस्य
८]	सचिव, नगर विकास विभाग	सदस्य
९]	सचिव, गृहनिर्माण व विशेष सहाय्य विभाग	सदस्य सचिव

या राज्यस्तरीय समितीमध्ये केंद्र शासनाच्या ग्रामीण विकास मंत्रालय, ग्रामीण क्षेत्र व रोजगार मंत्रालय, नागरी व्यवसाय व रोजगार मंत्रालय यांचे प्रतिनिधी आणि संबंधित विषयातील खाजगी क्षेत्रातील तज्ज्ञ व सेवाभावी संस्थांचे अशासकीय प्रतिनिधी यांचा सदस्य म्हणून समावेश करावयाचा असून त्यांची नावे सचिव स्थावकाशा समाविष्ट करण्यात येतील.

या तीनही राष्ट्रीय अर्थसहाय्याच्या योजनांचा राज्य स्तरावरील नियंत्रण विभाग [नोडल एजन्सी] म्हणून गृहनिर्माण व विशेष सहाय्य विभाग काम पाहील.

या राष्ट्रीय योजनांच्या संनियंत्रणाची, त्यांच्या मुल्यमापनाची, इतर संबंधित बाबींची आणि यासंदर्भात आवश्यक ते अहवाल केंद्र शासनास पाठविण्याची जबाबदारी या राज्यस्तरीय समितीची राहील.

६. राष्ट्रीय सामाजिक आर्थिक सहाय्याच्या या तिन्हीही योजनांसाठी जिल्हा स्तरावर संनियंत्रण अधिकारी [नोडल एजन्सी] म्हणून संबंधित जिल्हाधिकारी काम पहातील.

७. या तिन्ही राष्ट्रीय योजनांच्या संनियंत्रणासाठी जिल्हाधिकारी जिल्हास्तरीय समिती स्थापन करतील. या जिल्हास्तरीय समितीची रचना खालीलप्रमाणे राहील :-

१]	जिल्हाधिकारी	–	अध्यक्ष
२]	जिल्ह्यातील लोकसभा/राज्यसभा सदस्य	–	सदस्य
३]	जिल्ह्यातील सर्व राजकीय पक्षांना प्रतिनिधित्व मिळेल, अशाप्रकारे जिल्ह्यातील १/३ विधानसभा सदस्य/विधानपरिषद सदस्य.	–	सदस्य
४]	जिल्हापरिषदेचे अध्यक्ष किंवा जिल्हा परिषदेच्या स्थायी समितीचे सभापती.	–	सदस्य
५]	जिल्ह्यातील संबंधित खात्यातील विभाग प्रमुख	–	सदस्य
६]	पंचायत समितीचे आणि नगर परिषदांचे अध्यक्ष	–	सदस्य
७]	संबंधित विषयातील खाजगी क्षेत्रातील तज्ज्ञ व सेवाभावी संस्थेचे अशासकीय प्रतिनिधी.	–	सदस्य

या जिल्हास्तरीय समितीच्या सदस्यांच्या नेमणूका संबंधित जिल्हाधिकारी हे त्या जिल्ह्याच्या पालक मंत्र्यांच्या मान्यतेने करतील. त्याचप्रमाणे या राष्ट्रीय योजनांच्या संनियंत्रणाची, त्यांच्या मुल्यमापनाची, इतर संबंधित बाबींची आणि या संदर्भात केंद्र शासनास आवश्यक ते अहवाल पाठविण्याची जबाबदारी

७. जिल्हाधिकारी खालील बाबींत जबाबदार राहतील :-

[१] या राष्ट्रीय सामाजिक आर्थिक सहाय्याच्या योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी ठरवून दिलेल्या मार्गदर्शक तत्वानुसार आणि कार्यपध्दतीनुसार परिणामकारक अंमलबजावणी करणे.

[२] या योजनांची मोठ्या प्रमाणावर प्रसिध्दी करणे,

[३] जिल्हास्तरीय समितीच्या नियमित बैठका बोलाविणे,

[४] योजनांचे संनियंत्रण करणे, योजनांच्या अंमलबजावणी संबंधीची माहिती संकलीत करणे, त्यांचा मासिक, त्रैमासिक व वार्षिक प्रगती अहवाल गृहनिर्माण व विशेष सहाय्य विभागाकडे आणि इतर संबंधित विभागांकडे विहित मुदतीत पाठविणे,

[५] योजनांच्या लाभधारकांना लाभाच्या/अर्थसहाय्याच्या रक्कमेचे वितरण करण्याची व्यवस्था करणे.

८. या राष्ट्रीय योजनांची आणि या योजनांचा लाभ कसा मिळविता येईल याबाबतच्या पध्दतीचा/माहितीचा आपआपल्या क्षेत्रात प्रसार करणे, लाभधारकांकडून अर्ज प्राप्त करणे, त्यांची यादी तयार करणे, तो संबंधित तहसिलदारांकडे आवश्यक शिफारशींसह पाठविणे याची जबाबदारी ग्राम-पंचायती, नगर परिषदा यांची राहील.

९. या राष्ट्रीय योजनांसाठी १००% आर्थिक सहाय्य केंद्र शासनाकडून देण्यात येणार असून हे केंद्रीय आर्थिक सहाय्य/ अनुदान केंद्र शासनाकडून परस्पर जिल्हाधिकाऱ्यांकडे वितरीत केले जाणार आहे. त्यामुळे हया योजनांच्या लेखा विषयक कार्यपध्दतीसंबंधी खालील प्रमाणे कार्यवाही करण्यात यावी. :-

[१] महाराष्ट्र कोषागार नियम, १९६८, खंड-१, नियम ४९४ खालील तरतुदीनुसार प्रत्येक जिल्हाधिकाऱ्यांना त्यांच्या नावे कोषागारात खालीलप्रमाणे एक स्वतंत्र वैयक्तिक ठेव लेखा [स्वीय प्रपंजी लेखा] उघडण्यास महालेखापाल,-१, महाराष्ट्र, मुंबई यांनी आणि वित्त विभागाने त्याचे अनौपचारीक संदर्भ क्र. टीएम/सीएच-६/पीएलए-४१२, दि. ५. १०. ९५ आणि क्र. ९२७ अ/९५/व्यय-३, दि. १५. ९. ९५ व क्र. १४०/९५/कोषा-४, दि. १९. ९. ९५ अन्वये सहमती दिलेली आहे.

...६/-

" के-ठेवी 'व आगाऊ रक्मा'

८४४३-नागरी ठेवी

बा-बीन व्याजी ठेवी

१०६- वैयक्तिक ठेवी

राष्ट्रीय सामाजिक अर्थ सहाय्यक कार्यक्रम [एन. एस. ए. पी.]

संगणक संकेतांक क्र. [८४४३ ५०८३]

तरी सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांनी आपल्या नावे वरील लेखा शिर्षाखाली कोषागारात वैयक्तिक ठेव लेखा तात्काळ उघडावा.

[२] केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेली रक्कम या लेख्यात जमा करावी व त्यातूनच धनादेशाव्दारे प्रदानासाठी रक्कम काढण्यात यावी.

[३] सदर लेख्यातील रक्कम काढण्यासाठी धनादेश पुस्तके कोषागाराकडून/ अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई यांच्याकडून जिल्हाधिकाऱ्यांना मागणीनुसार पुरविण्यात यावीत.

[४] तहसिलदारांना तालुका स्तरावर रक्कम काढण्यासाठी लागणारी धनादेश पुस्तके जिल्हाधिकारी जिल्हा कोषागारातून प्राप्त करून घेऊन ती संबंधित तहसिलदारांना गरजेनुसार पुरवतील.

[५] प्रत्येक तहसिलदारांना अनुदानाचे प्रदान तालुका स्तरावरून करावयाचे असल्यामुळे प्रत्येक तालुक्याच्या गरजेनुसार जिल्हाधिकारी वैयक्तिक ठेव लेख्यातून किती रक्कम काढावयाची ती मर्यादा ठरवून देतील व त्याप्रमाणे तहसिलदार/तालुका स्तरावर धनादेशाव्दारे बँकेतून/उप-कोषागारातून रक्कम काढून लाभधारकांना प्रदान करतील. अशा प्रकारे काढण्यात येणारी रक्कम जिल्हाधिकारी यांचे नावे उघड-ण्यात आलेल्या स्विय प्रपंजी लेख्यात खर्ची पडेल. तसेच तालुका स्तरावर जमा होणारी रक्कमही याच लेख्यात जमा करता येईल.

व उप कोषागार अधिकाऱ्यांना कळवतील. या मर्यादेनुसार तहसिलदार

[६] लाभार्थींच्या नावे [सर्व तपशिलासह] रक्कम मंजूरी आदेश तहसि-लदारांनी निर्गमित करावेत. सदर आदेशाची प्रत प्रथम देयकासोबत जोडावी व पुढील देयकावर फक्त आदेश क्रमांक व दिनांक नमूद करावा. ज्या ज्या वेळी लाभार्थींच्या संख्येत वाढ होईल त्या त्या वेळी स्वतंत्र आदेश काढून देयकासोबत जोडणे आवश्यक आहे. देयके महाराष्ट्र कोषागार नियम खंड-२ नमुना ४४ मध्ये करण्यात यावीत.

[७] यासंबंधीची देयके तहसिल कार्यालयात राहतील. त्यापोटी तहसिलदारांनी

जमा करावयाची असल्याने शक्यतो तो रेखांकित धनादेशाद्वारे प्रदान करण्यात यावी. ज्या लाभार्थींना पोष्टात/बँकेत खाते उघडून रक्कम काढणे अशक्य असेल त्यांच्या बाबतीत संबंधित तहसिलदारांनी लाभार्थींना मनीऑर्डरने रक्कम प्रदान करावी. मनीऑर्डरसाठी येणारा खर्च प्रथमत: संजय गांधी निराधार अनुदान योजनेंतर्गत कार्यालयीन खर्चासाठी केलेल्या तरतुदीतून भागवावा व हा खर्च अलगरित्या दाखविण्यात यावा.

[९] वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतनाच्या राष्ट्रीय योजनेंतर्गत असलेल्या लाभार्थीचे निधन झाल्याची माहिती प्राप्त होताच त्याचे निवृत्ती वेतन प्रदान थांबविण्यात यावे. तसेच निधनानंतरच्या कालावधीसाठी चुकीने अतिरिक्त प्रदान झाले असल्यास सदर रक्कम संबंधित बँकेकडून पोष्ट कार्यालयाकडून त्वरीत प्राप्त करून घेऊन ठेव लेख्यात जमा करावी.

[१०] योजनानिहाय लाभार्थींना करण्यात येणाऱ्या प्रदानाच्या नोंदी अद्ययावत ठेवाव्यात व त्या सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी साक्षांकित कराव्यात. त्यासाठी योग्य नोंदवही ठेवण्यात यावी.

[११] योजनेचे लेखे योग्य पध्दतीने नोंद व अद्यूक ठेवण्याची जबाबदारी जिल्हाधिकारी यांच्यावर राहील.

IMP [१२] सदर लेख्याचे लेखा परीक्षण महालेखापालांकडून करून घेण्यात यावे.

[१३] ठेव लेख्यातील जमाखर्चाचा मासिक व वार्षिक मेळ कोषागार लेख्याबरोबर नियमितपणे घेण्यात यावा.

[१४] या लेख्याचे विनियोग प्रमाणपत्र महालेखापालाकडून प्राप्त करून केंद्र शासन/राज्य शासनास पाठावण्याची जबाबदारी जिल्हाधिकारी यांच्यावर राहील.

[१५] लाभार्थींची संख्या व त्यांना दरमहा प्रदानाप्रित्यर्थ झालेल्या योजनानिहाय खर्चाची माहिती विहित विवरणपत्रात प्राप्त करून खर्चाचा आढावा घेण्यात यावा.

[१६] स्थिर प्रपंजी लेख्यातील जमा खर्चाच्या आर्थिक व्यवहारास जिल्हाधिकारी हे जबाबदार राहतील.

१०. केंद्र शासनाच्या या राष्ट्रीय सामाजिक आर्थिक सहाय्याच्या योजनेची अंमलबजावणी करण्यासाठी स्वतंत्र अधिकारी वर्ग/कर्मचारी वर्ग नेमण्यास सध्या

केंद्र शासनाने परवानगी दिलेली नाही. त्यामुळे राज्य शासनाच्या संजय गांधी निराधार अनुदान योजना, संजय गांधी स्वावलंबन योजना आणि इंदिरा गांधी भूमिहीन वृध्द शेतमजूर सहाय्य योजना या योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी जो अधिकारी वर्ग/कर्मचारी वर्ग कार्यरत आहे त्यांच्याकडूनच या राष्ट्रीय योजनांची अंमलबजावणी करण्यात यावी. या योजनांच्या परिणामकारक अंमलबजावणीसाठी सध्याचा कार्यरत अधिकारी/कर्मचारी वर्ग जिल्हाधिकाऱ्यांनी इतरत्र कोठेही वापरू नये.

११. राज्य शासनाच्या संजय गांधी निराधार अनुदान योजना व इंदिरा गांधी वृध्द शेतमजूर सहाय्य योजना या दोन्ही योजना आणि केंद्र शासनाच्या राष्ट्रीय सामाजिक आर्थिक सहाय्याच्या योजना भिन्न असल्या तरी, त्या एकाच वेळी परंतु वेगवेगळ्या अंमलात आणावयाच्या आहेत. त्यामुळे कर्मचारी वर्गाकडून या योजनांच्या नोंदी आणि लेखे वेगवेगळे ठेवण्यात येतील, याबाबत संबंधित तहसिलदार/जिल्हाधिकाऱ्यांनी आवश्यक ती खबरदारी घ्यावी.

१२. सर्व जिल्हाधिकारी आणि सर्व जिल्हा परिषदांच्या मुख्य कार्यकारी अधिकारी यांनी या शासन निर्णयातील सूचना त्यांच्या अधिकार क्षेत्राखालील तलाठी, ग्रामसेवक, तहसिलदार, ग्रामपंचायती, पंचायत समित्या, प्राथमिक आरोग्य केंद्र आणि इतर संबंधित कार्यालयांच्या निदर्शनास आणून द्याव्यात व ते या सूचनांचे काटेकोरपणे अनुपालन करतील याची दक्षता घ्यावी.

१३. हा शासन निर्णय वित्त विभागाच्या संमतीने त्यांच्या अनौपचारीक संदर्भ क्रमांक १२७-अ/९५/व्यय-३, दि. १५.९.९५ व क्र.-१४०/९५/कोषा-४, दि. १९.९.९५ अन्वये काढण्यात आला आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

[उ. शं. नगराळे]
अवर सचिव, महाराष्ट्र शासन.

प्रति,
मा. राज्यपालांचे सचिव,
मा. मुख्य मंत्र्यांचे सचिव,
[illegible]

GR-200407301447250001-0100

महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२
अंतर्गत उद्भवणाऱ्या [illegible] स्पष्टीकरण.

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन परिपत्रक, क्र. ममाअ-२००४/प्र.क्र. [illegible]
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२
दिनांक : २९.६.२००४

परिपत्रक :-

शासनाचा कारभार पारदर्शक असावा व शासनाच्या कारभाराची [illegible] मिळावी या हेतुने शासनाने महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२ [illegible] अधिनियमातील तरतुदींमध्ये काही संदिग्धता असल्याबाबत अनेक संबंधित [illegible] होत्या. मा.लोकआयुक्त/ उप लोकआयुक्त यांनीसुद्धा शासनाकडे काही मुद्यांबाबत [illegible] केली होती. वर नमूद केल्याप्रमाणे अधिनियमातील संदिग्धते संदर्भात खालीलप्रमाणे [illegible] आहे :-

क्र.	मुद्दा	स्पष्टीकरण
१	द्वितीय अपीलीय प्राधिकारी म्हणून मा.लोकआयुक्त व यथाशक्ती मा.उप लोकआयुक्त यांनी दिलेला निर्णय बंधनकारक आहे काय?	मा.लोकआयुक्त [illegible] मा.उप लोकआयुक्त यांनी महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२ संदर्भात द्वितीय अपीलीय प्राधिकारी [illegible] बंधनकारक व अंतिम [illegible] पालन करणे आवश्यक आहे.
२	महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम,२००२ कशा प्रकारच्या सार्वजनिक संस्थांना लागू आहे.	अधिनियमातील कलम [illegible] मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे ज्या संस्थांना शासनाकडून [illegible] कोणतेही सहाय्य देण्यात येते, [illegible] संस्थांची माहिती उपलब्ध करून [illegible] संस्थांनी शासकीय माहिती अधिकारी/अपीलीय अधिकारी नेमणे आवश्यक आहे. सदर संस्थांशिवाय [illegible] आयुक्त/निबंधक यांचेकडे नोंदणीकृत [illegible] शासकीय माहिती अधिकारी [illegible] नेमणूक करण्याची आवश्यकता [illegible] माहिती (जी धर्मादाय आयुक्तांच्या [illegible] उपलब्ध असते ती) धर्मादाय आयुक्त [illegible] कार्यालयाकरीता नियुक्त केलेल्या [illegible] अपीलीय प्राधिकारी यांच्याकडून [illegible]
३	शासकीय माहिती अधिकाऱ्याने माहिती देण्यामध्ये केलेल्या कसुरीबद्दल त्याला भंडत करणाऱ्या अधिकारी/ कर्मचाऱ्याला दंडाची शिक्षा करता येते काय?	"महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२" च्या कलम २(७) मध्ये शासकीय माहिती अधिकाऱ्याची व्याख्या देण्यात आली आहे. त्यानुसार [illegible] कर्तव्ये पार पाडण्यासाठी शासनाच्या [illegible] सहाय्य घेतले जाते अशा [illegible] कर्मचाऱ्यासमक्ष शासकीय माहिती अधिकारी [illegible] येते. ही तरतूद लक्षात

		घेता, शासकीय माहिती अधिकाऱ्याने माहिती देण्यामध्ये केलेल्या कसुरीबद्दल त्याला मदत करणारा अधिकारी/कर्मचारी ज्यांनी माहिती उपलब्ध करून देण्यास दिरंगाई/विलंब केला असेल तो शिक्षेस पात्र राहील.
४	कोणत्याही शासकीय माहिती अधिकाऱ्याने विहित मुदतीत माहिती उपलब्ध करून न दिल्यास कोणत्याही योग्य कारणाशिवाय कसूर केली असेल किंवा चुकीची, दिशाभूल करणारी सदोष किंवा अपूर्ण माहिती उपलब्ध करून दिल्यास संबंधित शासकीय माहिती अधिकाऱ्यावर शास्ती लादता येईल. अशी तरतूद अधिनियमातील कलम १२ मध्ये करण्यात आलेली आहे. त्यामध्ये कसूरवार अधिकाऱ्यावर शास्ती लादण्याची कार्यवाही ही संबंधित सक्षम अधिकाऱ्याच्या स्वेच्छा निर्णयानुसार आहे काय?	कोणत्याही शासकीय माहिती अधिकाऱ्याने विहित मुदतीत कोणतेही योग्य कारण नसताना माहिती उपलब्ध करून देण्यात कसूर केली असेल किंवा चुकीची दिशाभूल करणारी सदोष किंवा अपूर्ण माहिती दिली आहे या निर्णयापर्यंत जर सक्षम प्राधिकारी आला असेल तर अशा शासकीय माहिती अधिकाऱ्यावर शास्ती लादणे ही बाब अधिनियमातील कलम १२ मधील तरतुदीनुसार स्वेच्छानिर्णयाधीन नसून ती बंधनकारक आहे. इंग्रजी भाषांतरामध्ये या बाबत जरी " May " असा शब्द वापरण्यात आला असला तरी वस्तुतः तो " Shall " याच अर्थाने वापरण्यात आला आहे.

"महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५" ची अंमलबजावणी करतांवेळी उपरोक्त बाबींसंदर्भात दिलेले स्पष्टीकरण विचारात घेऊन संबंधितांनी योग्य ती कार्यवाही करावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(यु.पी.एस.मदान)
शासनाचे सचिव

प्रत,

१) राज्यपालांचे सचिव,
२) मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
३) उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव,
४) सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
५) मुख्य सचिव,
६) शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
*७) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई,
*८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपिल शाखा, मुंबई,
*९) प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई,
*१०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई,
*११) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
*१२) सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई,
*१३) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई,
१४) सर्व विभागीय आयुक्त,
१५) सर्व जिल्हाधिकारी / जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
१६) सर्व मंत्रालयीन विभाग,
१७) मंत्रालयीन विभागाच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग / कार्यालय प्रमुख,
१८) सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
*१९) राज्य स्तरीय परिषदेचे सर्व सदस्य,
२०) निवड नस्ती. (२ प्रती)

* (पत्राने)

GR-200408051452470 01-0/00

महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग
शासन परिपत्रक, क्रमांक : मयाअ-२००२/प्र.क्र.१२७/०२/५,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : २४.०६.२००४

पहा :- १) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन परिपत्रक, क्र.: मयाअ-२००२/ प्र.क्र.९६/०२/५, दि. ३०/९/२००२.
२) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन परिपत्रक, क्र.: मयाअ-२००२/ प्र.क्र.१३२/०२/५, दि. ७/१/२००३.
३) सामान्य प्रशासन विभाग, शासन परिपत्रक, क्र.: मयाअ-२००२/ प्र.क्र.१२४/०२/५, दि. १४/८/२००३
४) सामान्य प्रशासन विभाग,शासन परिपत्रक, क्र.: मयाअ-२००२/ प्र.क्र.१२७/०२/५, दि. ३१.१०.२००३
५) मा.मुख्य सचिव यांनी सर्व मंत्रालयीन विभागाच्या सचिव / प्रधान सचिव व अपर मुख्य सचिव यांना लिहिलेले दिनांक ३ डिसेंबर, २००४ चे अर्ध शासकीय पत्र.
६) मा.मुख्य सचिव यांनी सर्व मंत्रालयीन विभागाच्या सचिव / प्रधान सचिव व अपर मुख्य सचिव यांना लिहिलेले दिनांक २५ मे, २००४ चे अर्ध शासकीय पत्र.

शासन परिपत्रक :-

शासकीय व्यवहारांची / कामकाजाची आस्थेत जास्त माहिती जनतेस मिळावी या करिता दि. २३ सप्टेंबर, २००२ पासून "महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अध्यादेश, २००२ " जारी करण्यात आला होता. या अध्यादेशाच्या अनुषंगाने मा.राष्ट्रपती यांची मान्यता घेऊन "महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२ " पूर्वलक्षी प्रभावाने म्हणजेच दिनांक २३ सप्टेंबर,२००२ पासून अंमलात आणण्यात आलेला आहे.

२) या अधिनियमाची काटेकोर अंमलबजावणी करण्याकरिता प्रत्येक सक्षम प्राधिकाऱ्याने पुढीलप्रमाणे कार्यवाही करण्याबाबत उपरोक्त आदेशान्वये संबंधितांना वेळोवेळी सूचना देण्यात आलेल्या आहेत :-

अ) सर्व सक्षम प्राधिकाऱ्यांनी त्यांच्या नियंत्रणाखालील प्रत्येक कार्यालयाकरिता शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांच्या तात्काळ नियुक्त्या करणे.

ब) प्रत्येक कार्यालयातील शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांचे नांव, पत्ता, दूरध्वनी क्रमांक इत्यादि बाबतची माहिती कार्यालयाच्या दर्शनी भागावर तत्काळ प्रसिध्द करणे.

क) अधिनियमातील कलम चार मध्ये नमूद करण्यात आल्याप्रमाणे प्रत्येक कार्यालयातील अभिलेख तालिकाबध्द व सूचिबध्द करणे, कार्यालयातील अधिकारी यांचे कर्तव्ये आणि निर्णय घेण्याच्या प्रक्रियेत त्यांनी अनुसरावयाची कार्यपध्दती ,नागरिकांना उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या सुविधांचा तपशील इत्यादि कार्यवाही तत्काळ करणे.

ड) प्रत्येक सक्षम प्राधिकाऱ्यांच्या नियंत्रणाखालील शासकीय माहिती अधिकाऱ्यांकडे प्राप्त झालेल्या अर्जांवरील कार्यवाहीची माहिती परिपत्रकांत उद्दर्षित ४ येथील शासन परिपत्रक दिनांक ३१ ऑक्टोबर,२००२ अन्वये जोडलेल्या विवरणपत्र "अ" मध्ये शासकीय अपीलीय प्राधिकाऱ्यांकडे प्राप्त झालेल्या अपीलांवरील कार्यवाहीची माहिती विवरणपत्र "ब" मध्ये संबंधित मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागाकडे प्रत्येक महिन्याच्या १० तारखे पूर्वी सादर करणे. तसेच क्षेत्रीय कार्यालयांकडून विवरणपत्र

A/G.GAIS

एच-470(400)-5-04(1)-1

"अ" व "ब" मध्ये प्राप्त झालेली माहिती एकत्रित करून विवरणपत्र "क" मध्ये दर महिन्याच्या १५ तारखेपूर्वी सामान्य प्रशासन विभागाकडे पाठविणे.

३) महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२ ची प्रभावी अंमलबजावणी करण्याकरिता उपरोक्त बाबींवर संबंधितांनी विनाविलंबाने कार्यवाही करणे अपेक्षित होते. तथापि, काही कार्यालयांनी शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांच्या अद्यापही नेमणूका केल्या नसल्याची, बऱ्याच विभागांनी / कार्यालयांनी त्यांच्या विभागात / कार्यालयात नियुक्त केलेल्या शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांच्या बाबतची माहिती कार्यालयाच्या दर्शनी भागावर प्रसिध्द केली नसल्याची व अद्याप कोणत्याही विभागांनी / कार्यालयांनी अधिनियमातील कलम चार मध्ये नमूद केलेली कार्यवाही केली नसल्याची बाब काही स्वयंसेवी संस्थांनी मा.मुख्यमंत्र्यांच्या निदर्शनास आणली असून त्यावर मा.मुख्यमंत्र्यांनी तीव्र नाराजी व्यक्त केलेली आहे.

४) वरील परिच्छेद २ मध्ये नमूद केलेल्या "अ," "ब," "क," व "ड" मधील मुद्यांबाबतची कार्यवाही तातडीने पूर्ण करण्याबाबत संबंधितांना उपरोक्त नमूद शासन परिपत्रकान्वये वारंवार सूचना देण्यात आलेल्या आहेत. तथापि, संबंधितांनी या शासन परिपत्रकांची योग्य ती दखल घेतली नसल्याचे दिसून येते. तेव्हा ज्या विभागांनी /कार्यालयांनी "अ," "ब" व "क" येथे नमूद केलेल्या बाबींवरील कार्यवाही अद्यापही पूर्ण केली नसेल, त्या विभागांनी / कार्यालयांनी आवश्यक ती कार्यवाही कोणत्याही परिस्थितीत १५ दिवसांच्या आत पूर्ण करावी. तसेच "ड" च्या संदर्भात दि. ३१.१०.२००३ च्या शासन परिपत्रकामध्ये नमूद कार्यपध्दती मध्ये आता पुढीलप्रमाणे सुधारणा करण्यात येत आहेत :-

१) सर्व शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांच्याकडे प्राप्त झालेल्या अनुक्रमे अर्जांची व अपीलांची प्रत्येक महिन्याची माहिती विवरणपत्र-"अ" व "ब" मध्ये संबंधित जिल्हाधिकारी यांचेकडे प्रत्येक महिन्याच्या ५ तारखेपूर्वी पाठविण्याची दक्षता घ्यावी.

२) संबंधित जिल्हाधिकारी यांचेकडे विविध कार्यालयांकडून प्राप्त झालेल्या माहितीच्या आधारे दरमहा होणाऱ्या लोकशाही दिनाबाबत सर्व जिल्हाधिकारी यांनी या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीचा आढावा घ्यावा व त्यांचेकडे प्राप्त झालेली सर्व माहिती एक आठवड्याच्या आत संबंधित विभागीय आयुक्त यांचेकडे पाठवावी.

३) सर्व जिल्हाधिकारी यांचेकडून विभागीय आयुक्त यांनी त्यांचेकडे प्राप्त झालेली सर्व माहिती विवरणपत्र "क" मध्ये एकत्रित करून एका आठवड्याच्या आत शासनास (सामान्य प्रशासन विभाग) सादर करावी.

५) सर्व मंत्रालयीन विभागांनी मंत्रालय स्तराकरिता नियुक्त केलेल्या सर्व शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांच्याकडे प्राप्त झालेल्या अनुक्रमे अर्जांची व अपीलांची प्रत्येक महिन्याची माहिती विवरणपत्र "क" मध्ये एकत्रित करून सामान्य प्रशासन विभागाकडे पाठवावी.

उपरोक्त नमूद सुधारित कार्यवाही करण्याकरिता दि.३१.१०.२००३ सोबतच्या विवरणपत्रामध्ये सुधारणा करण्यात आली असून सुधारित विवरणपत्राची प्रत सोबत जोडण्यात आली आहे.तरी या पुढे (जुलै-२००४ ची माहिती) प्रस्तुत बाबींची माहिती सुधारित विवरणपत्रात पाठवावी.

५) प्रथम अपीलीय प्राधिकाऱ्याकडे प्राप्त होणाऱ्या अपीलांबर विहित मुदतीच्या आत निर्णय घेऊन तो अपीलकारास लेखी कळविण्याच्या सूचना सर्व संबंधितांना देण्याबाबत उपरोक्त संदर्भ क्र.६ च्या अ.शा. पत्रान्वये सर्व मंत्रालयीन विभागांना विनंती करण्यात आली असून त्यानुसार सर्व मंत्रालयीन विभागांनी त्यांच्या

नियंत्रणाखालील सर्व संबंधितांना या प्रकरणी आवश्यक त्या सूचना तत्काळ द्याव्यात या साठी पुन्हा स्मरण करण्यात येत आहे.

६) सर्व विभागीय आयुक्तांनी त्यांच्या कार्यक्षेत्रातील सर्व कार्यालयातील या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीचा आढावा दर दोन महिन्यानी घ्यावा व त्याबाबतचा अहवाल शासनास सादर करावा.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नांवाने,

(यु.पी.एस.मदान)
शासनाचे सचिव.

प्रति,

१) राज्यपालांचे सचिव,
२) मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
३) उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव,
४) सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
५) मुख्य सचिव,
६) शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
* ७) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई,
* ८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपिल शाखा, मुंबई,
* ९) प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई,
* १०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई,
* ११) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
* १२) सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई,
१३) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई,
१४) सर्व विभागीय आयुक्त,
१५) सर्व जिल्हाधिकारी / जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
१६) सर्व मंत्रालयीन विभाग,
१७) मंत्रालयीन विभागाच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग / कार्यालय प्रमुख,
१८) सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने,
१९) राज्य स्तरीय परिषदेचे सर्व सदस्य,
२०) निवड नस्ती. (२ प्रती)
* (पत्राने)

विवरणपत्र 'अ'

शासकीय माहिती अधिकाऱ्यांनी संबंधित जिल्हाधिकारी यांचेकडे दरमहा दि.५ पूर्वी सादर करावयाची माहिती.

माहितीचा कालावधी :- दिनांक ते दिनांक

शासकीय माहिती अधिकाऱ्याचे नाव, पदनाम व कार्यालयाचे नाव	माहितीच्या कालावधीत प्राप्त झालेल्या अर्जांची संख्या	त्यापैकी निकालात काढलेल्या अर्जांची संख्या	प्रलंबित अर्जांची संख्या व त्याची संक्षिप्त कारणे	३० दिवसांपेक्षा जास्त दिवसां पासून प्रलंबित अर्जांची संख्या व त्याची कारणे
१	२	३	४	५

विवरणपत्र 'ब'

सर्व अपीलीय प्राधिकाऱ्यांनी संबंधित जिल्हाधिकारी यांचेकडे दरमहा दि.५ पूर्वी सादर करावयाची माहिती.

माहितीचा कालावधी :- दिनांक ते दिनांक

अपीलीय प्राधिकाऱ्याचे नाव, पदनाम व कार्यालयाचे नाव	प्राप्त झालेल्या अपील अर्जांची संख्या	त्यापैकी निकालात काढण्यात आलेल्या अपील अर्जांची संख्या	प्रलंबित अपील अर्जांची संख्या व त्याची संक्षिप्त कारणे	६० दिवसांपेक्षा जास्त दिवसां पासून प्रलंबित अपीलांची संख्या व त्याची कारणे
१	२	३	४	५

विवरणपत्र 'क'

प्रत्येक विभागीय आयुक्त व सर्व मंत्रालयीन विभागांनी सामान्य प्रशासन विभागाकडे एकत्रित करून दरमहा दि.१५ पूर्वी पाठवावयाची माहिती.

कार्यालयाचे / विभागाचे नांव :- माहितीचा कालावधी :- दिनांक ते दिनांक

एकूण कार्यालयांची संख्या	एकूण सक्षम प्राधिकाऱ्यांची संख्या	एकूण शासकीय माहिती अधिकाऱ्यांची संख्या				एकूण अपीलीय प्राधिकाऱ्यांची संख्या			
		प्राप्त झालेले एकूण अर्ज	निकाली काढलेले अर्ज	प्रलंबित अर्ज	३० दिवसांपेक्षा जास्त दिवसां पासून प्रलंबित अर्जांची संख्या व त्याची कारणे	प्राप्त झालेले एकूण अपील अर्ज	निकाली काढलेले अपील	प्रलंबित अपील अर्ज	६० दिवसांपेक्षा जास्त दिवसां पासून प्रलंबित अपीलांची संख्या व त्याची कारणे
१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०

A:\Statement\61

CE-47614000-6-04-2K.

GR - 2004 [illegible] 1001 - 0100

महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम,२००२
प्रथम अपीलीय प्राधिकाऱ्याने अपील
विहित मुदतीत निकाली काढणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग
शासन परिपत्रक, क्रमांक : ममाअ-२००४/प्र.क्र.३४/०४/५,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : ६ जुलै, २००४

परिपत्रक :

"महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२" च्या कलम ११(४) अन्वये अपीलीय प्राधिकारी यांनी शक्यतो ३० दिवसांच्या आत किंवा वेळ वाढवून घेतली असेल तर ६० दिवसांच्या आत त्यांच्याकडे दाखल झालेल्या अपिलावर निर्णय देणे अभिप्रेत आहे. शासनाच्या असे निदर्शनास आले आहे की, अपीलीय प्राधिकारी हे निश्चित कालावधीत निर्णय देत नाहीत. त्यांच्याकडून निर्णय झाला नसल्यामुळे अर्जदारांना माहिती उपलब्ध होत नाही व त्यांना मा.लोक आयुक्त/उप लोक आयुक्त यांच्याकडे पुढील अपिल दाखल करणेही शक्य होत नाही. अशा परिस्थितीत माहितीचा अधिकार अधिनियमाचा मूळ हेतू साध्य होत नाही. शासनाकडे विविध अर्जदारांकडून आणि सेवाभावी संस्थांकडून अशा प्रकारच्या अनेक तक्रारी प्राप्त झाल्या आहेत. या अगोदर मुख्य सचिवांच्या सहीने सर्व मंत्रालयीन विभागांना /विभाग प्रमुखांना अपीलीय प्राधिकाऱ्यांमार्फत वेळेवर निर्णय घेण्यासंबंधी दि.२५.५.२००४ च्या अर्ध शासकीय पत्रान्वये सूचना देण्यात आल्या होत्या. त्या सूचनांची अंमलबजावणी अजूनही झालेली दिसत नाही.

वरील परिस्थितीचा विचार करून आता असे आदेश देण्यात येत आहेत की, सर्व अपीलीय प्राधिकारी यांनी अधिनियमांत दिलेल्या तरतूदीप्रमाणे निश्चित कालमर्यादेत अपील निकाली काढावे. यासंदर्भात केलेल्या दिरंगाईची शासनाकडून गंभीरपणे दखल घेतली जाईल. अपील निकाली काढणे ही बाब अपीलीय प्राधिकाऱ्यांच्या निर्धारीत केलेल्या कामाचा भाग असून यात केलेली कसूर ही त्यांनी त्यांचे कर्तव्य पार पाडण्यात केलेली कसूर समजण्यात येईल आणि असे अधिकारी नियमाप्रमाणे कारवाईस पात्र राहतील याची नोंद घ्यावी व दक्षता बाळगावी.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(अरुणकुमार भागो)
शासनाचे मुख्य सचिव

प्रत,

१) राज्यपालांचे सचिव,
२) मुख्यमंत्र्यांचे प्रधान सचिव,
३) उप मुख्यमंत्र्यांचे सचिव,
४) सर्व मंत्री / राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव,
५) मुख्य सचिव,
६) शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव,
*७) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ न्याय शाखा, मुंबई.
*८) प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपिल शाखा, मुंबई.
*९) प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई.
*१०) प्रबंधक, लोक आयुक्त व उप लोक आयुक्त, मुंबई.
*११) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई,
*१२) सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई.
*१३) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग, मुंबई.
१४) सर्व विभागीय आयुक्त.
१५) सर्व जिल्हाधिकारी / जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी.
१६) सर्व मंत्रालयीन विभाग.
१७) मंत्रालयीन विभागाच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग / कार्यालय प्रमुख.
१८) सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने.
*१९) राज्य स्तरीय परिषदेचे सर्व सदस्य.
२०) निवड नस्ती. (३ प्रती)

* (पत्राने)

रोटा प्रिंट/एच-510(4000-7-04).

दारिद्रय रेषेच्या यादीत नांव नसलेल्या ६५ किंवा ६५ वर्षावरील वृध्दांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना लागू करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१,
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
मंत्रालय, विस्तार भवन,मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : २९ जून,२००९

वाचा : १) शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक ३० सप्टेंबर, २००८
२) शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक २७ फेब्रुवारी, २००९
३) शासन परिपत्रक क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक ६ मे,२००९

प्रस्तावना :- इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्ती वेतन योजनेमध्ये ६५ वर्षे वा ६५ वर्षांवरील वृध्दांना केंद्र शासनाचे २००/- रुपये व राज्य शासनाचे श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्ती वेतन योजनेचे ३००/-रुपये असे एकूण ५००/- रुपये मिळत आहेत. इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये दिनांक २३ सप्टेंबर २००७ पासून दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नांव असण्याची अट घातल्यामुळे, केवळ ६५ वर्ष व त्यावरील व्यक्तींना दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीतील व्यक्तींना लाभ मिळतो. काही लाभार्थी ६५ वर्ष व त्यावरील असून, त्यांचे दारिद्रय रेषेखालील यादीत नांव नाही **अशांना नव्याने निवृत्ती वेतन** सुरु करण्यासाठी शासनाकडे मागणी असल्याने, त्यांचा विचार करुन अशा वृध्दांना राज्य शासनाकडून संपूर्ण ५००/- रुपये निवृत्तीवेतन देण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. या अनुषंगाने खालील निर्णय घेतलेला आहे.

शासन निर्णय : १) लाभार्थ्यांच्या निवडीचे निकष :- ज्या व्यक्ती ६५ वर्ष व त्यावरील आहेत (ज्याचे नांव संजय गांधी निराधार योजनेत नाही अशा व्यक्तींनासुध्दा) त्यांचे कुटुंबाचे एकूण वार्षिक उत्पन्न रुपये २१,०००/- च्या आत आहे. तसेच ज्यांचे नाव दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाही अशा वृध्दांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्ती वेतन योजनेतून शासनाकडून दरमहा रुपये ५००/- देण्यात येतील. यासाठी शासन निर्णय दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या परिशिष्ट ५ मधील नमुना १३ मध्ये शासनास अहवाल पाठविणे आवश्यक राहिल.

जिल्हाधिकारी रत्नागिरी
शाखा:-
आवक नं.:- ५५१
दि. ११०९ नं.:-
- 4 AUG 2009
तहसिलदार उप जिल्हाधिकारी

क. संगायो — कार्यालय ३८०, जिल्हाधिकारी कार्यालय रत्नागिरी दिनांक - १४/८/०९

२) **अटी व शर्ती :-** या योजनेच्या लाभार्थींची निवड तसेच इतर उर्वरित अटी व शर्ती वर नमूद केलेल्या उपरोक्त क्रमांक १ येथील दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या शासन निर्णया प्रमाणे राहिल.

३) **अर्जाचा नमुना :-** या योजनेकरीता करावयाच्या अर्जाचा नमुना सोबत जोडला आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २००९०६२९१५२२५४००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(एन. आरुमुगम)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,
मा. राज्यपालांचे सचिव
मा. मुख्यमंत्र्याचे प्रधान सचिव
मा. उप मुख्यमंत्र्याचे सचिव
सर्व जिल्हयांचे पालक मंत्री
सर्व मंत्र्यांचे खाजगी सचिव
सर्व राज्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव
सर्व जिल्हा परिषदांचे अध्यक्ष
मुख्य सचिव, महराष्ट्र राज्य
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परीक्षा) १/२, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई / नागपूर
सचिव, ग्रामीण विकास मंत्रालय, भारत सरकार, कृषि भवन, नवी दिल्ली
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई
संचालक, नागरी प्रशासन, नवीन प्रशासकीय इमारत, मुंबई
वित्त विभाग (व्यय-१४ / अर्थसंकल्प -७), मंत्रालय, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग / सर्व विभागीय आयुक्त /सर्व महापालिका आयुक्त /सर्व पोलीस आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी / सर्व जिल्हा पोलीस अधीक्षक/सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
संचालक, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई
संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई
अधिदान व लेखा अधिकारी व लेखा कार्यालय, मुंबई
विभागीय समाजकल्याण अधिकारी (मुंबई/नाशिक/पुणे/औरंगाबाद/अमरावती/नागपूर)
सर्व उप विभागीय उप जिल्हाधिकारी (प्रांत अधिकारी)/ तहसिलदार / नायब तहसिलदार (संगायो)
सर्व कोषागार अधिकारी / सर्व पंचायत समितींचे गट विकास अधिकारी
सर्व उप कोषगार अधिकारी / सर्व पंचायत समितींचे गट विकास अधिकारी
सर्व अधिकारी, सा.न्या.व वि.स.विभाग,मंत्रालय, मुंबई
निवड नस्ती / का.विसयो-१

शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक २९ जून,२००९ चे सहपत्र.

(६५ किंवा ६५ वर्षावरील दारिद्रय रेषेच्या यादीत नांव नसलेल्या वृध्दांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना लागू करण्याबाबत करावयाच्या अर्जाचा नमुना)

प्रति,

तहसिलदार

तालुका-

जिल्हा-

१. अर्जदाराचे संपूर्ण नांव :

२. पत्ता :

३. जन्मतारीख व वय :

(दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या शासन निर्णयातील तरतुदीप्रमाणे वयाच्या पुराव्याचे प्रमाणपत्र)

४. कुटुंबाचे सर्व मार्गांनी मिळणारे एकूण वार्षिक उत्पन्न :

(दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या शासन निर्णयातील तरतुदीप्रमाणे वार्षिक उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र)

मी असे जाहिर करतो/करते की, मी वर दिलेली माहिती सत्य व बिनचूक असून, मी शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमित आर्थिक लाभ घेत नाही. सदरची माहिती चुकीची आढळल्यास माझ्या विरुध्द फौजदारी कारवाईसह इतर कारवाई करण्यास मी पात्र असल्याची मला जाणीव आहे.

स्थळ :-

दिनांक :-

उजव्या किंवा डाव्या हाताच्या अंगठयाचा ठसा अर्जदाराची सही

टिप :- अर्जदाराने सही व अंगठयाचा ठसा देणे बंधनकारक आहे.

५. माझ्या समक्ष श्री./श्रीमती.----------ह्याने/हिने सही व अंगठयाचा ठसा दिलेला आहे.

साक्षीदाराचे नांव व पत्ता : साक्षीदाराची सही (दिनांकासह)

दारिद्रय रेषेच्या यादीत नांव नसलेल्या ६५ किंवा ६५ वर्षावरील वृध्दांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना लागू करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१,
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
मंत्रालय, विस्तार भवन,मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : २९ जून,२००९

वाचा : १) शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक ३० सप्टेंबर, २००८
२) शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक २७ फेब्रुवारी, २००९
३) शासन परिपत्रक क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक ६ मे,२००९

प्रस्तावना :- इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्ती वेतन योजनेमध्ये ६५ वर्षे वा ६५ वर्षावरील वृध्दांना केंद्र शासनाचे २००/- रुपये व राज्य शासनाचे श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्ती वेतन योजनेचे ३००/-रुपये असे एकूण ५००/- रुपये मिळत आहेत. इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये दिनांक २३ सप्टेंबर २००७ पासून दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नांव असण्याची अट घातल्यामुळे, केवळ ६५ वर्ष व त्यावरील व्यक्तींना दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीतील व्यक्तींना लाभ मिळतो. काही लाभार्थी ६५ वर्ष व त्यावरील असून, त्यांचे दारिद्रय रेषेखालील यादीत नांव नाही **अशांना नव्याने निवृत्ती वेतन** सुरु करण्यासाठी शासनाकडे मागणी असल्याने, त्यांचा विचार करुन अशा वृध्दांना राज्य शासनाकडून संपूर्ण ५००/- रुपये निवृत्तीवेतन देण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. या अनुषंगाने खालील निर्णय घेतलेला आहे.

शासन निर्णय : १) लाभार्थ्यांच्या निवडीचे निकष :- ज्या व्यक्ती ६५ वर्ष व त्यावरील आहेत (ज्याचे नांव संजय गांधी निराधार योजनेत नाही अशा व्यक्तींनासुध्दा) त्यांचे कुटुंबाचे एकूण वार्षिक उत्पन्न रुपये २१,०००/- च्या आत आहे. तसेच ज्यांचे नाव दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाही अशा वृध्दांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्ती वेतन योजनेतून शासनाकडून दरमहा रुपये ५००/- देण्यात येतील. यासाठी शासन निर्णय दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या परिशिष्ट ५ मधील नमुना १३ मध्ये शासनास अहवाल पाठविणे आवश्यक राहिल.

२) **अटी व शर्ती :-** या योजनेच्या लाभार्थीची निवड तसेच इतर उर्वरित अटी व शर्ती वर नमूद केलेल्या उपरोक्त क्रमांक १ येथील दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या शासन निर्णया प्रमाणे राहिल.

३) **अर्जाचा नमुना :-** या योजनेकरीता करावयाच्या अर्जाचा नमुना सोबत जोडला आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २००९०६२९१५२२५४००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(एन. आरुमुगम)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,
मा. राज्यपालांचे सचिव
मा. मुख्यमंत्र्याचे प्रधान सचिव
मा. उप मुख्यमंत्र्याचे सचिव
सर्व जिल्हयांचे पालक मंत्री
सर्व मंत्र्यांचे खाजगी सचिव
सर्व राज्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव
सर्व जिल्हा परिषदांचे अध्यक्ष
मुख्य सचिव, महराष्ट्र राज्य
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परीक्षा) १/२, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई / नागपूर
सचिव, ग्रामीण विकास मंत्रालय, भारत सरकार, कृषि भवन, नवी दिल्ली
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई
संचालक, नागरी प्रशासन, नवीन प्रशासकीय इमारत, मुंबई
वित्त विभाग (व्यय-१४ / अर्थसंकल्प -७), मंत्रालय, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग / सर्व विभागीय आयुक्त /सर्व महापालिका आयुक्त /सर्व पोलीस आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी / सर्व जिल्हा पोलीस अधीक्षक/सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
संचालक, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई
संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई
अधिदान व लेखा अधिकारी व लेखा कार्यालय, मुंबई
विभागीय समाजकल्याण अधिकारी (मुंबई/नाशिक/पुणे/औरंगाबाद/अमरावती/नागपूर)
सर्व उप विभागीय उप जिल्हाधिकारी (प्रांत अधिकारी)/ तहसिलदार / नायब तहसिलदार (संगायो)
सर्व कोषागार अधिकारी / सर्व पंचायत समितीचे गट विकास अधिकारी
सर्व उप कोषगार अधिकारी / सर्व पंचायत समितीचे गट विकास अधिकारी
सर्व अधिकारी, सा.न्या.व वि.स.विभाग,मंत्रालय, मुंबई
निवड नस्ती / का.विसयो-१

शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक २९ जून,२००९ चे सहपत्र.

(६५ किंवा ६५ वर्षावरील दारिद्रय रेषेच्या यादीत नांव नसलेल्या वृध्दांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना लागू करण्याबाबत करावयाच्या अर्जाचा नमुना)

प्रति,

तहसिलदार

तालुका-

जिल्हा-

१. अर्जदाराचे संपूर्ण नांव :

२. **पत्ता :**

३. जन्मतारीख व वय :

(दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या शासन निर्णयातील तरतुदीप्रमाणे वयाच्या पुराव्याचे प्रमाणपत्र)

४. कुटुंबाचे सर्व मार्गांनी मिळणारे एकूण वार्षिक उत्पन्न :

(दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या शासन निर्णयातील तरतुदीप्रमाणे वार्षिक उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र)

मी असे जाहिर करतो/करते की, मी वर दिलेली माहिती सत्य व बिनचूक असून, मी शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमित आर्थिक लाभ घेत नाही. सदरची माहिती चुकीची आढळल्यास माझ्या विरुध्द फौजदारी कारवाईसह इतर कारवाई करण्यास मी पात्र असल्याची मला जाणीव आहे.

स्थळ :-

दिनांक :-

उजव्या किंवा डाव्या हाताच्या अंगठयाचा ठसा अर्जदाराची सही

टिप :- अर्जदाराने सही व अंगठयाचा ठसा देणे बंधनकारक आहे.

५. माझ्या समक्ष श्री./श्रीमती.----------ह्याने/हिने सही व अंगठयाचा ठसा दिलेला आहे.

साक्षीदाराचे नांव व पत्ता : साक्षीदाराची सही (दिनांकासह)

दारिद्रय रेषेच्या यादीत नांव नसलेल्या ६५ किंवा ६५ वर्षांवरील वृध्दांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना लागू करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१,
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
मंत्रालय, विस्तार भवन,मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक : २९ जून,२००९

वाचा : १) शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक ३० सप्टेंबर, २००८
२) शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक २७ फेब्रुवारी, २००९
३) शासन परिपत्रक क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक ६ मे,२००९

प्रस्तावना :- इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्ती वेतन योजनेमध्ये ६५ वर्षे वा ६५ वर्षांवरील वृध्दांना केंद्र शासनाचे २००/- रुपये व राज्य शासनाचे श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्ती वेतन योजनेचे ३००/-रुपये असे एकूण ५००/- रुपये मिळत आहेत. इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्तीवेतन योजनेमध्ये दिनांक २३ सप्टेंबर २००७ पासून दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नांव असण्याची अट घातल्यामुळे, केवळ ६५ वर्ष व त्यावरील व्यक्तींना दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीतील व्यक्तींना लाभ मिळतो. काही लाभार्थी ६५ वर्ष व त्यावरील असून, त्यांचे दारिद्रय रेषेखालील यादीत नांव नाही **अशांना नव्याने निवृत्ती वेतन** सुरु करण्यासाठी शासनाकडे मागणी असल्याने, त्यांचा विचार करुन अशा वृध्दांना राज्य शासनाकडून संपूर्ण ५००/- रुपये निवृत्तीवेतन देण्याचा प्रस्ताव शासनाच्या विचाराधीन होता. या अनुषंगाने खालील निर्णय घेतलेला आहे.

शासन निर्णय : १) लाभार्थ्यांच्या निवडीचे निकष :- ज्या व्यक्ती ६५ वर्ष व त्यावरील आहेत (ज्याचे नांव संजय गांधी निराधार योजनेत नाही अशा व्यक्तींनासुध्दा) त्यांचे कुटुंबाचे एकूण वार्षिक उत्पन्न रुपये २१,०००/- च्या आत आहे. तसेच ज्यांचे नाव दारिद्रय रेषेखालील कुटुंबाच्या यादीत नाही अशा वृध्दांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्ती वेतन योजनेतून शासनाकडून दरमहा रुपये ५००/- देण्यात येतील. यासाठी शासन निर्णय दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या परिशिष्ट ५ मधील नमुना १३ मध्ये शासनास अहवाल पाठविणे आवश्यक राहिल.

२) **अटी व शर्ती :-** या योजनेच्या लाभार्थींची निवड तसेच इतर उर्वरित अटी व शर्ती वर नमूद केलेल्या उपरोक्त क्रमांक १ येथील दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या शासन निर्णया प्रमाणे राहिल.

३) **अर्जाचा नमुना :-** या योजनेकरीता करावयाच्या अर्जाचा नमुना सोबत जोडला आहे.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या वेबसाईटवर उपलब्ध करण्यात आला असून, त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २००९०६२९१५२२५४००१ असा आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(एन. आरुमुगम)
प्रधान सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,
मा. राज्यपालांचे सचिव
मा. मुख्यमंत्र्याचे प्रधान सचिव
मा. उप मुख्यमंत्र्याचे सचिव
सर्व जिल्हयांचे पालक मंत्री
सर्व मंत्र्यांचे खाजगी सचिव
सर्व राज्यमंत्र्यांचे खाजगी सचिव
सर्व जिल्हा परिषदांचे अध्यक्ष
मुख्य सचिव, महराष्ट्र राज्य
महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता/लेखा परीक्षा) १/२, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई / नागपूर
सचिव, ग्रामीण विकास मंत्रालय, भारत सरकार, कृषि भवन, नवी दिल्ली
महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई
संचालक, नागरी प्रशासन, नवीन प्रशासकीय इमारत, मुंबई
वित्त विभाग (व्यय-१४ / अर्थसंकल्प -७), मंत्रालय, मुंबई
सर्व मंत्रालयीन विभाग / सर्व विभागीय आयुक्त /सर्व महापालिका आयुक्त /सर्व पोलीस आयुक्त
सर्व जिल्हाधिकारी / सर्व जिल्हा पोलीस अधीक्षक/सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
संचालक, समाजकल्याण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई
संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई
अधिदान व लेखा अधिकारी व लेखा कार्यालय, मुंबई
विभागीय समाजकल्याण अधिकारी (मुंबई/नाशिक/पुणे/औरंगाबाद/अमरावती/नागपूर)
सर्व उप विभागीय उप जिल्हाधिकारी (प्रांत अधिकारी)/ तहसिलदार / नायब तहसिलदार (संगायो)
सर्व कोषागार अधिकारी / सर्व पंचायत समितीचे गट विकास अधिकारी
सर्व उप कोषगार अधिकारी / सर्व पंचायत समितीचे गट विकास अधिकारी
सर्व अधिकारी, सा.न्या.व वि.स.विभाग,मंत्रालय, मुंबई
निवड नस्ती / का.विसयो-१

केंद्र शासनाचा माहितीचा अधिकार
अधिनियम, २००५ च्या अंमलबजावणीबाबत.

महाराष्ट्र शासन

सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन परिपत्रक, क्र.केंमाअ-२००५/प्र.क्र.२९३/०५/५
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक : ६/९/२००५

शासन परिपत्रक :-

माहिती अधिकारासंदर्भातील केंद्र शासनाचा "माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५" दि.१५.६.२००५ पासून लागू झाला असून त्यातील काही तरतूदी त्याच दिनांकापासून म्हणजेच दि.१५.६.२००५ पासून अंमलात आल्या आहेत. उर्वरित सर्व तरतूदींसह हा अधिनियम दि.१२.१०.२००५ पासून अंमलात येणार आहे.

२. दि.१५.६.२००५ पासून अंमलात आलेल्या तरतूदींनुसार या अधिनियमाची अंमलबजावणी करण्याकरीता सहाय्यक शासकीय माहिती अधिकारी, शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी हे १०० दिवसांच्या आत पदनिर्देशित करणे आवश्यक आहे. त्यानुसार आवश्यक त्या सूचना या विभागाच्या क्र.केंमाअ-२००५/प्र.क्र.१९०/०५/५, दि.६.८.२००५ च्या शासन परिपत्रकान्वये सर्व संबंधितांना देण्यात आल्या आहेत व त्यासोबत सदर अधिनियमाची प्रत सुद्धा पाठविण्यात आली आहे. दि.६.८.२००५ च्या परिपत्रकान्वये राज्य शासनाच्या अधिनियमानुसार ज्या स्तरापर्यंत शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकाऱ्यांच्या नियुक्त्या करण्यात आल्या आहेत त्याच स्तरापर्यंत केंद्र शासनाच्या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीकरीता आवश्यक त्या नियुक्त्या करण्यात याव्यात अशा सूचना देखील देण्यात आल्या आहेत. त्यानुसार सर्व संबंधितांनी केंद्र शासनाच्या अधिनियमातील कलम ५(१) व (२) आणि १९ मधील तरतुदींचा उल्लेख करुन सुधारित आदेश निर्गमित करणे आवश्यक आहे.

३. तथापि, काही मंत्रालयीन विभागांकडून मंत्रालय स्तराकरीता राज्य शासनाच्या महाराष्ट्र माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००२ चा उल्लेख करुन सहाय्यक माहिती अधिकारी / माहिती अधिकारी / अपिलिय प्राधिकारी यांच्या नियुक्त्यांचे आदेश निर्गमित केल्याचे निदर्शनास आले आहेत. त्यामुळे हे आदेश चूकीचे ठरतात. त्यांनी आवश्यक ती शुद्धीपत्रके काढण्याची कार्यवाही तत्काळ करावी.

४. उपरोक्त वस्तुस्थिती विचारात घेऊन सर्व संबंधितांना या परिपत्रकान्वये पुन्हा सूचित करण्यात येते की, केंद्र शासनाच्या अधिनियमातील तरतूदींचा कलम ५(१) व (२) आणि १९ योग्य उल्लेख करुन सहाय्यक शासकीय माहिती अधिकारी, शासकीय माहिती अधिकारी व अपीलीय प्राधिकारी यांच्या नियुक्त्या करणारे सुधारित आदेश निर्गमित करुन त्या आदेशांच्या २ प्रती फ्लॉपीसह या विभागास व सचिव, माहिती व तंत्रज्ञान यांना उपलब्ध करुन देण्याची विनंती करण्यात येत आहे.

तसेच प्रत्येक मंत्रालयीन विभागांनी त्यांच्या नियंत्रणाखालील सर्व क्षेत्रिय कार्यालयांत या नियुक्त्या विहित कालावधीत केल्या जातील याची दक्षता घ्यावी. सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या नियंत्रणाखालील सर्व क्षेत्रिय कार्यालयात करण्यात आलेल्या नियुक्त्यांची **एकत्रित माहिती** देखील या विभागास व सचिव, माहिती व तंत्रज्ञान यांना फ्लॉपीवर उपलब्ध करून द्यावी.

५. केंद्र शासनाच्या अधिनियमातील तरतुदींनुसार या सर्व नियुक्त्या दि.२१.९.२००५ पूर्वी होणे आवश्यक असल्याने या नियुक्त्या विहित कालावधीत करण्याची दक्षता सर्व संबंधितांनी घ्यावी.

६. अधिनियमातील कलम ४(१) (अ) व (ब) नुसार १७ बाबींवरील व अन्य काही मुद्यांवरील माहिती विहित कालावधीत प्रसिद्ध करावयाची आहे. त्यास अनुसरून यशदा, पुणे या संस्थेने समान आदर्श पुस्तिका तयार केली आहे. त्याच्या प्रती या परिपत्रकासोबत सर्व मंत्रालयीन विभागांना पाठविण्यात येत आहेत. या पुस्तिकेतील नमुन्यात सर्व विभागांनी त्यांची माहिती दि.२१.९.२००५ पर्यंत प्रसिद्ध करण्याची दक्षता घ्यावी. तसेच सर्व मंत्रालयीन विभागांनी यशदाकडून उपलब्ध झालेल्या या पुस्तिकेच्या प्रती त्यांच्या नियंत्रणाखालील कार्यालय प्रमुख / विभाग प्रमुख यांना त्वरित उपलब्ध करून द्याव्यात व त्यांची माहिती सुद्धा विहित कालावधीत प्रसिद्ध केली जाईल याची दक्षता घ्यावी. यशदाकडून प्राप्त झालेल्या समान आदर्श नमुन्याची पुस्तिका या विभागाच्या वेब साईटवर (www.maharashtra.gov.in --> home page ---> gad) प्रसिद्ध करण्यात आली आहे.

७. केंद्र शासनाच्या अधिनियमाच्या अंमलबजावणीसंदर्भात या विभागाकडून निर्गमित करण्यात आलेल्या दि.१८.६.२००५, दि.६.८.२००५ व दि.१८.८.२००५ च्या शासन परिपत्रकांच्या प्रती व केंद्र शासनाचा अधिनियम देखील या विभागाच्या वेबसाईटवर प्रसिद्ध करण्यात आलेल्या आहेत याकडेही लक्ष वेधण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

स्वाक्षरी/-
(सत्यबीर एस.डोड)
शासनाचे प्रधान सचिव

प्रत :-

१) शासनाचे सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव/सचिव,
२) सर्व मंत्रालयीन विभाग,
३) सर्व विभागीय आयुक्त,
४) सर्व जिल्हाधिकारी / सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी,
५) सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
६) निवड नस्ती. (२ प्रती)

शासन निर्णय क्रमांक : विसयो-२००८/प्र.क्र.७८/विसयो-१, दिनांक २९ जून,२००९ चे सहपत्र.

(६५ किंवा ६५ वर्षावरील दारिद्रय रेषेच्या यादीत नांव नसलेल्या वृध्दांना श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्तीवेतन योजना लागू करण्याबाबत करावयाच्या अर्जाचा नमुना)

प्रति,

तहसिलदार

तालुका-

जिल्हा-

१. अर्जदाराचे संपूर्ण नांव :

२. पत्ता :

३. जन्मतारीख व वय :

(दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या शासन निर्णयातील तरतुदीप्रमाणे वयाच्या पुराव्याचे प्रमाणपत्र)

४. कुटुंबाचे सर्व मार्गांनी मिळणारे एकूण वार्षिक उत्पन्न :

(दिनांक ३० सप्टेंबर २००८ च्या शासन निर्णयातील तरतुदीप्रमाणे वार्षिक उत्पन्नाचे प्रमाणपत्र)

मी असे जाहिर करतो/करते की, मी वर दिलेली माहिती सत्य व बिनचूक असून, मी शासनाच्या अन्य कोणत्याही योजनेखाली नियमित आर्थिक लाभ घेत नाही. सदरची माहिती चुकीची आढळल्यास माझ्या विरुध्द फौजदारी कारवाईसह इतर कारवाई करण्यास मी पात्र असल्याची मला जाणीव आहे.

स्थळ :-

दिनांक :-

उजव्या किंवा डाव्या हाताच्या अंगठयाचा ठसा अर्जदाराची सही

टिप :- अर्जदाराने सही व अंगठयाचा ठसा देणे बंधनकारक आहे.

५. माझ्या समक्ष श्री./श्रीमती.----------ह्याने/हिने सही व अंगठयाचा ठसा दिलेला आहे.

साक्षीदाराचे नांव व पत्ता : साक्षीदाराची सही (दिनांकासह)

आई-वडील व ज्येष्ठ नागरिक यांच्या चरितार्थ व कल्याण कायदा

२००७

नेहमी विचारले जाणारे प्रश्न

सौजन्य – अरुण रोडे, अध्यक्ष, FESCOM, महाराष्ट्र

प्रश्नोत्तरे

आई – वडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा – २००७

नेहमी विचारले जाणारी प्रश्नोत्तरे

(ही माहिती कायद्याबद्दल जागृततेसाठी आहे.)

प्रश्न : आई वडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायद्याच्या महत्वाच्या तरतुदी कोणत्या आहेत?

उत्तर : आई वडिल व आजी – आजोबासाठी, आपल्या मुलांकडुन, जरुरतींवर आधारित चरितार्थ चालविण्याची तरतुद, आई–वडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा २००७ मध्ये आहे. कुठल्याही वादाच्या परिस्थितीत संबंधित न्यायाधिकरणात खटला चालविण्याची व खटला विशिष्ट वेळेत पुर्ण करण्याची जबाबदारी संबंधित न्यायाधिकरणाकडे सोपविल्याची तरतदु ही ह्या कायद्यात आहे. ह्या न्यायालयात कोणत्याही परिस्थितीत वकिलांना खटला चालविता येणार नाही. ह्याशिवाय ह्या कायद्यात जिवाच्या

Scanned by CamScanner

रक्षणाबद्दल, ज्येष्ठ नागरिकांच्या स्थावर व जंगम मालमत्तेच्या सुरक्षिततेबद्दल, अधिक चांगल्या आरोग्य सेवेबद्दल प्रत्येक जिल्ह्यात वृध्दाश्रम स्थापनेबद्दल व ते चालविण्याबद्दल तरतुदी आहेत.

प्रश्न : हा कायदा कोणत्या भागासाठी लागु होतो?

उत्तर : फक्त जम्मु व काश्मीर राज्य सोडुन संपुर्ण भारतात हा कायदा लागू आहे. तसेच हा कायदा भारता बाहेर राहणाऱ्या भारतियांनाही लागू आहे. (कलम - १ (२))

प्रश्न : भारतातील प्रांतात (राज्यात) हा कायदा केव्हा लागू होईल?

उत्तर : राज्य सरकारांनी त्यांच्या राजपत्रात प्रसिध्द केलेल्या तारखेपासून हा कायदा त्या राज्यात लागू होईल.

प्रश्न : ह्या कायद्यानुसार मुलं किंवा मुल ह्यांची व्याख्या काय आहे?

उत्तर : ह्या कायद्यातील व्याख्येप्रमाणे मुल किंवा मुलं ह्याची व्याख्येत वयात न आलेला/ आलेली म्हणजे 'अज्ञान' मुलं सोडुन इतर मुलगा, मुली, नात व नातु ह्यांचा समावेश आहे.

प्रश्न : 'चरितार्थ' ह्या शब्दाची ह्या कायद्यात व्याख्या काय आहे?

उत्तर : ह्या कायद्यातील व्याख्येत चरितार्थ ह्या शब्दात अन्न, वस्त्र, निवारा व आरोग्यविषयक सर्व बाबींचा समावेश होतो.

प्रश्न : ह्या कायद्यात ज्येष्ठ नागरिकाची व्याख्या काय आहे?

उत्तर : ज्येष्ठ नागरिक म्हणजे ६० वर्षे किंवा अधिक वयाची व भारताची नागरिक असलेली स्त्री किंवा पुरुष.

प्रश्न : ह्या कायद्यातिल तरतुदींप्रमाणे 'चरितार्थासाठी' कोण पात्र आहे?

उत्तर : ह्या कायद्यातील तरतुदीप्रमाणे आई-वडिल किंवा स्वत: ज्येष्ठ नागरिक जे स्वत:च्या मिळकतीतून किंवा स्वत:च्या मालमत्तेपासून होणाऱ्या मिळकतीतून स्वत:चा चरितार्थ चालवू शकत नाहीत, ते ह्या कायद्यातील तरतुदीप्रमाणे चरितार्थासाठी अर्ज करु शकतात.

प्रश्न : संबंधित आई-वडिल किंवा संबंधित ज्येष्ठ नागरिक ह्यांच्याशिवाय दुसरा कोणी त्यांच्यासाठी अर्ज करु शकतो कां?

उत्तर : जर संबंधित आई-वडिल किंवा संबंधित ज्येष्ठ नागरिक अर्ज करावयास असमर्थ असेल तर त्याने अधिकार दिलेला दुसरा कोणी किंवा दुसरी संस्था त्यांच्यासाठी अर्ज करु शकते किंवा संबंधित न्यायालय आपणहून स्वत: अधिकृतपणे दखल घेवू शकते.

प्रश्न : खटला सुरु असतांना अर्जदारास निर्वाह भत्ता देण्याची आज्ञा देण्याचा अधिकार संबंधित न्यायाधिकरणास आहे कां?

उत्तर : चरितार्थ चालविण्यासाठी, खटला सुरु असतांना, अर्जदारास मासिक निर्वाहभत्ता देण्याची आज्ञा अर्जदाराच्या मुलांस, मुलीस किंवा नाते वाईकास देण्याचा संबंधित न्यायाधिकरणास अधिकार आहे. अशा आज्ञेत योग्य तो बदल संबंधित न्यायाधिकरण करु शकतो.

प्रश्न : अर्जदाराच्या अर्जावर अंतिम निर्णय देण्यासाठी कांही समयसीमा निर्धारित करण्यात

Scanned by CamScanner

आल्या आहेत कां?

उत्तर : ह्या कायद्याच्या उपकलम (२) खाली, मासिक निर्वाह भत्त्यासाठी व खटल्याच्या कामकाजासाठी लागणाऱ्या खर्चासाठी, केलेल्या अर्जावर, अर्जदारातर्फे विरुध्द पक्षास नोटिस दिल्याच्या तारखेपासून ९० दिवसाच्या आत अंतिम निर्णय देण्याचे बंधन संबधित न्यायालयावर आहे. तरीपण ही समयसिमा संबधित न्यायाधिकरण, फक्त एकदाच, अगदी अपवादात्मक परिस्थितीत, स्वबळ लिखित कारणांची नोंद करुन, ३० दिवसाने वाढवू शकते.

प्रश्न : राज्यात ह्या कायद्याची अं लबजावणी कोणाकडून होईल?

उत्तर : हा कायदा भारतीय घटनेच्या आर्टिकल – ४१ मधील कॉन्करंन्ट लिस्टच्या, शड्युल – ७, एन्ट्रि – २३ प्रमाणे करण्यात आला आहे. राज्य सरकारांना हा कायदा अमलात आणण्यासाठी त्या संबंधीचे नियम व कायदा राजपत्रात प्रसिध्द करावा लागेल. असे असले तरी, भारत सरकारला कायद्याच्या कलम ३० प्रमाणे, राज्य सरकारांना ह्या कायद्याच्या अंमलबजावणीसाठी, आदेश देण्याचे अधिकार आहेत. कायद्याच्या कलम ३१ प्रमाणे राज्य सरकारने केलेल्या कायद्याच्या अंमलबजावणीचा पुनरावलोकन करण्याचा अधिकार आहे. ह्या कायद्याच्या सक्रिय परिणामकारक अंमलबजावणी बाबत, असलेल्या वरील तरतुदीप्रमाण मंत्रिमंडळ काम करेल.

प्रश्न : राज्य सरकारांनी 'संबंधित न्यायाधिकरणे' स्थापन करण्याबाबत काही समयसिमा निधारित करण्यात आल्या आहेत कां?

उत्तर : ह्या कायद्याच्या आरंभ तारखेपासुन सहा महिन्याच्या आत, राज्य सरकारांनी प्रत्येक ..... उपविभागासाठी साठी जरुरीप्रमाणे एका किंवा अधिक संबंधित न्यायाधिकरणांची स्थापना केली पाहिजे.

प्रश्न : संबंधित न्यायाधिकरणाने चरितार्थाबाबत दिलेल्या आज्ञेचा परिणाम काय आहे?

उत्तर : ह्या कायद्याखाली चरितार्थाबाबत दिलेल्या आज्ञेतील जोर व परिणाम हा क्रिमिनल प्रोशिजर कोड १९७३ च्या प्रकरण ९ प्रमाणे दिलेल्या आज्ञेइतका राहील आणि त्या आज्ञेचे पालन ही वरिल कोडमध्ये दिलेल्या पध्दतीप्रमाणेच केले जाईल.

प्रश्न : ह्या कायद्याप्रमाणे संबंधित न्यायाधिकरणाच्या अंतिम निर्णयाबाबत अपीलिय अधिकाऱ्याकडे कोण अर्ज करु शकते?

उत्तर : संबंधित न्यायालयाच्या अंतिम निर्णयामुळे आपल्यावर अन्याय झाला आहे असे वाटणारा ज्येष्ठ नागरिक किंवा आई–वडिल, अंतिम निर्णय दिलेल्या तारखे पासून ६० दिवसाचे आत संबधित अपिलीय न्यायाधिकरणाकडे अर्ज करु शकतो.

प्रश्न : अशा अर्जावर निर्णय देण्यासाठी संबंधित अपिलीय न्यायाधिकरणाची समय सिमा किती आहे?

उत्तर : संबंधित अपिलीय न्यायाधिकरणे अर्ज मिळण्याच्या तारखेपासून एका महिन्याच्या आत लिखित निर्णय देण्यासाठी सर्व प्रयत्न करावे.

Scanned by CamScanner

प्रश्न : संबंधित न्यायाधिकरणे दिलेल्या निर्णयाच्या अं लबजावणीसाठी काही दंडसंहिता आहे कां?

उत्तर : होय, संबंधित न्यायालयाने चरितार्थाबाबत दिलेल्या अंतिम निर्णयात, फौजदारी दंड संहितेच्या कलम १२५ खाली दिलेल्या आज्ञेइतका जोर व परिणाम राहील. एका महिन्यापर्यंतचा कारावास व नियमात दिलेल्या पद्धतीप्रमाणे आर्थिक दंड व त्यासाठी वॉरंट काढण्याचा अधिकारांचा समावेश ह्यात आहे.

प्रश्न : ह्या कायद्यात मृत्युपत्र रद्द करण्याबाबत काही तरतुदी आहेत कां?

उत्तर : ह्या कायद्यातील तरतुदीप्रमाणे, चरितार्थ चालविण्यासाठी आई-वडिलास, ज्येष्ठ नागरिकास त्यांची मुले किंवा नातेवाईक, सध्या मदत करीत नसल्यास, तो ज्येष्ठ नागरिक किंवा आईवडील मुलांनी किंवा नातेवाइकांनी चरितार्थासाठी योग्य ती मदत करण्याच्या अटीवर स्वत:चे मृत्यूपत्र रद्द करु शकतात. संबंधित न्यायाधिकरणास संबंधित आईवडिलांच्या/ ज्येष्ठ नागरिकाच्या अर्जानुसार, अस बदल किंवा रद्द करण्याचा अधिकार आहे.

प्रश्न : जी मुले आपल्या आई-वडिलांना दुष्टपणे सोडून देतात, त्यांना दंड किंवा कारावास करण्याची तरतुद ह्या कायद्यात आहे कां?

उत्तर : होय, आई-वडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा-२००७ मध्ये, मुलांना आपल्या आई- वडिलास/ज्येष्ठ नागरिकास दुष्टपणे सोडून देण्यापासून परावृत्त करण्यासाठी दंडसंहिता आहे. ह्या दंडसंहितेप्रमाणे अशा मुलांना ३ महिनेपर्यंत कारावास व रु. ५०००/- पर्यंत दंड किंवा दोन्हिही करण्याची तरतुद आहे.

प्रश्न : क्रिमीनल प्रोसिजर कोड-१२५ (सीआर.पीसी.१२५) व आईवडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा-२००७, ह्यात काही साम्य आहे कां?

उत्तर : क्रिमीनल प्रोसिजर कोड - १२५ प्रमाणे किंवा आई-वडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा- २००७ प्रमाणे स्थापित केलेल्या संबंधित न्यायाधिकरणाकडुन संबंधित आई-वडिल व ज्येष्ठ नागरिक, जर स्वत:चा चरितार्थ चालविण्यास असमर्थ असतील तर चरितार्थ विषयक न्याय मागू शकतात. न्यायालयाच्या आज्ञेच्या अंमलबजावणीबाबत, क्रिमिनल प्रोसिजर कोड-१२५ व आई-वडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा-२००७, ह्या दोन्हित सारख्याच तरतुदी आहेत.

प्रश्न : ह्या कायद्यात ज्येष्ठ नागरिकांच्या आरोग्याबाबत काय तरतुदी आहेत?

उत्तर : * ह्या कायद्याप्रमाणे राज्य सरकारांनी खालील बाबींची खात्रीलायक अंमलबजावणी करावी.

* सरकारी रुग्णालयांनी किंवा कोणत्याही प्रकारची सरकारी मदत मिळणाऱ्या रुग्णालयांनी ज्येष्ठ नागरिकांसाठी शक्य असेल तितक्या खाटांची सोय करावी.

* ज्येष्ठ नागरिकांसाठी स्वतंत्र रांगांची व्यवस्था असावी.

* दीर्घकालिन आजारासाठी, मुदतिच्या आजारांसाठी व शरिराचा ऱ्हास करणाऱ्या आजारासाठी, योग्य त्या सर्व सोई ज्येष्ठ नागरिकांसाठी उपलब्ध कराव्या.

Scanned by CamScanner

* ज्येष्ठ नागरिकांच्या दिर्घकालिन आजाराबाबत व वार्धक्याविषयी अधिक संशोधन व्यवस्था विस्तारित करावी.

* प्रत्येक जिल्हा रुग्णालयात वार्धक्य विषयक आजारांसाठी विशिष्ठ सोई केलेल्या आहेत. ह्या सोई, अनुभवी व तज्ञ आरोग्य अधिकाऱ्याच्या मार्गदर्शनाखाली चालविण्यात येतात.

प्रश्न : ज्येष्ठ नागरिकांची मालमत्ता व आयुष्य ह्यांच्या सुरक्षिततेबद्दल ह्या कायद्यात काय तरतुदी आहेत?

उत्तर : केंद्र सरकार, राज्य सरकारे, पोलिस विभाग व न्यायदान विभाग ह्यातिल संबंधित अधिकाऱ्यांच्या नियमित सजगतेसाठी व सचेतनतेसाठी प्रशिक्षण देण्याची तरतुद ह्या कायद्यात आहे. ह्याशिवाय राज्य सरकारांनी ज्येष्ठ नागरिकांच्या मालमत्तेच्या व आयुष्याच्या सुरक्षिततेसाठी सर्वसमावेशक योजना राबवावी.

प्रश्न : ज्येष्ठ नागरिकांना दुष्ठपणे टाकून देण्यास प्रतिबंध करण्यासाठी ह्या कायद्यात काय तरतुदी आहेत?

उत्तर : ज्या कुणावर ज्येष्ठ नागरिकांची जबाबदारी आहे, त्याने त्या ज्येष्ठ नागरिकाचा कुठेही, त्याला वाऱ्यावर सोडून देण्याच्या उद्देशाने त्याग केला तर त्याचे हे कृत्य ह्या कायद्याप्रमाणे दंडनिय आहे व तरतुदीप्रमाणे त्याला कारावासाची शिक्षाही होऊ शकते तसेच रु ५०००/- पर्यंतचा दंड व ३ महिन्याचा कारावास अशा दोन्हि शिक्षा होऊ शकतात.

प्रश्न : राज्य सरकारांकडून ह्या कायद्याची योग्य अं लबजावणी होत आहे की नाही, हे बारकाईने पाहण्यासाठी, कारभार व्यवस्थेबाबत ह्या कायद्यात कोणत्या तरतुदी आहेत?

उत्तर : ह्या कायद्यातील तरतुदीची राज्य सरकारकडून होणाऱ्या अं लबजावणी प्रगतिचे पुनरावलोकन, केंद्र सरकार वेळोवेळी करेल. एकत्र कुटूंब पद्धतीत, परंपरेप्रमाणे घरातील वृध्द जनांचा आदर राखला जायचा व त्यांची योग्य ती काळजीही घेतल्या जायची. घरातील आई-वडिलांची काळजी घेणे व घराच्या उत्पन्नाला हातभार लावणे हे कुटूंबातील तरुण मुला-मुलींचे कर्तव्य समजल्या जायचे. आधुनिक जीवन पध्दती शहरीकरण आणि पाश्चिमात्यांचे अंधानुकरण ह्या गेल्या शतकातील शेवटच्या दशकात उद्‌भवलेल्या गोष्टिंचा विपरित परिणाम कुटुंबाच्या अर्थविषयक बाबींवर, तसेच त्यामुळे विभक्त कुटूंबे अस्तित्वात आली. त्यामुळे घरातील ज्येष्ठांकडे लक्ष देणे मुलांना कठीण झाले किंवा लक्ष देण्याची त्यांची इच्छा शक्ती कमी झाली, अशा परिस्थितित दुर्लक्ष झालेल्या ज्येष्ठांकडे लक्ष देण्याची जबाबदारी समाजावर आणि सरकारवर येऊन पडते. जर ज्येष्ठ स्वत: स्वत:कडे लक्ष देवु शकत नसेल तर त्याची काळजी घेण्यासाठी अनेक कायदे तयार करण्यात आले आहेत, उदा. हिन्दु दत्तक व चरितार्थ कायदा - १९५६, सी.आर.पी.सी. १९७६ मधिल कलम - १२५, इत्यादि पण चरितार्थासाठी न्यायालयात जावून कायदेशीर उपाय शोधणे, ह्यात बराचसा पैसा व वेळ लागतो. दुर्लक्षित आई वडिलांचे प्रश्न योग्य प्रकारे व त्वरित सोडविण्यासाठी साधी साधने ज्येष्ठांना उपलब्ध करुन देण्याबाबत, केंद्र सरकारवर आईस्कॉन सारखा दबाव आणित असते. परिणामी केंद्र सरकारने 'आई-

Scanned by CamScanner

वडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा-२००७ मध्ये आणला. ह्या कयाद्याप्रमाणे ज्येष्ठांच्या चरितार्थासाठी त्यांना दर महा रु. १०,०००/- पर्यंत निर्वाह भत्ता देण्याची तरतुद आहे. ह्या कायद्याप्रमाणे, आई - वडिल किंवा ज्येष्ठ नागरिक ह्या विशेष कामासाठी स्थापन केलेल्या संबंधित न्यायाधिकरणाकडे त्याच्या चरितार्थासाठी मुलांकडून किंवा त्याच्या मालमत्तेच्या वारसाकडून, तजबीज करण्यासाठी अर्ज करु शकतात. एका साध्या कागदावर हा अर्ज करावा लागतो व त्यासाठी कुठलीही फि द्यावी लागत नाही. तिन महिन्याच्या आत अर्जावर अंतिम निर्णय देण्याचे बंधन संबंधित न्यायाधिकरणावर आहे.

प्रत्येक जिल्ह्यात किमान १५० दारिद्र्यग्रस्थ किंवा परित्यक्त ज्येष्ठ नागरिकांसाठी वृध्दाश्रम उभारण्याची तरतुद ह्या कयाद्यात आहे. ह्या शिवाय ज्येष्ठ नागरिकांच्या आयुष्यच्या व मालमत्तेच्या संरक्षणाची तरतुदही ह्या कायद्यात आहे.

हा कायदा जरी चार वर्षापुर्वि केंद्र सरकारने तयार केला असला तरी बहुतेक राज्य सरकारांनी ह्या कायद्याची अंमलबजावणी ह्या ना त्या कारणाने टाळली आहे. सामाजिक न्याय अधिकारीता मंत्रालयाच्या एका अहवालाप्रमाणे फारच थोड्या राज्यांनी ह्या कायद्याची अंमलबजावणी केली आहे. राज्य सरकारे ह्या कायद्याच्या अंमलबजावणी बाबत उदासिन आहेत. ही खेदाची गोष्ट आहे.

अशा परिस्थितीत आपण काय केले पाहिजे?

राज्य सरकारांनी ह्या कयद्याची अंमलबजावणी करावी ह्यासाठी आम्ही खालील सुचना करत आहोत.

१) ज्येष्ठ नागरिक, सामान्य लोक, प्रसारमाध्यमे, पत्रकार आणि राजकिय पक्ष ह्यांना ज्येष्ठ नागरिकांच्या प्रश्नांबद्दल सचेतन करा.

२) राज्यांचे मुख्य मंत्री, प्रशासकिय अधिकारी ह्यांना भेटा आणि आई-वडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा-२००७ ला राज्यात लागु करण्याबद्दल आग्रही व्हा.

३) चर्चासत्रे, परिसंवाद, ह्यांचे राज्यांत आयोजन करा आणि सामान्य जनता, प्रशासकिय अधिकारी, पत्रकार व राजकिय नेते ह्यांना अशा समारंभातुन सचेतन करा.

४) स्थानिक भाषातिल भित्तिपत्रके, पाम्पलेट तयार करुन वाटा.

५) संबंधित मंत्री, संबंधित प्रशासकिय अधिकारी ह्यांना भेटून सरकारवर दडपण आणा, व हा कायदा राज्यात लागू करण्याची त्यांना विनंती करा. लोकांना व राज्य सरकारला ह्या कायद्याबद्दल सचेतन करुनच आपण आई-वडिल व ज्येष्ठ नागरिक चरितार्थ व कल्याण कायदा-२००७ ची सक्रिय अंमलबजावणी करु शकतो.

Scanned by CamScanner

इतर माहिती

सौजन्य – सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग,
समाज कल्याण, पुणे

महाराष्ट्र शासन

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग

समता न्याय एकात्मता

"आले दिवस आनंदाचे, सुखाचे, आता मिळेल संरक्षण कायद्याचे"

ज्येष्ठ नागरिकांच्या कल्याणासाठी शासनाच्या विविध योजना .

- ज्येष्ठ नागरिकांसाठी 'वृध्दाश्रम,' योजना (सर्वसाधारण).
- ज्येष्ठ नागरिकांसाठी 'मातोश्री वृध्दाश्रम,' योजना.
- आई, वडिल व ज्येष्ठ नागरिकांच्या चरितार्थ व कल्याणासाठी अधिनियम-२००७
- आई वडिल व ज्येष्ठ नागरिकांच्या चरितार्थ व कल्याणासाठी नियम-२०१०
- ६० वर्षावरील ज्येष्ठ नागरिकांना ओळखपत्र देणे.
- ज्येष्ठ नागरिकांना बस प्रवास भाड्यात (राज्य परिवहन महामंडळ) सवलत. (६५ वर्षावरील ज्येष्ठ नागरिकांसाठी)
- संजय गांधी निराधार अनुदान योजना.
- श्रावणबाळ सेवा राज्य निवृत्ती वेतन योजना
- इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृध्दापकाळ निवृत्ती वेतन योजना.

ज्येष्ठ नागरिक कायद्यांतर्गत महत्त्वाच्या तरतूदी.

१. ह्या कायद्याअंतर्गत ज्येष्ठ नागरिकांना त्यांचे पाल्यांकडून निर्वाह खर्च देण्याची तरतुद आहे.

२. कायद्याचे कलम २ प्रमाणे "पाल्य", म्हणजे जेष्ट नागरिक यांचे रक्तसंबंधातील मुले/ मुली, यामध्ये मुलगा, मुलगी, नातू, नात यांचा समावेश आहे.

३. ज्याचे वय ६० वर्षे किंवा त्यापेक्षा जास्त आह, अशा स्त्री/पुरुष व्यक्ताना 'जष्ठ नागरक' म्हणून संबोधण्यात येते.

४. कलम ४(१) प्रमाणे जे ज्येष्ठ नागरिक हे स्वतःच्या उत्पन्नामधून अथवा त्यांच्या मालमत्तेमधून स्वतःचा चरितार्थ चालवू शकत नाहीत, अशा व्यक्तींना चरितार्थासाठी कलम ५ प्रमाणे परिपोषणासाठी /निर्वाहभत्त्यासाठी संबंधीत जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण यांचेकडे अथवा संबंधीत जिल्हयातील विभागाचे उपविभागीय अधिकारी(महसूल) तथा अध्यक्ष ज्येष्ठ नागरिक न्यायाधिकरण यांचेकडे अर्ज दाखल करता येईल.

५. कलम ७ प्रमाणे परिपोषण/निर्वाहभत्त्या संदर्भात प्राप्त झालेल्या तक्रारीवर कार्यवाही करण्यासाठी प्रत्येक जिल्हाच्या उप विभागासाठी, "**न्यायाधीकरण**" गठीत करण्यात आले आहे.

६. प्रत्येक विभागासाठी '**पीठासीन अधिकारी**' म्हणून, '**उपविभागीय अधिकारी (महसूल)**' यांची नियुक्ती करण्यात आली आहे.

७. कलम ८ प्रमाणे प्राप्त झालेल्या अर्जावर , '**ज्येष्ठ नागरिक न्यायाधीकरणाकडे**' सुनावणी घेवून त्याबाबत निर्णय घेण्यात येतो.

८. कायद्याचे कलम ९ प्रमाणे न्यायाधीकरणास योग्य वाटेल, असे आदेश पारीत करुन चरितार्थाची रक्कम निश्चित करण्यात येते.

९. कलम ९(२) प्रमाणे पाल्यांकडून मिळणारी चरितार्थाची रक्कम ही रुपये १०,०००/- पेक्षा जास्त असणार नाही.

१०. कलम १२ प्रमाणे 'न्यायाधीकरणाच्या' आदेशा विरुध्द, संबंधीतांना अपिल दाखल करता येते. संबंधीत जिल्ह्याचे '**जिल्हादंडाधिकारी**', हे '**अपिलीय प्राधिकारी**' असतील.

११. ज्येष्ठ नागरिकांचे न्यायाधिकरणाच्या आदेशाबाबत समाधान न झाल्यास कायद्याचे कलम १६(१) प्रमाणे "**अपिलीय प्राधिकरणाकडे**" अपिल दाखल करता येईल.

१२. कलम १८(१) प्रमाणे संबंधीत, जिल्ह्याचे **सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण** यांना पदसिध्द '**निर्वाह अधिकारी**' म्हणून घोषीत करण्यात आलेले आहे.

१३. कायद्याच्या अंमलबजावणीसाठी शासनाने दिनांक २३ जून,२०१० च्या अधिसुचनेव्दारे नियम पारीत केलेले आहेत. ह्या कायद्यांतर्गत दाखल होणाऱ्या प्रकरणांवर अधिनियम व नियमांतील तरतूदीनुसार कार्यवाही करण्यात येते.

१४. कायद्याअंतर्गत पालकांचा सांभाळ न करणाऱ्या पाल्यांना ३ महिने पर्यंत तुरूंगवास/अथवा रू. ५,०००/- पर्यंतचा दंड अथवा दोनही शिक्षांची तरतुद करण्यात आली आहे.

१५. **कायद्यांतर्गत घडणारा गुन्हा हा दखलपात्र आहे.**

(मिलिन्द शंभरकर)
आयुक्त, समाज कल्याण,पुणे

संपर्क दुरध्वनी क्र.२०-२६१२२६५२/२६१२६३०७ ई-मेल- sec.socjustice@maharashtra.gov.in/
comm.socwelfare@maharashtra.gov.in

महाराष्ट्र शासन

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग

समाज कल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, ३ चर्चरोड, पुणे-४११००१

दुरध्वनी क्रमांक : ०२०-२६१२२६५२/२६१२६३०७

ई-मेल - comm.socwelfare@maharashtra.gov.in /dydirmavak.socwelfare@maharashtra.gov.in

---

महाराष्ट्र शासनाचे सामाजिक न्याय विभागांतर्गत स्वयंसेवी संस्थांव्दारे "वृध्दाश्रम" ही योजना, शासन निर्णय क्रमांक. एसडब्लू/१०६३/४४९४५/एन,दिनांक २०/०२/१९६३ अन्वये सुरु करण्यात आली. राज्यात आजमितीस स्वयंसेवी संस्थामार्फत ३३ वृध्दाश्रम अनुदान तत्त्वावर सुरु आहेत. वृध्दाश्रमात ६० वर्षावरील पुरूष व ५५ वर्षावरील स्त्रियांना प्रवेश देण्यता येतो. सदरचे वृध्दाश्रम निराधार, निराश्रीत व अपंग ज्येष्ठ नागरिकांसाठी असून, शासनामार्फत प्रवेशितांना परिपोषण म्हणून प्रती व्यक्ती प्रतीमहा, रुपये ९००/- प्रमाणे १२ महिन्यांसाठी अनुदान देण्यात येते. वृध्दाश्रमात प्रवेशितांना भोजन, प्रथमोपचार, निवास इ. सुविधा मोफत देण्यात येतात.

राज्यातील शासनमान्य अनुदानीत वृध्दाश्रमांची यादी खालील प्रमाणे.

अ.क्र.	जिल्हा	वृध्दाश्रमाचे नांव, पुर्ण पत्ता, संपर्कासाठी दूरध्वनी व ई-मेल क्रमांक इ.	सामाजिक न्याय विभागातील संपर्क अधिकारी, कार्यालयाचा पत्ता व संपर्क क्रमांक
१	मुंबई	संयोग उत्कर्ष मंडळ संचलित, सावित्रीबाई फुले महिला वृध्दाश्रम, भगतसिंग नगर, नं.१ , लिंक रोड, गोरेगांव डेपोसमोर, गोरेगांव (प), मुंबई-१४० - ०२२/२८७४१६२१	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, मुंबई उपनगर 022-२५२२२०२३ spldswo_mumsub@yahoo.co.in
२	ठाणे	दि. हिंदु वुमेन्स वेलफेअर सोसायटी, श्रध्दानंद मार्ग, माहेश्वरी उदयानाजवळ, माटुंगा (पुर्व),मुंबई संचलित, श्रध्दानंद महिलाश्रम, ॲड. राजाजी मार्ग, वसई, जि. ठाणे. hwws@rediffmaill.com/ ०२५०/२०२१३४२/२३२०७३७	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, ठाणे 022-25448677 swdzpthane@gmail.com
३	ठाणे	स्वामी शांती प्रकाश वृध्दाश्रम, उल्हासनगर, सेक्शन ३० समोर उल्हास नगर ४२१००४ - ०२२ ५२८३३४	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, ठाणे 022-25448677 swdzpthane@gmail.com

४	रायगड	परमशांतीधाम वृध्दाश्रम , तळोजा एम.आय.डी.सी, टेक्नोवा कंपनीसमोर, पो.कोयनावेळे, ता.पनवेल, जि.रायगड- ४१०२०८ २७४१२६९५/ paramshantidham १९८८@rediffmail.com wwwparamshantidhan.com	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, रायगड 02141-222079 raigadswo@yahoo.in
५	अहमदनगर	भाऊसाहेब फिरोदिया वृध्दाश्रम, वसंत टेकडी, अहमदनगर - औरंगाबाद रोड, जि.अहमदनगर. ०२४१/२३२९३७८/२४२५९७१/९४२३० ६६३३०	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, अ.नगर (अभिविश्व कॉम्पलेक्स,बोल्हेगाव फाटा,नगर मनमाड रोड नागापूर ,अहमदनगर 0241-२३२९३७८ asstcomsw.ahmednagar@maharashtra.gov.in
६	धुळे	नवजीवन विद्या विकास मंडळ, धमाणे रोड, नगाव जि.धुळ संचलित, आनंद विहार वृध्दाश्रम ,नगांव , जि.धुळे- ९९२११५९९९६ navjivanvidyavikasmandal@gmail.com	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद , धुळे 02562-229470 dswozpdhule@gmail.com
७	पुणे	डेव्हिड ससून इनफर्मे असायलम, निवारा वृध्दाश्रम, ९६ नविन सदाशिव पेठ, ठोसर पागा, पुणे ४११०३० - ०२०- २४३३९९८/२४५३८४२९ niwarapune@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, पुणे (पी.एम.टी.इमारत,कामगार न्यायालयाच्या वर,२ रा मजला स्वारगेट,पुणे-४२ 020-२४४५६३३६ spldswop@gmail.com
८	पुणे	पुणें ब्लाईंड मेन्स असोसएशन महिला वृध्दाश्रम, दळवी वाडा, नांदेड फाटा, सिंहगड रोड, धायरी, पुणे. ०२०/२६३३६४३३/ २४३८०४०६ tbma८२@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, पुणे (पी.एम.टी.इमारत,कामगार न्यायालयाच्या वर,२ रा मजला स्वारगेट,पुणे-४२ 020-२४४५६३३६ spldswop@gmail.com
९	पुणे	दि. नॅव लायन्स होम फॉर एजिंग अँड ब्लांईड , सदरबाग, जुना खंडाळा रोड, खंडाळा, जि.पुणे ४१०३०२ - ०२११४/२७३०६६ nablionshome@gmail.com	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, पुणे 020-26131774 zppunesw@yahoo.com

१०	पुणे	जनसेवा फाऊंडेशन संचलित, वृध्दाश्रम, पानशेत, आंबी रानवडे, ता.वेल्हा, जि.पुणे. ०२०/२४५३८७८७	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, पुणे 020-26131774 zppunesw@yahoo.com
११	सांगली	वृध्द सेवाश्रम कूपवाडा, लक्ष्मीनगर नजीक, कुपवाड मार्ग, जि. सांगली ४१६४१६ - ०२३३/२३०३७८४ vrudhasevashramsangli@gmail.com	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, सांगली 02162-228764 swozpsatara@yahoo.com
१२	सोलापूर	आरोग्य वैभव मंदिर संचलित, रामकृष्णहरी वृध्दाश्रम, संत पेठ पंढरपूर, जि.सोलापूर - ८७९३५६८८९४ / ९३७०१५७२४३	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, सोलापूर 0217-2722557 zpsolapurswo@gmail.com
१३	अमरावती	गाडगे महाराज मिशन संचलित, परधाम वृध्दाश्रम, वलगांव, ता.जि.अमरावती. - ९७६७८२७६४२/९३७३८१९६१२	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, अमरावती 0721-2662059 swozpamt@gmail.com
१४	अमरावती	मधूबन वृध्दाश्रम, बडनेरा रोड, जिल्हा अमरावती. काँग्रेसनगर रोड, दुध डेअरीजवळ, कॅम्परोड, अमरावती - ९७६३०३६३३६	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जि.प जिल्हा परिषद, अमरावती 0721-2662059 swozpamt@gmail.com
१५	अमरावती	श्रीगुरुदेव वृध्दाश्रम, मोझरी, जि. अमरावती-९४२२६७१६६५	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, अमरावती 0721-2662059 swozpamt@gmail.com
१६	अकोला	महात्मा ज्योतिबा फुले वृध्दाश्रम, मुर्तिजापूर, ता.जि.अकोला. ०७२५६/२४३०३५/ ९९७५०७९०६२	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, अकोला 0724-2435779 swozpakola@gmail.com
१७	वाशिम	भायजी महाराज वृध्दाश्रम, कवठा नाईक, ता. रिसोड, जि.वाशिम. ८८८८०८१२०३	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, वाशिम 07252-231017 swozpwashim@gmail.com
१८	वाशिम	चित्रऋषी वृध्दाश्रम, मंगरुळपीर, जि.वाशिम ०७२५२२३०३५१/९४२३१२८४७९	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, वाशिम 07252-231017 swozpwashim@gmail.com
१९	यवतमाळ	मागास समाज उत्कर्ष शिक्षण प्रसारक मंडळ. संचलित, संत श्री.दोला महाराज वृध्दाश्रम, उमरीपठार, ता.आर्णी, जि.यवतमाळ ९३२६४४३४४७	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, यवतमाळ 07232-244463 swozpyeotmal@gmail.com

२०	यवतमाळ	बाबासाहेब नाईक वृध्दाश्रम पुसद, जिल्हा यवतमाळ, फोन नं ९६५७८६०८४४	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, यवतमाळ. 07232-244463 swozpyeotmal@gmail.com
२१	बुलडाणा	स्वामी विवेकानंद वृध्दाश्रम, हिवरा, मेहेकर, जि. बुलढाणा. - ०७२६८/२६४२२१, २६४२२५, २६४३८०/ ९७६७८९७३०७	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, बुलडाणा 07262-242320 swozpbuldana@gmail.com
२२	बुलडाणा	गजानन बाबा वृध्दाश्रम नांदोरा, जवळा बाजार, ता.नांदुरा जि.बुलढाणा - ९८९०६७७१७८	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, बुलडाणा 07262-242320 swozpbuldana@gmail.com
२३	बुलडाणा	गाडगे महाराज मिशन संचलित, गाडगे महाराज वृध्दाश्रम, दहिगांव, ता. नांदुरा, जि. बुलडाणा - ९५६१९६२७४३	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, बुलडाणा 07262-242320 swozpbuldana@gmail.com
२४	नागपूर	मातृसेवा संघ संचलित, पंचवटी वृध्दाश्रम, जि. नागपूर - ७५१८५२	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, नागपूर (डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन,शासकिय आय.टी.आय.समोर,श्रध्दानंदपेठ, नागपूर२२) 0712-२५५५१७८ sdswo.nagpur@gmail.com
२५	नागपूर	होम फॉर अेजेड ॲण्ड हॅण्डीकॅप्ड वृध्दाश्रम, मेडीकल कॉलेज रोड,उंटखाना, नागपूर ४४० ००९ - ०७१२/२७४५०९१	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, नागपूर (डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन,शासकिय आय.टी.आय.समोर,श्रध्दानंदपेठ ,नागपूर२२) 0712-२५५५१७८ sdswo.nagpur@gmail.com
२६	नागपूर	श्रीगुरुदत्त. मंडळ द्वारा महानुभव वृध्दाश्रम दालमेटी,आठवा मैल, अमरावती रोड, नागपूर - ०७१०४/२२०११८	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, नागपूर 0712-2564324 swozpngp@gmail.com
२७	नागपूर	स्वामी विवेकानंद समाज सेवा संस्था संचलित, राणी दुर्गावती वृध्दाश्रम, खामला रोड, सोनेगाव, जिल्हा नागपूर - ७७१९८२९४७२	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, नागपूर 0712-2564324 swozpngp@gmail.com
२८	नागपूर	स्वामी विवेकानंद वृध्दाश्रम, सावनेर, कुंभारकर भवन, आग्यारामदेवी,चौक गणेश पेठ, नागपूर-४४००१८, ०७१२/२७३०६०६. yogesh_k_rtntes@yahoo.com	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, नागपूर 0712-2564324 swozpngp@gmail.com

२९	औरंगाबाद	श्रीकृष्ण मंदिर महानुभाव संचलित, श्रीकृष्ण वृध्दाश्रम, श्रीकृष्णनगर, पैठण रोड, औरंगाबाद-४३१००५. ०२४०/२३७६२७८/९८२२०४९१२९/७५ ८८६४४७७७	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, औरंगाबाद डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन , खोडकरपूर, शिवाजी हायस्कूल जवळ, औरंगाबाद, 0240-२४०२३९१ spldswoaurangabad@yahoo.com
३०	बीड	गुरुदास सेवाआश्रम संचलित, गुरुदास वृध्दाश्रम, घाटनांदूर, जि.बीड ९४०४६३८६१६	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, बीड 02442-222३८८ swozpbeed@gmail.com
३१	लातूर	श्री.गणेश शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित, पार्वती वृध्दाश्रम, प्रियदर्शिनी नौक, खांडगांव रोड, लातूर, जिल्हा लातूर - ०२३८२/२२०५६०	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, लातूर (मध्यवर्ती प्रशासकिय इमारत,लातूर) 02382-२५८४८५ acswlatur@gmail.com
३२	नांदेड	रुस्तमजी मेवावाला वृध्दाश्रम, नरसिंह गल्ली नांदेड, गजानन मंदिराजवळ, माळेगांव रोड, गजानन नगर,तरोडा (खु), जि. नांदेड ०२४६२/२५६५०५	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, नांदेड 02462-२८५४७७ acswnanded@gmail.com
३३	नांदेड	इंदिरा गांधी वृध्दाश्रम, लोणी खुर्द, ता.अर्धापूर, जिल्हा नांदेड ९८२३९७५४६५/९७६६७७५४५१	जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, नांदेड 02462-245100 swo_zpnnd@yahoo.com

वृध्दाश्रमामध्ये प्रवेशासाठी गरजू जेष्ठ नागरिक यांनी संबंधीत जिल्ह्याचे **सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण / जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद**, यांचे कार्यालयाकडे संपर्क साधावा.

(मिलीन्द शंभरकर) भा.प्र.से.
आयुक्त, समाज कल्याण
महाराष्ट्र राज्य, पुणे

सत्यमेव जयते

सामाजिक न्याय
व विशेष सहाय्य विभाग
महाराष्ट्र शासन

"मातोश्री वृध्दाश्रम योजना"

ज्येष्ठ नागरिकांना वृध्दापकाळ चांगल्याप्रकारे घालविता यावा याकरिता "वृध्दाश्रम" ही योजना सन 1963 पासून स्वयंसेवी संस्थेमार्फत राबविण्यात येते. या वृध्दाश्रमामध्ये 60 वर्ष वय असलेले पुरूष व 55 वर्ष वय असलेल्या स्त्रियांना प्रवेश देण्यात येतो.

वरील योजनेशिवाय ज्येष्ठ नागरिकांना वृध्दाश्रमामध्ये काही अधिकच्या सोयी सुविधा उपलब्ध व्हाव्यात म्हणून "मातोश्री वृध्दाश्रम", ही योजना शासन निर्णय, दिनांक 17 नोव्हेंबर, 1995 अन्वये स्वयंसेवी संस्थामार्फत सुरू करण्यात आली. या योजनेअंतर्गत राज्यात 24 मातोश्री वृध्दाश्रम विना अनुदान तत्वावर सुरू आहेत. वृध्दाश्रमात प्रवेशितांना सोयी सुविधा उपलब्ध करुन देण्यात येतात.

प्रत्येक मातोश्री वृध्दाश्रमाची मान्य संख्या 100 इतकी असून यामध्ये प्रवेश घेण्यासाठी ज्या ज्येष्ठ नागरिकांचे, स्वत:चे वार्षिक उत्पन्न रू. 12,000/- पेक्षा जास्त आहे, त्यांचेकडून प्रतिमहा रू. 500/- शुल्क आकारूण प्रवेश देण्यात येतो, तर ज्या ज्येष्ठ नागरिकांचे वार्षिक उत्पन्न त्यापेक्षा कमी आहे अशा ज्येष्ठ नागरिकांसाठी कोणतेही शुल्क आकारण्यात येत नाही. (50 जागा सशुल्क व्यक्ति व 50 जागा नि:शुल्क व्यक्तिंसाठी)

राज्यात कार्यरत असलेले मातोश्री वृध्दाश्रमांची यादी पुढीलप्रमाणे.

अक्र	जिल्ह्याचे नांव	मातोश्री वृध्दाश्रमाचे नांव, पत्ता, संपर्कासाठी दूरध्वनी व ई-मेल क्रमांक इ.	सामाजिक न्याय विभागातील संपर्क अधिकारी, कार्यालयाचा पत्ता व संपर्क क्रमांक
1	मुंबई शहर	वसंत स्मृती संस्था संचलित, किसन गोपाळ राजपुरीया वानप्रस्थाश्रम, उत्तन, गोराई रोड, रामरत्न विद्यामंदिराजवळ, गोराई बोरिवली (प) जि.मुंबई 022/28450158 yogenshthakur@yahoo.com	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, मुंबई शहर(प्रशासकिय इमारत,भाग-1,चौथा मजला,आर.सी.मार्ग ,चेंबूर,मुंबई 400071) ०२२-25275073 mumbaicityspldswo@yahoo.com
2	ठाणे	जीवन संध्या मांगल्य सोसायटी, मु.सोर, पो.पडघा, खडवलीजवळ, ता.भिवंडी, जि ठाणे 9820943114 - jsmskdv@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, ठाणे (5 वा मजला,जिल्हाधिकारी इमारत,कोर्ट नाका,ठाणे(प.) ०२२-25341359 asstcomsj.thane@maharashtra.gov.in/acswthane15@gmail.com
3	रत्नागिरी	शिवतेज आरोग्य सेवा संस्था, मौजे आंबये, ता. खेड, जिल्हा- रत्नागिरी 02356/266562 - Sainik.jamge@yahoo.com	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, रत्नागिरी (डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन,कुवारबांव) ०२३५२-230957 acsworatnagiri@gmail.com
4	सिंधुदूर्ग	सिंधुदूर्ग शिक्षण प्रसारक मंडळ, मु.पो.सांगळे, ता.कणकवली, जिल्हा सिंधूदुर्ग 02367/246243	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, सिंधूदुर्ग ०२३६२-228882 spswo-sindhudurg@mhsj.gov.in
5	पुणे	राजर्षी शिवराय प्रतिष्ठान मातोश्री वृध्दाश्रम, राजाराम पूल, विठ्ठल मंदिराशेजारी, कर्वेनगर, पुणे. 020/25412375 - matoshripune@@gmail.co	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, पुणे (पी.एम.टी.इमारत,कामगार न्यायालयाच्या वर,2 रा मजला स्वारगेट,पुणे-42 ०२०-24456336 spldswop@gmail.com
6	सातारा	ज्योर्तीमयी स्वयंसेवी संस्था, सदर बाजार, जिल्हा सातारा संचलित मातोश्री वृध्दाश्रम,मु.महागांव, पो. क्षेत्रमाहुली, जि.सांतारा.- 02162/249444	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, सातारा (समाज कल्याण संकुल,409/9 ब, सदरबझार सातारा 415001 ०२१६२-234246 sdswosatara@gmail.com
7	कोल्हापूर	सिंधाई महिला मंडळ ट्रस्ट संचलित, मातोश्री वृध्दाश्रम, नागदेववाडी, (चंबुखडी पाण्याच्या टाकीसमोर) कोल्हापूर., 9527412700	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, कोल्हापूर 2651318 sdswoko@gmail.com
8	नाशिक	थोरल्या मासाहेब जिजाई संस्था,. एकलहरे थर्मल पॉवर स्टेशन जवळ, सामनगाव रोड , नाशिक रोड, जिल्हा नाशिक. 0253/710068	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, नाशिक(डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन,बी-विंग,दुसरा मजला,नासही पुला जवळ,नाशिक रोड,नाशिक-422011) फोन नं. ०२५३-2236059 dswonashik@gmail.com
9	धुळे	डॉ.के.ए.दुग्गल संचलित, मातोश्री वृध्दाश्रम, धुळे, नकाणे तलावजवळ, साक्री रोड, धुळे Matoshri.vridhashramdhl - 02562/241812	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, धुळे ०२५६२-241812 s.d.s.w.o.dhule@gmail.com
10	जळगाव	केशव स्मृती प्रतिष्ठान संचलित, मातोश्री वृध्दाश्रम, गिरणा पंपीग रोड, शानबाग शाळेजवळ, सावखेडा, जळगांव jogiumesh@ymail.com - 0257/2281327/ 2228996	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, जळगाव (डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन,मायादेवी मंदिरा समोर,महाबळ रोड जळगांव) ०२५७-2263328 dswojalgaon5@gmail.com
11	अहमदनगर	नेताजी सुभाष चंद्रबोस तरुण मंडळ संचलीत, मातोश्री वृध्दाश्रम, नगर-मनमाड रोड, विळद घाट, १६९, निंबळक, जि.अहमदनगर. 0241/2020071	50सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, अ.नगर(अभिविश्व कॉम्पलेक्स,बोल्हेगाव फाटा,नगर मनमाड रोड नागपूर अहमदनगर. फोन नं. ०२४१-2329378 asstcomsw.ahmednagar@maharashtra.gov.in

अक्र	जिल्ह्याचे नाव	मातोश्री वृध्दाश्रमाचे नाव, पत्ता, संपर्कासाठी दूरध्वनी व ई-मेल क्रमांक इ.	सामाजिक न्याय विभागातील संपर्क अधिकारी, कार्यालयाचा पत्ता व संपर्क क्रमांक
12	अमरावती	प्रविण खोडके ममोरिअल ट्रस्ट, माळेगांव, ता.जि. अमरावती - 9764714880	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, अमरावती (डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन,चांदुर रोड,अमरावती. ०७२१-2661261 speldswo_amt@rediffmail.com
13	अकोला	गुरुदत्त शिक्षण प्रसारक संस्था, कोलखेड, जिल्हा अकोला. - 0724/2489951	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, अकोला(मा.जिल्हाधिकारी,कार्यालय परिसर,प्रशासकिय इमारत दुसरा माळा,अकोला) ०७२४-2426438 sdswo_akl@rediffmail.com
14	यवतमाळ	संस्कृती संवर्धक मंडळ संचलित, मातोश्री वृध्दाश्रम, निळोना, जि.यवतमाळ. 07232/243886	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, यवतमाळ ०७२३२-242035 spldswo.yml@gmail.com
15	लातूर	मानव विकास प्रतिष्ठान, मानव विकास संस्था, जिल्हा लातूर, मेडिकल कॉलेजसमोर, आंबेजोगाई रोड, ता.जि.लातूर. 9403970610, 02382/245901/ 94236515828 - vhlatur@@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, लातूर(मध्यवर्ती प्रशाकिय इमारत,लातूर) ०२३८२-258485 acswlatur@gmail.com
16	नागपूर	भारतीय अदिम जाती सेवक संघ विदर्भ, मातोश्री वृध्दाश्रम, अदासा, ता.कळमेश्वर, जिल्हा नागपूर - 07118/277368 basssnagpur@@gmail.com	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, नागपूर(डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन,शासकिय आय.टी.आय.समोर.श्रध्दानंदपेठ ,नागपूर-22) ०७१२-2555178 sdswo.nagpur@gmail.com
17	वर्धा	मातृसेवा संघ, शाखा वर्धा, सिंधीमेघे, जिल्हा वर्धा - matrusewa@gmail.com 07159/218609	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, वर्धा(सामाजिक न्याय भवन सेवाग्राम रोड वर्धा) ०७१५२-243331 sdswo123wrd@gmail.com
18	गोंदिया	विद्या अलंकार एज्युकेशन सोसायटी, नागरा, गोंदिया – 937106200, 9226585037	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, गोंदिया ०७१८२-234117, acswgondia@gmail.com
19	चंद्रपूर-1	भारतीय समाज सेवा संघ, भिवकुंड नाला, चांदा-बल्लारपूर, चंद्रपूर, जिल्हा 9422135898/9822222926	50सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, चंद्रपूर ०७१७२-253198 chasdswo@gmail.com
20	चंद्रपूर-2	ग्रामीण मानव विकास केंद्र, भिसी, चिमूर, जिल्हा चंद्रपूर – 9422909586, 9822909486	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, चंद्रपूर ०७१७२-253198 chasdswo@gmail.com
21	गडचिरोली	आदर्श शिक्षण प्रसारक मंडळ,. फेमीस्ट भवनजवळ, चार्मोशी रोड, गडचिरोली 9422151388, 9422153939	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, गडचिरोली ०७१३२-222192 sdswog@gmail.com
22	औरंगाबाद	जिवनबाई तापडिया चॅरिटेबल ट्रस्ट, नक्षत्रवाडी, पैठण रोड, औरंगाबाद tapadias@yahoo.com / 0240/2379111	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, औरंगाबाद डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन , खोडकरपूर, शिवाजी हायस्कूल जवळ, औरंगाबाद, ०२४०-2402391 spldswoaurangabad@yahoo.com

अक्र	जिल्ह्याचे नाव	मातोश्री वृध्दाश्रमाचे नाव, पत्ता, संपर्कासाठी दूरध्वनी व ई-मेल क्रमांक इ.	सामाजिक न्याय विभागातील संपर्क अधिकारी, कार्यालयाचा पत्ता व संपर्क क्रमांक
23	बीड	वसुंधरा प्रतिष्ठान व संशोधन संस्था, चनई रोड, अंबाजोगाई, जिल्हा बीड02446/246655	नगर रोड, बीड ०२४४२-222672 spldswo_beed@yahoo.in/acswbeed22@gmail.com
24	परभणी	शिवसेना बहुउद्देशीय प्रतिष्ठान, मातोश्री वृध्दाश्रम, असोला, वसमत-परभणी रोड, जिल्हा परभणी. 097/63502585	सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण, परभणी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर सामाजिक न्याय भवन,जायकवाडी वसाहत परभणी, फोन नं. ०२४५२-220595 spldswo_parbhani@yahoo.co.in

दि. ०१/०२/२०१८.

महाराष्ट्र शासन

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग

समाज कल्याण आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, ३ चर्चरोड, पुणे-४११००१

सामाजिक न्याय विभागाकडून ज्येष्ठ नागरिकांना त्यांचा वृध्दापकाळ चांगल्या प्रकारे व सुखा समाधानाने घालवता यावा, तसेच वृध्दापकाळातील अडीअडचणींना समर्थपणे सामोरे जाण्यासाठी मानसिक बळ मिळावे व सन्मानाने जीवन जगता यावे, यासाठी शासनाकडून विविध योजना राबविण्यात येतात. याचाच एक भाग म्हणून शासनाने ज्येष्ठ नागरिकांसाठी वृध्दाश्रम ही योजना सुरु केलेली आहे. आज मितीस राज्यात ३२ सर्वसाधारण वृध्दाश्रम अनुदान तत्त्वावर व २४ मातोश्री वृध्दाश्रम विनाअनुदान तत्त्वावर सुरु आहेत.

ज्येष्ठ नागरिकांसाठी 'वृध्दाश्रम' योजना	ज्येष्ठ नागरिकांसाठी 'मातोश्री वृध्दाश्रम' योजना
१) सदरची योजना सन १९६३ पासून कार्यान्वित आहे. २) सदरचे वृध्दाश्रम हे नोंदणीकृत स्वयंसेवी संस्थांमार्फत अनुदान तत्त्वावर चालविले जातात. ३) वृध्दाश्रमांची मान्य संख्या २५ ते ५० अशी आहे. ४) प्रवेशासाठी, अर्जदार हा निराधार, निराश्रित असावा. ५) वृध्दाश्रमामध्ये ६० वर्षावरील पुरुष व ५५ वर्षावरील स्त्रिया यांना मोफत प्रवेश देण्यात येतो. ६) या योजनेंतर्गत स्वयंसेवी संस्थेना वृध्दाश्रम चालविण्यासाठी प्रती प्रवेशित ज्येष्ठ नागरिकांमागे प्रती महा रुपये ९००/- प्रमाणे सहाय्यक अनुदान, शासनामार्फत देण्यात येते. ७) प्रवेशितांना अन्न, वस्त्र, निवारा, औषधोपचार, तसेच मनोरंजनाची मोफत सुविधा संस्थेमार्फत उपलब्ध करुन देण्यात येते. ८) **अधिकचे माहितीसाठी संपर्क :-** (१) संबंधीत जिल्ह्याचे सहाय्यक आयुक्त, समाज कल्याण (शहरी भागासाठी). (२) जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद (ग्रामीण भागासाठी) (३) संबंधीत स्वयंसेवी संस्थेचे अध्यक्ष, सचिव.	१) सदरची योजना सन १९९५ पासून **'मातोश्री वृध्दाश्रम'** या नावाने सुरु करण्यात आलेली आहे. २) **'मातोश्री वृध्दाश्रम'** हे नोंदणीकृत स्वयंसेवी संस्थांमार्फत, कायमस्वरुपी, विनाअनुदान तत्त्वावर चालविले जातात. ३) प्रत्येक मातोश्री वृध्दाश्रमासाठी मान्य संख्या १०० इतकी **असून ५०% जागा या निराधार, निराश्रित ज्येष्ठ नागरिकांमधून निःशूल्क भरण्यात येतात.** ५०% जागांकरीता वार्षिक उत्पन्न रुपये १२,०००/- पेक्षा जास्त असणाऱ्या ज्येष्ठ नागरिकांमधून प्रतीमहा रुपये ५००/- इतके शुल्क आकारुन भरण्यात येतात. ४) वृध्दाश्रमामध्ये ६० वर्षावरील पुरुष व ५५ वर्षावरील स्त्रिया यांना प्रवेश देण्यात येतो. ५) प्रवेशितांना अन्न, वस्त्र, निवारा, औषधोपचार, तसेच मनोरंजनाची मोफत सुविधा संस्थेमार्फत उपलब्ध करुन देण्यात येते. ६) **अधिकचे माहितीसाठी संपर्क-** १) संबंधीत जिल्ह्याचे सहा.आयुक्त, समाज कल्याण (शहरी भागासाठी) २) जिल्हा समाज कल्याण अधिकारी, जिल्हा परिषद, संबंधीत (ग्रामीण भागासाठी) ३) संबंधीत स्वयंसेवी संस्थेचे अध्यक्ष, सचिव

(मिलिन्द शंभरकर)
आयुक्त, समाज कल्याण, पुणे

संपर्क दुरध्वनी क्र.२०-२६१२२६५२/२६१२६३०७
ई-मेल- sec.socjustice@maharashtra.gov.in/ comm.socwelfare@maharashtra.gov.in

महाराष्ट्रातील ज्येष्ठ नागरिकांची जिल्हा निहाय आकडेवारी

स्त्रोत – २०११ च्या जनगणनेवर आधारित

महाराष्ट्रातील जेष्ठ नागरिकांची जिल्हानिहाय आकडेवारी
(स्त्रोत : २०११ च्या जनगणनेवर आधारीत)

जिल्हा		एकूण			ग्रामीण			शहरी		
		एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री
महाराष्ट्र	एकूण लो.संख्या	112374333	58243056	54131277	61556074	31539034	30017040	50818259	26704022	24114237
	जे. ना. संख्या	11106935	5253709	5853226	6969540	3239092	3730448	4137395	2014617	2122778
	जे.ना. टक्केवारी	9.88	9.02	10.81	11.32	10.27	12.43	8.14	7.54	8.80
अहमदनगर	एकूण लो.संख्या	4543159	2342825	2200334	3630542	1872907	1757635	912617	469918	442699
	जे. ना. संख्या	510891	240623	270268	429687	202789	226898	81204	37834	43370
	जे.ना. टक्केवारी	11.25	10.27	12.28	11.84	10.83	12.91	8.90	8.05	9.80
अकोला	एकूण लो.संख्या	1813906	932334	881572	1094165	563933	530232	719741	368401	351340
	जे. ना. संख्या	182136	85643	96493	115738	54071	61667	66398	31572	34826
	जे.ना. टक्केवारी	10.04	9.19	10.95	10.58	9.59	11.63	9.23	8.57	9.91
अमरावती	एकूण लो.संख्या	2888445	1480768	1407677	1851158	950633	900525	1037287	530135	507152
	जे. ना. संख्या	321144	155366	165778	216062	104064	111998	105082	51302	53780
	जे.ना. टक्केवारी	11.12	10.49	11.78	11.67	10.95	12.44	10.13	9.68	10.60
औरंगाबाद	एकूण लो.संख्या	3701282	1924469	1776813	2081112	1081825	999287	1620170	842644	777526
	जे. ना. संख्या	339814	155963	183851	227247	103137	124110	112567	52826	59741
	जे.ना. टक्केवारी	9.18	8.10	10.35	10.92	9.53	12.42	6.95	6.27	7.68
भंडारा	एकूण लो.संख्या	1200334	605520	594814	966503	487484	479019	233831	118036	115795
	जे. ना. संख्या	124060	55271	68789	102217	45331	56886	21843	9940	11903
	जे.ना. टक्केवारी	10.34	9.13	11.56	10.58	9.30	11.88	9.34	8.42	10.28
बीड	एकूण लो.संख्या	2585049	1349106	1235943	2070751	1082978	987773	514298	266128	248170
	जे. ना. संख्या	315717	147173	168544	270129	126456	143673	45588	20717	24871
	जे.ना. टक्केवारी	12.21	10.91	13.64	13.04	11.68	14.55	8.86	7.78	10.02

*जेष्ठ नागरिक टक्केवारी काढताना संबंधित जिल्हयाची एकूण लोकसंख्या विचारात घेतली आहे.

महाराष्ट्रातील जेष्ठ नागरिकांची जिल्हानिहाय आकडेवारी
(स्त्रोत : २०११ च्या जनगणनेवर आधारीत)

जिल्हा		एकूण			ग्रामीण			शहरी		
		एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री
बुलढाणा	एकूण लो.संख्या	2586258	1337560	1248698	2037398	1055242	982156	548860	282318	266542
	जे. ना. संख्या	276685	126898	149787	224884	103221	121663	51801	23677	28124
	जे.ना. टक्केवारी	10.70	9.49	12.00	11.04	9.78	12.39	9.44	8.39	10.55
चंद्रपूर	एकूण लो.संख्या	2204307	1123834	1080473	1428929	726106	702823	775378	397728	377650
	जे. ना. संख्या	216508	101614	114894	156508	72907	83601	60000	28707	31293
	जे.ना. टक्केवारी	9.82	9.04	10.63	10.95	10.04	11.90	7.74	7.22	8.29
धुळे	एकूण लो.संख्या	2050862	1054031	996831	1479826	758916	720910	571036	295115	275921
	जे. ना. संख्या	195741	89542	106199	146952	66613	80339	48789	22929	25860
	जे.ना. टक्केवारी	9.54	8.50	10.65	9.93	8.78	11.14	8.54	7.77	9.37
गडचिरोली	एकूण लो.संख्या	1072942	541328	531614	954909	481290	473619	118033	60038	57995
	जे. ना. संख्या	93864	43203	50661	85140	39327	45813	8724	3876	4848
	जे.ना. टक्केवारी	8.75	7.98	9.53	8.92	8.17	9.67	7.39	6.46	8.36
गोंदिया	एकूण लो.संख्या	1322507	661554	660953	1096577	547934	548643	225930	113620	112310
	जे. ना. संख्या	125590	56010	69580	105518	46939	58579	20072	9071	11001
	जे.ना. टक्केवारी	9.50	8.47	10.53	9.62	8.57	10.68	8.88	7.98	9.80
हिंगोली	एकूण लो.संख्या	1177345	606294	571051	998612	514430	484182	178733	91864	86869
	जे. ना. संख्या	124434	57573	66861	109185	50770	58415	15249	6803	8446
	जे.ना. टक्केवारी	10.57	9.50	11.71	10.93	9.87	12.06	8.53	7.41	9.72
जळगाव	एकूण लो.संख्या	4229917	2197365	2032552	2887206	1500514	1386692	1342711	696851	645860
	जे. ना. संख्या	437652	197779	239873	312525	138813	173712	125127	58966	66161
	जे.ना. टक्केवारी	10.35	9.00	11.80	10.82	9.25	12.53	9.32	8.46	10.24

*जेष्ठ नागरिक टक्केवारी काढताना संबंधित जिल्हयाची एकूण लोकसंख्या विचारात घेतली आहे.

महाराष्ट्रातील जेष्ठ नागरिकांची जिल्हानिहाय आकडेवारी
(स्त्रोत : २०११ च्या जनगणनेवर आधारीत)

जिल्हा		एकूण			ग्रामीण			शहरी		
		एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री
नंदुरबार	एकूण लो.संख्या	1648295	833170	815125	1372821	687671	685150	275474	145499	129975
	जे. ना. संख्या	128656	58816	69840	107914	49347	58567	20742	9469	11273
	जे.ना. टक्केवारी	7.81	7.06	8.57	7.86	7.18	8.55	7.53	6.51	8.67
नाशिक	एकूण लो.संख्या	6107187	3157186	2950001	3509814	1804712	1705102	2597373	1352474	1244899
	जे. ना. संख्या	514471	239964	274507	328840	151676	177164	185631	88288	97343
	जे.ना. टक्केवारी	8.42	7.60	9.31	9.37	8.40	10.39	7.15	6.53	7.82
उस्मानाबाद	एकूण लो.संख्या	1657576	861535	796041	1376519	716237	660282	281057	145298	135759
	जे. ना. संख्या	227210	108447	118763	200157	95786	104371	27053	12661	14392
	जे.ना. टक्केवारी	13.71	12.59	14.92	14.54	13.37	15.81	9.63	8.71	10.60
परभणी	एकूण लो.संख्या	1836086	942870	893216	1266280	651886	614394	569806	290984	278822
	जे. ना. संख्या	193661	88774	104887	144733	66573	78160	48928	22201	26727
	जे.ना. टक्केवारी	10.55	9.42	11.74	11.43	10.21	12.72	8.59	7.63	9.59
पुणे	एकूण लो.संख्या	9429408	4924105	4505303	3678226	1903440	1774786	5751182	3020665	2730517
	जे. ना. संख्या	856466	418108	438358	408993	196508	212485	447473	221600	225873
	जे.ना. टक्केवारी	9.08	8.49	9.73	11.12	10.32	11.97	7.78	7.34	8.27
रायगड	एकूण लो.संख्या	2634200	1344345	1289855	1664005	836996	827009	970195	507349	462846
	जे. ना. संख्या	245431	114435	130996	182089	83083	99006	63342	31352	31990
	जे.ना. टक्केवारी	9.32	8.51	10.16	10.94	9.93	11.97	6.53	6.18	6.91
रत्नागिरी	एकूण लो.संख्या	1615069	761121	853948	1351346	630213	721133	263723	130908	132815
	जे. ना. संख्या	243040	102867	140173	217009	91029	125980	26031	11838	14193
	जे.ना. टक्केवारी	15.05	15.05	16.41	16.41	14.44	14.44	9.87	9.87	10.69

*जेष्ठ नागरिक टक्केवारी काढताना संबंधित जिल्हयाची एकूण लोकसंख्या विचारात घेतली आहे.

महाराष्ट्रातील जेष्ठ नागरिकांची जिल्हानिहाय आकडेवारी
(स्त्रोत : २०११ च्या जनगणनेवर आधारीत)

जिल्हा		एकूण			ग्रामीण			शहरी		
		एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री
जालना	एकूण लो.संख्या	1959046	1011473	947573	1581617	817279	764338	377429	194194	183235
	जे. ना. संख्या	215655	98447	117208	186311	85210	101101	29344	13237	16107
	जे.ना. टक्केवारी	11.01	9.73	12.37	11.78	10.43	13.23	7.77	6.82	8.79
कोल्हापूर	एकूण लो.संख्या	3876001	1980658	1895343	2645992	1348815	1297177	1230009	631843	598166
	जे. ना. संख्या	450783	211704	239079	334074	156019	178055	116709	55685	61024
	जे.ना. टक्केवारी	11.63	10.69	12.61	12.63	11.57	13.73	9.49	8.81	10.20
लातूर	एकूण लो.संख्या	2454196	1273140	1181056	1829216	949707	879509	624980	323433	301547
	जे. ना. संख्या	294752	140947	153805	241209	115437	125772	53543	25510	28033
	जे.ना. टक्केवारी	12.01	11.07	13.02	13.19	12.16	14.30	8.57	7.89	9.30
मुंबई	एकूण लो.संख्या	3085411	1684608	1400803	0	0	0	3085411	1684608	1400803
	जे. ना. संख्या	298701	143883	154818	0	0	0	298701	143883	154818
	जे.ना. टक्केवारी	9.68	8.54	11.05	0.00	0.00	0.00	9.68	8.54	11.05
मुंबई उपनगर	एकूण लो.संख्या	9356962	5031323	4325639	0	0	0	9356962	5031323	4325639
	जे. ना. संख्या	767618	386138	381480	0	0	0	767618	386138	381480
	जे.ना. टक्केवारी	8.20	7.67	8.82	0.00	0.00	0.00	8.20	7.67	8.82
नागपूर	एकूण लो.संख्या	4653570	2384975	2268595	1474811	758357	716454	3178759	1626618	1552141
	जे. ना. संख्या	438736	208763	229973	163064	76426	86638	275672	132337	143335
	जे.ना. टक्केवारी	9.43	8.75	10.14	11.06	10.08	12.09	8.67	8.14	9.23
नांदेड	एकूण लो.संख्या	3361292	1730075	1631217	2447394	1258160	1189234	913898	471915	441983
	जे. ना. संख्या	321226	148061	173165	248662	114548	134114	72564	33513	39051
	जे.ना. टक्केवारी	9.56	8.56	10.62	10.16	9.10	11.28	7.94	7.10	8.84

*जेष्ठ नागरिक टक्केवारी काढताना संबंधित जिल्हयाची एकूण लोकसंख्या विचारात घेतली आहे.

महाराष्ट्रातील जेष्ठ नागरिकांची जिल्हानिहाय आकडेवारी
(स्त्रोत : २०११ च्या जनगणनेवर आधारीत)

जिल्हा		एकूण			ग्रामीण			शहरी		
		एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री	एकूण	पुरुष	स्त्री
सांगली	एकूण लो.संख्या	2822143	1435728	1386415	2102786	1071124	1031662	719357	364604	354753
	जे. ना. संख्या	353938	169282	184656	281718	134613	147105	72220	34669	37551
	जे.ना. टक्केवारी	12.54	11.79	13.32	13.40	12.57	14.26	10.04	9.51	10.59
सातारा	एकूण लो.संख्या	3003741	1510842	1492899	2433363	1219749	1213614	570378	291093	279285
	जे. ना. संख्या	394857	186392	208465	338522	159001	179521	56335	27391	28944
	जे.ना. टक्केवारी	13.15	12.34	13.96	13.91	13.04	14.79	9.88	9.41	10.36
सिंधुदुर्ग	एकूण लो.संख्या	849651	417332	432319	742645	363268	379377	107006	54064	52942
	जे. ना. संख्या	136602	60079	76523	124310	54443	69867	12292	5636	6656
	जे.ना. टक्केवारी	16.08	14.40	17.70	16.74	14.99	18.42	11.49	10.42	12.57
सोलापूर	एकूण लो.संख्या	4317756	2227852	2089904	2918665	1518343	1400322	1399091	709509	689582
	जे. ना. संख्या	472239	228849	243390	342942	167682	175260	129297	61167	68130
	जे.ना. टक्केवारी	10.94	10.27	11.65	11.75	11.04	12.52	9.24	8.62	9.88
ठाणे	एकूण लो.संख्या	11060148	5865078	5195070	2545470	1300136	1245334	8514678	4564942	3949736
	जे. ना. संख्या	729498	363924	365574	175881	79751	96130	553617	284173	269444
	जे.ना. टक्केवारी	6.60	6.20	7.04	6.91	6.13	7.72	6.50	6.23	6.82
वर्धा	एकूण लो.संख्या	1300774	668385	632389	877474	451874	425600	423300	216511	206789
	जे. ना. संख्या	158182	76337	81845	114574	55310	59264	43608	21027	22581
	जे.ना. टक्केवारी	12.16	11.42	12.94	13.06	12.24	13.92	10.30	9.71	10.92
वाशीम	एकूण लो.संख्या	1197160	620302	576858	985747	511727	474020	211413	108575	102838
	जे. ना. संख्या	125014	57804	67210	105396	48834	56562	19618	8970	10648
	जे.ना. टक्केवारी	10.44	9.32	11.65	10.69	9.54	11.93	9.28	8.26	10.35
यवतमाळ	एकूण लो.संख्या	2772348	1419965	1352383	2174195	1115148	1059047	598153	304817	293336
	जे. ना. संख्या	275963	129030	146933	221350	103378	117972	54613	25652	28961
	जे.ना. टक्केवारी	9.95	9.09	10.86	10.18	9.27	11.14	9.13	8.42	9.87

*जेष्ठ नागरिक टक्केवारी काढताना संबंधित जिल्हयाची एकूण लोकसंख्या विचारात घेतली आहे.